

Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет
Кафедра документознавства, інформаційної діяльності та
українознавства

Угрин Аліна Володимирівна

**ЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ
ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ І.Г.ПІНЗЕЛЯ В УКРАЇНІ**

спеціальність: 029 – Інформаційна, бібліотечна та архівна справа
магістерська програма – Документознавство та інформаційна
діяльність

Магістерська робота

Виконала студентка групи
ДІДзм-21
А.В. Угрин

Науковий керівник:
к.іст.н., доцент
Н.І. Білик

Магістерську роботу допущено
до захисту:
« ____ » _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ **О.Є. Гомотюк**

ТЕРНОПІЛЬ - 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПОСТАТЬ ІОАННА ГЕОРГІЯ ПІНЗЕЛЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ XVIII СТОЛІТТЯ	7
1.1. Стиль бароко в культурі західноукраїнських земель.....	7
1.2. Життєпис І. Г. Пінзеля (?–1761).....	15
1.3. Скульптури І. Г. Пінзеля в храмах Галичини.....	25
Висновки до розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2. ЗБЕРЕЖЕННЯ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ І. Г. ПІНЗЕЛЯ В МУЗЕЯХ УКРАЇНИ	38
2.1. Виставкова «Зала Іоанна Георгія Пінзеля» в Тернопільському обласному краєзнавчому музеї.....	38
2.2. Твори І. Г. Пінзеля в Тернопільському обласному художньому музеї.....	48
2.3. Музей «Івана Георгія Пінзеля» у Львові.....	52
2.4. Скульптури І. Г. Пінзеля в Музеї мистецтв Прикарпаття.....	60
Висновки до розділу 2.....	65
РОЗДІЛ 3. ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ І. Г. ПІНЗЕЛЯ	67
3.1. Творчість І. Г. Пінзеля у музейних інноваціях XXI століття.....	67
3.2. Проект «Рік Іоанна Георгія Пінзеля».....	74
3.3. Проект «Під Зорею Пінзеля».....	79
3.4. Проект «Дні Пінзеля в Бучачі».....	85
Висновки до розділу 3.....	88
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	96
ДОДАТКИ	109

Актуальність теми. 2018 рік проголошено Європейським роком культурної спадщини. Культурна ініціатива проходить під гаслом «Наша спадщина: де минуле зустрічається з майбутнім». Метою Європейського року культурної спадщини є заохочення більшості людей до відкриття та взаємодії з культурною спадщиною Європи та посилення почуття приналежності до спільного європейського простору.

Збереження та популяризація творчої спадщини Іоанна Георгія Пінзеля (?–1761), одного з найталановитіших європейських скульпторів XVIII століття, сьогодні набуває в Україні особливої актуальності, оскільки доробок митця репрезентує тісний зв'язок західноукраїнських земель з європейською культурою.

В останні роки в Україні відбулися важливі музейні заходи, присвячені збереженню творчої спадщини І. Г. Пінзеля: створено виставкову «Залу Іоанна Георгія Пінзеля» в Тернопільському обласному краєзнавчому музеї, відкрито Музей «Івана Георгія Пінзеля» у Львові, відбулися виставки скульптури І. Г. Пінзеля у музеях Західної Європи (паризькому Луврі та комплексі-палаці Бельведер у Відні). Популяризації імені скульптора сприяли державні та громадські ініціативи: проведення «Року Іоанна Георгія Пінзеля» в Львівській, Тернопільській та Івано-Франківській областях у 2007 році, організація фестивалів «Дні Пінзеля у Бучачі», зйомки фільмів і видання мистецьких альбомів, присвячених творчості І. Г. Пінзеля тощо. Розвиток культурної дипломатії пов'язаний із проведенням чисельних заходів у контексті проекту «Під зорею Пінзеля».

У 30-х роках XX століття польські історики мистецтва З. Горнунг (Z. Hornung) і Т. Маньковський (T. Mańkowski) наново відкрили забутого на 200 років скульптора Іоанна Георгія Пінзеля. У післявоєнній Польщі цю традицію продовжили метри польського мистецтвознавства – директор Королівського замку на Вавелі в Кракові Ян К. Островські (Jan K. Ostrowski) та П. Красний (P. Krasny). Українські вчені у період радянської влади могли

вивчати сакральну спадщину лише в обмеженому обсязі, оскільки релігійне мистецтво в той час засуджувалося, багато церков було спустошено, видатні твори знищено. Повернення творчості І. Г. Пінзеля в Україні відбувалося завдяки директорів Львівської картинної галереї Б. Возницькому, мистецтвознавцям В. Вуйцику, Д. Крвавичу, В. Овсійчуку, В. Стецько, культурологу Т. Возняку, які присвятили постаті скульптора низку статей. Однак, творча спадщина І. Г. Пінзеля не знайшла належного висвітлення в історичній науці. Актуальність теми роботи зумовлена необхідністю комплексного дослідження різноманітних заходів щодо збереження та популяризації творчої спадщини І. Г. Пінзеля, яка посилюється недостатньою розробкою проблеми в науковій літературі.

Мета та завдання роботи. Враховуючи актуальність теми, метою роботи визначено: дослідити основні напрями збереження та популяризації творчої спадщини Іоанна Георгія Пінзеля в Україні, виокремити значення українських музеїв для збереження культурної спадщини скульптора.

Мета роботи обумовлює наступні **завдання**:

- охарактеризувати постать І. Г. Пінзеля в контексті європейської культури XVIII століття;
- на основі аналізу мистецької спадщини І. Г. Пінзеля висвітлити внесок скульптора в культурне життя західноукраїнських земель XVIII століття;
- окреслити стан збереження творчої спадщини І. Г. Пінзеля в музеях України;
- проаналізувати культурні заходи щодо репрезентації доробку І. Г. Пінзеля в українських музеях;
- висвітлити державні та громадські ініціативи у популяризації імені скульптора в Україні та Європі, їх значення у розвитку культурної дипломатії;
- дослідити презентацію спадщини І. Г. Пінзеля в інформаційному просторі;

- показати місце творчості І. Г. Пінзеля в музейних інноваціях ХХІ століття;
- підвищити обізнаність про позитивний внесок творчої спадщини І. Г. Пінзеля в культурне різноманіття Галичини та міжкультурний діалог із Західною Європою.

Об'єктом дослідження є культурні процеси на західноукраїнських землях, постать І. Г. Пінзеля в контексті європейської культури ХVІІІ столітті, внесок творчої спадщини скульптора в культурне різноманіття Галичини, міжкультурний діалог із Західною Європою; стан збереження та популяризації творчої спадщини І. Г. Пінзеля в Україні.

Предметом дослідження виступають основні напрями збереження та популяризації творчої спадщини І. Г. Пінзеля в Україні.

Методологічну основу дослідження становлять принципи історизму, наукової об'єктивності та всебічності. При розв'язанні дослідницьких завдань було використано як загальнонаукові (аналізу, синтезу, опису, систематизації, класифікації, узагальнення), так і загальноісторичні (історико-хронологічний, історико-порівняльний, проблемний) методи.

Наукова новизна отриманих результатів відображається як в самій постановці проблеми, так і у комплексному підході до її вирішення, і полягає в тому, що робота є дослідженням проблеми збереження та популяризації творчої спадщини І. Г. Пінзеля в Україні; до наукового обігу було залучено невідомі та невикористані раніше джерела.

Практичне значення. Представлений фактичний матеріал, теоретичні положення та висновки можуть стати корисними при написанні синтетичних праць з історії української культури, теорії та практики музейної справи, а також при підготовці науково-методичних посібників, лекційних і спеціальних курсів для студентів гуманітарних факультетів вищих навчальних закладів.

Апробація результатів. Матеріали дослідження репрезентовано під час виступів на ІІІ Міжнародній науково-практичній конференції «Тернопіль

і Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів – до сьогодення)» (Тернопіль, ТНПУ імені В.Гнатюка, 13 жовтня 2017 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Документно-інформаційний простір: історія, теорія, практика» (Тернопіль, ТНЕУ, 5 грудня 2017 р.); III Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Актуальні проблеми вітчизняної економіки, підприємництва та управління на сучасному етапі» (Тернопіль, ТНЕУ, 15 листопада 2018 р.). За темою дослідження опубліковано дві статті: «Внесок Тернопільського обласного краєзнавчого музею в популяризацію творчості І. Г. Пінзеля» (у співавторстві) в збірнику матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції «Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів – до сьогодення)» (Тернопіль, 2017); «Проект «Під зорею Пінзеля» як філантропічна ініціатива українського підприємництва» в збірнику матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих вчених «Актуальні проблеми вітчизняної економіки, підприємництва та управління на сучасному етапі» (Тернопіль, 2018).

Структура дослідження. Робота побудована за проблемно-хронологічним принципом і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (154 позиції), 5 додатків. Обсяг основного тексту кваліфікаційної роботи складає 95 сторінок, загальний обсяг – 118 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ПОСТАТЬ ІОАННА ГЕОРГІЯ ПІНЗЕЛЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КУЛЬТУРИ XVIII СТОЛІТТЯ

1.1. Стиль бароко в культурі західноукраїнських земель

Західноукраїнські землі у XVIII столітті перебували у складі Речі Посполитої, що зумовило поширення культурних традицій Західної Європи на їх теренах. У мистецтві цього періоду проявились характерні риси яскравої та мальовничої естетики бароко.

Стиль бароко (*итал.* *barocco* – дивний, химерний) виник в Італії, на межі XVI–XVII століть Рим був центром розвитку нового мистецтва. Італійське бароко виявило себе переважно в архітектурі, в єдиний ансамбль архітектори включали не лише споруди та площі, а й вулиці. У храмовій архітектурі бароко спостерігається надзвичайна пишність, мальовничість фасаду, інтер'єр церкви становив собою синтез усіх видів образотворчого мистецтва, з архітектурою була тісно пов'язана скульптура.

Родоначальником стилю бароко був придворний скульптор та архітектор римських пап Джованні Лоренцо Берніні (1598–1680), завдяки якому католицька столиця набула барокового характеру. Головним його витвором у Римі прийнято вважати грандіозну колонаду собору Святого Петра й оформлення величезного майдану біля цього храму. У скульптурі Дж. Л. Берніні звертався до античних і християнських сюжетів, тоді як у бароковому портреті митець прагнув відобразити реальне обличчя сучасника, надавши зображенню парадного, театралізованого, декоративного характеру.

В історії західноєвропейської культури бароко прийшло на зміну Відродженню, започаткувавши новий світогляд, мислення, творчість. «У мистецтві бароко відобразились уявлення про безмежність, багатоманітність і вічну мінливість світу, інтерес до середовища, оточення людини, природної стихії. Це мистецтво тяжіло до урочистого, патетичного «великого стилю», до приголомшливих ефектів, відзначалося пишністю, декоративним

розмахом, бурхливою динамікою» [122, 216]. На зміну почуттю міри й ясності Відродження прийшла асиметрія та контрасти, грандіозність, перевантаженість декоративними мотивами, гра тіні та світла.

Стиль бароко з Італії поширився в усій Європі, спочатку в Іспанії, Франції, Португалії, згодом у Німеччині, Польщі, Австрії, Англії, Чехії, Скандинавії тощо. В кожній з цих держав художній стиль набув своїх національних рис. У католицьких країнах культура бароко була пов'язана з Контрреформацією й аристократичним мистецтвом, у протестантських – з демократичними тенденціями, патріотичними рухами, фольклором тощо.

Формування культури бароко на західноукраїнських землях історично пов'язано з опануванням українцями європейського досвіду на власній етнічній основі. У цей період розробляється концепція синтезу західноєвропейської та східнослов'янської культур, утверджується перехід від візантійської образності (зокрема, в архітектурі, скульптурі, живописі) до європейських культурних стандартів. Водночас, специфіка українського бароко проявилась у тому, що традиції середньовічної культури Київської Русі та Галицько-Волинського князівства переплелись з ідеями Реформації в контексті національно-визвольної боротьби з її героїкою та демократизмом. На відміну від західноєвропейського, українське бароко – не аристократичний стиль, оскільки всі види мистецтва мають зв'язок з народною творчістю.

Архітектура посідала особливе місце в мистецькому процесі XVIII століття. Внаслідок своєї всебічної природи вона найповніше відобразила особливості стилю бароко, а численні пам'ятки кам'яного будівництва свідчать про мистецькі традиції того часу. Архітектори на українських землях активно використовували європейський досвід через діяльність, насамперед на західноукраїнських землях, майстрів європейського походження. Їх зусиллями постало чимало пам'яток, що збереглися до наших днів.

Від початку XVIII століття елементи оборонної архітектури повністю перестали використовуватися, й остаточно утвердився європейський тип парадної резиденції в поєднанні з парком. Світські споруди громадського призначення не набули значного поширення. До них належать нечисленні урядові будівлі – ратуші. Один з ранніх прикладів давала розібрана на початку XIX століття ратуша в Жовкві на Львівщині, яку почав будувати у 1687 році спроваджений з Кракова королівський будівничий вроцлавського походження Петро Бебер [55, 838].

Шедевром світської архітектури вважається ратуша, збудована на центральній площі в Бучачі близько 1751 року. Над її створенням працював архітектор, німець за походженням, Бернард Меретин (?–1761). Адміністративна споруда є унікальним зразком центричної вертикальної композиції. Її ядро творить двоярусна, увінчана шоломом вежа, оточена двоповерховим, завершеним балюстрадою, корпусом, який слугує для неї своєрідним стилобатом. Балюстраду прикрашав цикл кам'яних скульптур Іоанна Георгія Пінзеля на тему подвигів Геракла, фронтон виділений пишним картушем з гербом власника міста Бучач – канівського старости Миколи Потоцького. Як писав Г. Логвин, «в жодній споруді в стилі бароко в Україні скульптура не перебуває в такій нерозривній єдності з архітектурою, як у бучацькій ратуші» [73, 159].

Найповніше розроблена найцікавіша тема архітектури XVIII століття – храм, насамперед, церква, як найпоширеніший у численних регіональних варіантах його зразок, а також характерні для західноукраїнських земель костьоли та синагоги. У церковному будівництві національна архітектурна школа проявила себе цілком оригінально, тому її здобутки є однією з яскравих сторінок європейської культури.

XVIII століття відзначене активним розвитком скульптури в контексті естетики бароко. На західноукраїнських землях після прийняття унії внаслідок європейських впливів фігурна скульптура виступала важливим елементом церковних інтер'єрів греко-католицьких храмів. У мистецтві

латинської традиції кругла скульптура від середини XVIII століття вийшла на чільне місце в мистецькому житті.

Українське храмове будівництво традиційно розвивалося як муроване й дерев'яне з виразною перевагою останнього, тоді як муроване часто розроблялося зусиллями приїжджих майстрів. Незважаючи на принципову відмінність, еволюція обох напрямів відбувалася у найтіснішому взаємозв'язку. У церковній архітектурі XVIII століття домінувала вертикальна організація простору. «У ній виявилася головна тенденція українського мистецтва цього періоду – утвердження духовного начала, вираженого у вертикальному спрямуванні церков» [55, 840]. Монументальні споруди будувалися в ті часи з урахуванням багатомірності простору, його глибини та неосяжності, а собори розумілися в художньому плані як «посередники між Землею та Небом».

Саме таке незабутнє враження справляють архітектурні шедеври бароко в Галичині: собор Святого Юра та Домініканський костел у Львові, костьол місіонерів у Городенці, Свято-Успенський собор Почаївської лаври, Домініканський костьол у Тернополі; костьол Успіння Богородиці та церква Покрови Пресвятої Богородиці в Бучачі тощо.

Звернення до європейської традиції найповніше виявилось у класичній споруді XVIII століття – львівському соборі Св. Юра. «Спорудження собору Св. Юра на місці середньовічної святоюрської церкви розпочалось стараннями єпископа львівського (1715–1746) та митрополита київського (1729–1746) Атанасія Шептицького. В жовтні 1744 року було завершено встановлення фундаменту для собору. Головним архітектором і будівничим Святоюрського храму став Б. Меретин. У Львові архітектор з'явився в 1738 році і своїм талантом привернув до себе увагу фундаторів. Продовжити та довершити будівництво катедри А. Шептицький доручив своєму братові та правонаступникові, єпископові львівському Левові Шептицькому (1749–1779)» [54, 146]. Фактично будівництво собору було закінчене в 1764 році, але декоративні роботи продовжувались до 1780 року.

В основі собор Св. Юра – чотиристовпний хрестово-купольний храм з бічними виступами, що разом творять тринефний прямокутник, до якого примикають видовжені вівтар і бабінець, що дорівнюють ширині центрального нефа. Чотири стовпи підтримують систему склепіння з головним куполом. Високе хрестове склепіння перекриває повздовжній і поперечний нефи. Найпишніший храм Східної Європи піднімається на високому пагорбі, створюючи пірамідальну композицію в стилі пізнього бароко.

До входу собору Св. Юра ведуть білокам'яні двомаршеві сходи, декоровані скульптурою, якою прикрашений собор в інтер'єрі й екстер'єрі. Під балюстрадою сходів у штучній печері розташовано скульптуру Св. Онуфрія (1771–1772, скульптор С. Стажевський). Над карнизом головного фасаду розміщений гербовий щит з аттикою, який завершується на фронтоні кінною статуєю Святого Юрія Змієборця (скульптор І. Г. Пінзель). «Немає аналогів в українській архітектурі акцентування фасаду скульптурною групою та двома монументальними постатями святителів» [55, 844]. Саме І. Г. Пінзель для центрального фасаду виконав дві статуї Святих Атанасія і Лева Шептицьких (1759–1761).

Середина XVIII століття на західноукраїнських землях принесла новий вид іконостаса, «взорований на європейській мистецькій традиції, з круглою скульптурою» [55, 858]. Найпоказовіший з них створено для собору Св. Юра. Його іконостас, у якому домінують могутні колони з царськими вратами поміж ними, наслідує головний вівтар храму. Ця ідея належала Б. Меретину, втілювали її скульптори Севастян Фесінгер і Михайло Філевич. Дослідники вважають, що Святоюрський іконостас демонструє поступ ланінізації греко-католицького церковного обряду.

У Галичині з посиленням політики експансії Речі Посполитої пов'язане спорудження великої кількості католицьких храмів, зорієнтованих на західноєвропейську архітектурну традицію. Львів став головним осередком костьольної архітектури на українських землях, на початку XVIII століття у

місті було «близько 40 костелів та католицьких монастирів» [121, 201]. Збудований у стилі пізнього бароко костьол Домініканського монастиря (1749–1764) став однією з найхарактерніших споруд свого часу. Автором проекту був військовий інженер Ян де Вітте, будівництво очолював М. Урбаник. Костьол споруджено за європейськими зразками (як от, віденський костел Святого Карла Борromeо) [55, 852]. Він має овальний план, виділяється масивною банею на широкому барабані та величним фасадом з могутніми колонами, які прикрашають, як і інтер'єр, скульптури. «З надзвичайною пишнотою оздоблено величний підкупольний простір і великий олтар» [124, 162]. Фасад храму закінчував скульптор С. Фесінгер. Він також був автором статуй представників лицарських орденів, установлених під склепінням костелу. Вони зображені так, що тим, хто дивиться знизу, здається, ніби постаті рухаються вздовж стін. Техніка виконання цих статуй розрахована на сприйняття скульптур з великої відстані без втрати уявлення про характер образу кожної з них. «Підхід до скульптурної композиції, до того ж у синтезі з архітектурою, свідчить про значний досвід роботи майстрів у галузі монументального мистецтва» [124, 176].

До кращих пам'яток доби бароко належить збудований коштом канівського старости М. Потоцького за проектом Б. Меретина костьол місіонерів у м. Городенка (нині – Івано-Франківщина), який репрезентує тип храму з двома вежами на фасаді й «відзначений притаманним почеркові Б. Меретина підкреслено пластичним трактуванням архітектурних форм» [55, 852]. «Меретинівська місіонерська латинська церква в Городенці (розпочата в 1743 р.) отримала відносно простий просторовий уклад базиліки з бічними навами, сегментованими на каплиці та вкриті сліпими куполами. Проте, архітектор подбав про динамічність інтер'єру будівлі, артикулюючи головну наву пристінними колонами, між якими розіп'яв «парусні» аркади, які підпирали емпори з хвилястим парапетом» [62]. Скульптури І. Г. Пінзеля прикрашали ансамбль оздоблення інтер'єру костьолу місіонерів. Як

наголосив П. Красний, «Архітектурна принадність віттарів була значною мірою підвищена завдяки скульптурам Йоана Георга Пінзеля та його робітні, приваблюючи погляд глядача патетичним драматизмом поз і рис обличчя та унікальним драпіруванням матерії, немов розбурханого вируючим вітром. Настільки точне узгодження мистецького виразу віттарних структур і скульптур, які прикрашали престол, вимагало тісної співпраці та подібної вражливості архітектора й сницаря, яка часто призводила до затирання функціональних меж між галузями, в яких вони працювали» [62].

Свій неповторний характер мав збудований за проектом Б. Меретина костюл Всіх Святих у с. Годовиця на Львівщині. У порівняно простому хрестоподібному інтер'єрі єдиним незвичайним елементом є глибока ніша в віттарній стіні, освітлювана крізь овальний отвір в склепінні. Її прикрашали скульптурні творіння І. Г. Пінзеля: розп'яття, постаті Богоматері та Св. Івана Євангеліста, Авраама, Самсона тощо. «Саме годовицький віттар І. Г. Пінзеля вважають одним із найвідоміших шедеврів України і навіть одним із найкращих мистецьких досягнень людства» [87, 66].

Помітною пам'яткою бароко був костюл Святого Йосипа (1752–1766), розташований навпроти Підгорецького замку на Львівщині. Храм, побудований архітектором Ц. Романусом у стилі італійського бароко (його прообразом був собор Св. Петра у Римі) на кошти господаря замку В. Жевуського, має форму ротонди з внутрішнім діаметром 12 м, на головному фасаді – 14-колонний портик коринфського ордеру [54, 148]. Для фасаду костюлу в с. Підгірцях Севастян Фесінгер виготовив вісім (одна знищена) скульптур, схожих на пантеон римських богів.

Домініканський костюл (1749–1779) у Тернополі зведений у стилі пізнього бароко за проектом архітектора Августа Мошинського. Споруда тринефна, середній неф овальної форми, йому підпорядковані вузькі бокові нефи, перекриті півциркульними та хрестовими склепіннями. Головний фасад прикрашають дві квадратні в плані, триярусні вежі з видовженими пірамідальними куполами. Масивна овальна баня підсилювала враження

монументальності й величі споруди. Купол був розмальований відомим польським малярем Станіславом Строїнським, бокові нефи – його учнем Юзефом Хойніцьким. До костюлу примикають двоповерхові монастирські келії з внутрішнім квадратним двориком, що утворюють єдиний архітектурний комплекс. Боковий вхід цікавий динамічною бароковою пластикою [46, 15].

Свято-Успенський собор (1771–1783) Почаївської лаври на Тернопільщині побудовано на кошти графа М. Потоцького за проектом відомого архітектора Готфріда Гофмана. Його вважають перехідною пам'яткою від бароко до класицизму. Будівництвом керували Петро Полейовський і Ксаверій Кульчицький. Собор – це тринефна базиліка з величним куполом посередині, двома вежами при вході, що виходять на південь. Нефи перекриті півциркулярним склепінням. Архітектура інтер'єру достатньо стримана, ближча до класицизму, на відміну від екстер'єру, де яскраво виражена декоративна насиченість бароко [54, 148]. Відвідувачів собору вражає багатство позолоти, іконостас, увінчаний чудотворною іконою Почаївської Богоматері.

Таким чином, для архітектури західноукраїнських земель XVIII століття визначальним був розвиток європейських барокових традицій на українському культурно-історичному просторі. Огляд архітектурної спадщини засвідчує чисельні здобутки в церковному будівництві. Визначні будівлі на зразок ансамблів собору Св. Юра у Львові чи Почаївської лаври були справою рук майстрів європейського походження. Поширена в Галичині архітектура європейського зразка дала такі визначні споруди, як костюли домініканців у Львові та місіонерів у Городенці, ратушу в Бучачі, значення яких виходить за рамки місцевого культурно-історичного кола. Аналіз шляхів розвитку архітектури демонструє європейську орієнтацію митців на західноукраїнських землях.

Водночас, розвиток архітектури сприяв піднесенню скульптури, головним напрямом цього виду мистецтва в добу бароко було оздоблення

храмів, зокрема, іконостасів. Основним матеріалом для скульптур майстри обирали дерево та камінь. Найоригінальніший характер мають мистецькі здобутки, збудовані коштом канівського старости М. Потоцького за проектами Б. Меретина та прикрашені скульптурами І. Г. Пінзеля. Скульптура театралізується за позами, драматургією жестів, ситуаціями дії. Ніколи раніше вона не відігравала такої важливої ролі в загальній картині мистецького процесу. Мистецтвознавці стверджують, що після XVIII століття не було іншого періоду з такою кількістю статурної кам'яної та дерев'яної пластики.

1.2. Життєпис І. Г. Пінзеля (?–1761)

Іоанн Георгій Пінзель (рік народження невідомий – 1761 р.) ставить дослідників його біографії у складну ситуацію, оскільки сьогодні збереглися малочисельні архівні відомості про особу майстра. Невідомо, коли митець народився та звідки він родом, де здобув знання й отримав фах, сформувався як особистість і скульптор, чому опинився осторонь мистецьких осередків Західної Європи, на далекому українському Поділлі, тогочасній східній окраїні Речі Посполитої, і, врешті, – коли і за яких обставин закінчилося його таємниче життя. Припускають, що були якісь причини, чому митець, «який потугою свого таланту явно перевершував масштаб краю, в якому, силою тих чи інших обставин опинився, приховував як своє справжнє ім'я, так і першу частину свого життєвого і творчого шляху» [22, 7].

Сьогодні загальноприйнятим у наукових колах є написання імені скульптора – Іоанн Георгій Пінзель. Хоча можливі й інші модифікації наймення майстра, як от Йоган Георг Пільзе, Ян Георг Пельце чи навіть Джованні Джорджі Поцці. Явище модифікації запису імені та прізвища Іоанна Георгія Пінзеля існує в різних варіантах в архівних документах того часу. Наприклад, у метричних книгах дослідники зустрічають такі записи: «Іоан

Георгій Пільзе», в іншому випадку – вівтарний скульптор з Бучача «Григорій Пільзе». У книгах-рахунках грошових виплат було зазначено прізвище «Пінзель», «Пензель», «Пільце» і «Пільзнов». У випадку його німецького походження, як припускають вчені, скульптор міг би також називатися Пільцем.

Відомий дослідник галицької скульптури Дмитро Кравич висунув гіпотезу, що І. Г. Пінзель міг бути й українцем, вихідцем із Закарпаття, який здобув освіту у Шлеську та звідти приїхав до Львова. Бо, як зазначив дослідник, «...в Ужгороді є ціла династія греко-католицьких священиків із прізвищем Пінзель, мало того, це прізвище у регіоні Закарпаття фігурує у варіантах «Пензель», «Понзель» [65, 136], тобто, як припускає мистецтвознавець, прізвище скульптора – українське.

У пошуках витоків творчості І. Г. Пінзеля паралельно існують різні припущення, серед яких привертає увагу думка Збігнева Горнунга. Польський вчений вбачав стильову й ідейну спорідненість праць галицького майстра зі скульптурою чеської школи I половини XVIII століття, а саме: творами Матіаса Брауна, Яна Кватайнера, Ігната Плятцера, Лазаря Відмана; а також наголошував на причетності Іоанна Георгія Пінзеля до рельєфної пластики австрійських майстрів. Однак, дослідник також припускав вплив на празьку скульптуру італійської та південно-німецької пластики [147, 32]. Цієї ж думки дотримувався К. Каліновський, який віднайшов інспірації І. Г. Пінзеля в творчості Л. Берніні [146, 2].

Згідно точки зору дослідників, бароко в Чехії було органічним стилем, що його розвивали як місцеві майстри, так і митці з інших країн. На їхню творчість мав вплив італійський скульптор і архітектор, родоначальник бароко Л. Берніні. У творчості І. Г. Пінзеля виразно вимальовуються точки дотику з творіннями великого Л. Берніні. Чеський історик мистецтва Емануель Поха писав, що «римський скульптор Лоренцо Берніні прагнув представити в скульптурі не тільки постать, а й духовне начало, екзальтовану чутливість» [14, 10].

Безперечно, І. Г. Пінзель був добре обізнаний з кращими взірцями епохи Бароко та Відродження: скульптурами Л. Берніні та творчістю близького йому по духу Мікеланджело. У своїх творах він модифікував естетичний принцип Відродження: «Висока людяність, увага не тільки на почуттях, а й на значимості героїв». Антропоцентризм І. Г. Пінзеля, концентрація уваги на найбільш суттєвих психологічних надривах образу, синтез узагальнення й тонке підкреслення окремих форм, масштабність і монументалізм, небачена пластична активність скульптурних форм, – це ті ознаки пінзелевої пластики, що вирізняють його з-поміж сучасників, ті ж пластичні знахідки, які взяли за основу і трансформували у нових пластичних формах майже 40 учнів і послідовників, що працювали разом з майстром та після його смерті [112, 19].

Польський дослідник творчості скульптора Тадеуш Маньковський писав: «Пінзель є виразником своєрідного напрямку експресивної динаміки. Напруженому драматизмові його образів відповідає підвищена експресивність форми, яка досягається надзвичайно сміливою обробкою матеріалу, трактуванням драперій. Статуї ніби замасковані в буревій заломів і вигинів, що мчать довкола фігур» [144, 80–81].

Поява в 1999 році на мистецькому ринку Німеччини шести боцетті І. Г. Пінзеля, які закупив Баварський Національний музей у Мюнхені, підтверджує іншу гіпотезу науковців, що першоджерела формування пластики І. Г. Пінзеля у різьбі варто шукати серед майстрів південно-німецьких земель. Дослідники вважають, що скульптор творив під впливом пластичних засад готики. Згодом Т. Маньковський, характеризуючи творчість скульпторів XVIII століття, які працювали в Західній Україні, підтвердив припущення, що витoki скульптора І. Г. Пінзеля слід шукати в Баварії [144, 94].

Дослідженнями барокового мистецтва займався у повоєнному Львові Мечислав Гембарович. Мистецтвознавець, характеризуючи роботу майстра Пінзеля «над драперіями», висловив припущення, що «подібне трактування

трапляється у візантійському мистецтві і в середньовічних фресках» [30, 126–151]. Цю думку згодом підтримав відомий дослідник Борис Возницький: «Сприйняття Пінзелем (подібно до іншого європейського художника Ель Греко) традицій візантинізму і застосування їх у досягненнях європейського бароко-рококо свідчить про надзвичайне обдарування, чутливість на високу естетичну культуру мистця-новатора» [17, 104].

XX століття було позначене пошуками відповіді на «загадку Пінзеля». Дослідження життя і творчості скульптора принесли важливі архівні знахідки першоджерел до його біографії. «Майстер Пінзель» уперше згадується у 1906 році Я. Болоз-Антоновичем як автор кам'яних скульптур на фасаді собору Святого Юра (1759–1761) у Львові [140, 12–14]. За композицію Св. Юрій Змієборець та кам'яні фігури фундаторів собору Св. Атанасія та Св. Лева майстер Пінзель отримав оплату у львівській архікатедрі Святого Юра. Як зазначено у «Книзі реєстрів видатків за 1750–1778 рр.», маестро виплатили за роботу 36884 злотих [140, 12].

У 1937 році публікується наступний доказ діяльності скульптора, а саме – рахунки виплат за виготовлення вівтарів парафіяльного костьолу Воскресіння Пресвятої Діви Марії в Монастириськах (1761), у яких називається тільки прізвище майстра. Іоанн Георгій Пінзель працював над оформленням інтер'єрів костьолу разом з львівським сницарем Антоном Штілем [144, 160]. Для костьолу Пінзель виготовив п'ять вівтарів. «Великий вівтар», «два вівтарі» та «вівтарики» згадуються у книзі реєстрації видатків. Виплату здійснювали окремими сумами Пінзелеві, Пінзельовій (дружині Пінзеля), скульпторові А. Штілю за один вівтарик та інші роботи [147, 85–86].

У 1996 році в архівах була знайдена остання до цього часу відомість про творчий шлях скульптора у вигляді рахунків, виданих за костьол тринітаріїв у Львові, який був знищений під час революції 1848 року. У 1756 та 1757 роках були оприлюднені рахунки, згідно з якими «Statuario Penzel Budzacenci» отримав грошові виплати. До об'єкта були залучені архітектор

Бернард Меретин, скульптори Севастіан Фесінгер, Іоанн Гертнер та Іоанн Гергій Пінзель, яких було вписано в книги видатків двічі за 1757 рік. Двоє останніх працювали над спорудженням вівтарів патріархів, за що Гертнер одержав 990 злотих, а Пінзель – 594 злотих [139, 193–211].

Інші твори приписуються І. Г. Пінзелю на основі порівнянь. Йдеться, в першу чергу, про кам'яні статуї на міській ратуші в Бучачі, а також про вівтарні фігури в парафіяльних костьолах Городенки та Годовиці.

З костьолом Успіння Богородиці у Бучачі пов'язані одні з останніх архівних знахідок, що стосуються першоджерел біографії І. Г. Пінзеля. У 1995 році в польських архівах дослідники Пьотр Красний і Ян К. Островський знайшли записи, що стосуються І. Г. Пінзеля, у церковних книгах Бучацької парафії (йдеться про книгу шлюбів та книгу хрещень). Їх вивезли з Бучача у Польщу напередодні Другої світової війни. Там уперше подано імена сницаря – «Іоанн Георгій» («Johann Geor»), одного разу, швидше помилково, він записаний як Григорій («Gregor»). Його прізвище пишеться Пільзе, Пільце або Пільзнов, тому воно могло звучати не обов'язково як Пінзель (версія, яка сьогодні є загальноприйнятою в наукових колах) [9].

У статусі «вівтарного скульптора» І. Г. Пінзель брав свій шлюб на теренах західноукраїнських земель. У цьому контексті важливим є запис: «13 травня 1751 року у Бучачі укладено шлюб за римо-католицьким обрядом між шляхетним Іоанном Георгієм Пільзе, молодшим скульптором вівтарним та Маріанною Єлизаветою Кейтовою, вдовою (дівооче прізвище якої до першого шлюбу Маєвська)» [142, 339–342]. Двоє синів Пінзеля також охрещені у Бучацькому парафіяльному костьолі. Спочатку записано, що «Адальберд Собецький охрестив дитину іменем Бернард сина шляхетного Григорія Пільзе («*artis sculptorias magister*») і Маріанни законного подружжя. Тримали при святій купелі видатний пан Бернард Меретин, архітектор найсвітлішого ясновельможного Пана, і Сосновська з Бучача» [142, 339–342]. Про певну приязнь між митцями свідчить той факт, що І. Г. Пінзель узяв Б. Меретина за

хрещеного батька для свого первістка і назвав дитину його ім'ям. Через чотири роки – 3 червня 1759 року подружжя охрестило другого сина, якого назвали Антонієм.

Запис, зроблений у метричній книзі 24 жовтня 1762 року, свідчить про те, що «вдова Єлизавета Пільзнава вийшла заміж за Іоанна Беренсдорфа». Він дає підстави стверджувати, що Іоанн Георгій Пінзель помер або трагічно загинув у кінці 1761 року, і вдова після річної жалоби по чоловікові вийшла заміж утретє. Невдовзі Єлизавета з дітьми виїхала на батьківщину третього чоловіка в Баварію, до Німеччини. Слід зазначити, що записів про смерть І. Г. Пінзеля поки що не виявлено, також досі не знайдено могили скульптора в Бучачі.

У 1751 році під час заключення шлюбу І. Г. Пінзель був названий «sculptor iuvenis», а через рік вже «magister». Отже, за цей час він повинен був заснувати у Бучачі свій дім і господарство, а також осісти тут разом зі своєю майстернею. Можна припустити, що його творчому шляху був відпущений дуже короткий час, а саме – близько десяти років.

Іоанна Георгія Пінзеля називають «загадковим Майстром», адже про його життя до появи у Бучачі не відомо нічого. Водночас, варто зазначити, що І. Г. Пінзель приїхав до Бучача вже сформованим митцем. Довкола встановлення місця проживання митця до приїзду в Бучач існує низка гіпотез. Сучасний львівський культуролог Тарас Возняк сформулював три варіанти біографії І. Г. Пінзеля:

1) варіант «патріотичний», коли митець І. Г. Пінзель – русин (українець) чи поляк, який, як і Григорій Сковорода, «провів молоді літа у мандрах і навчання у Європі, бачив Рим і Венецію, побував у Відні та Празі, і, врешті, повернувся до Львова»;

2) варіант «німецько-чеський», де «богемець, баварець чи швейцарець І. Г. Пінзель у пошуках навчання мандрував, як і Бернард Меретин, Італією, однак за нез'ясованих обставин опинився у Галичині. Чи втік сюди, де й розпочав своє інше життя»;

3) варіант «італійський», де «венеціанець чи флорентієць, зі співзвучним до прізвища Поцці чи Пінці прізвищем, знову ж за неясних, однак підозрілих, обставин, через Відень, Мюнхен чи Прагу прибився до Львова, де й знайшов своє друге, іронічне творче життя. І знову, дивна постійність стосунків Майстра Пінзеля та Майстра Меретіні може бути певним слідом» [22, 13–14].

Цікавою також є думка львівського дослідника, мистецтвознавця Миколи Голубця про походження митця: «У 1759 році заангажовано до різьбярських робіт шлезького різьбяра Йоганна Пінзеля, що, між іншим, виконав статуї Св. Льва і Св. Атанасія при церковному вході та Св. Юра на церковному фронтоні» [31, 581]. «Це перше у мистецтвознавчій літературі повідомлення, у якому прізвище скульптора було подане разом з іменем – до того завжди писалося “Майстер Пінзель”» [65, 135].

Те, що І. Г. Пінзель зупинився спочатку не в метрополії й єпископській столиці Львові, а у скромнішому Бучачі, могло бути пов'язано з тим, що у цьому місті мав свою головну оселю Микола Потоцький. Варто відзначити, що Бучач тих часів – не звичайне провінційне містечко, а резиденція однієї з найбагатших і найамбітніших людей Речі Посполитої. Зацікавлений у мистецтві, ексцентричний канівський староста потребував для втілення своїх задумів ремісників і митців. Його будівничі проекти знаходилися під керівництвом відомого архітектора Бернарда Меретина, з яким Іоанн Георгій Пінзель, можливо, був особисто заприязнений. Можна припустити, що Б. Меретин уже раніше знав талановитого підмайстра-скульптора і порадив йому сприятливі умови для праці на будівельних «фабриках» М. Потоцького у Бучачі.

На час появи Іоанна Георгія Пінзеля у Бучачі там уже працював архітектор Бернард Меретин (Меретіні). Він, потрапивши на західноукраїнські землі, завдяки своєму наполегливому характерові активно відвойовував замовлення. У 1744 році будівельники Львова звинуватили архітектора в тому, що той перебрав велику кількість будівельних житлових,

палацових і сакральних об'єктів, переманивши до себе всіх найкращих виконавців, при цьому не належачи до цехової організації, тобто будучи «партачем» [144, 86–87]. Але ж того 1744 року великий будівничий отримав титул королівського архітектора й надалі не підлягав міській цеховій юрисдикції. Можливо, архітектор Б. Меретин для втілення задумів фундатора М. Потоцького запросив до співпраці талановитого скульптора І. Г. Пінзеля.

Для здійснення грандіозних планів канівський староста М. Потоцький залучав найкращих місцевих майстрів, які працювали в Галичині й на Поділлі, а також запрошував архітекторів і скульпторів з Європи. У нього творили: Бернард Меретин, Іоанн-Георгій Пінзель, Мартин Урбанік, Йоганн Пільцер, Іоанн Шюльтцер, Готфрід Гофман, Антон Штіль, Матвій Полейовський, Францішек Олендський, Михайло Філевич [114, 23].

Те, що в маєтку М. Потоцького навчали ремесла в цехових майстернях, засвідчують архівні документи, зокрема, листування скульптора Матвія Полейовського з приводу його конфлікту з Почаївським монастирем: «Його Величність фундатор настояв на тому, щоб я почав сницарську роботу в Почаївській церкві, бо знав мене з дитячих літ, коли я вчився різьби та архітектури в його метрів, котрі при фабриках повмирали» [20, 27]. Ймовірно, у школі під керівництвом досвідчених майстрів Б. Меретина і І. Г. Пінзеля виховувалося нове покоління тодішніх архітекторів і скульпторів. «Навчання в школах, напевно, базувалося на мистецькому диктаті, і, мабуть, усе-таки на диктаті дуже переконливому, тому що інакше творчий досвід не зміг би бути переданим і дати такий прекрасний результат, як той, що називають рококовою школою Пінзеля і Меретина» [65, 137].

На «фабриках», крім архітекторів і скульпторів, які проектували об'єкти, навчали учнів, виконували основні роботи, працювали десятки майстрів високої кваліфікації – теслів, каменотесів, левкасників, позолотників, меблярів, різьбярів. М. Потоцький дбав, щоб майстри були найкращими і ніколи не скупився на винагороду. В листі до президента

львівського магістрату Ф. Веніно граф писав: «Фабрики майже усі в моїх маєтках є, слава Богу, без скривдження львівських майстрів, бо регулярно беруть оплату. Відчуваю постійну добру волю шляхетного львівського магістрату, звідки по рекомендації їхмосців панів, президентові мулярі до цих же моїх фабрик були залучені» [17, 55]. Місцеві майстри володіли віртуозною технікою різьби по дереву, кращих залучали до виготовлення декоративного оформлення віктарів та іконостасів, а також вони виконували складні елементи оформлення інтер'єрів. Микола Потоцький був вимогливим до виконавців, особисто наглядав за будівництвом, як писав скульптор Матвій Полейовський, що він «вимагав, аби навіть третьорядні роботи – завіси до вікон, замки до дверей, сходи, підлоги – були виконані тільки на щонайвищому рівні» [20, 27].

Граф Микола Потоцький був одним з найщедріших фундаторів XVIII століття, він підтримував усі нові віяння творців. Згодом сучасники назвали його «будівничим сімдесяти семи храмів і монастирів». Фундатор завжди підтримував архітектора Бернарда Меретина і скульптора Іоанна Георгія Пінзеля, надавав їм повну свободу у творчості, і саме це сприяло появі нових художньо-стильових формул пізньобарокової пластики, що привело до її справжнього вибуху в Західній Україні. «Саме завдяки такому творчому союзу – замовник, архітектор і скульптор – витворився новий мистецький напрям, якому не було аналогів у Європі» [114, 26].

Іоанн Георгій Пінзель був «великою знахідкою як для Меретина, так і для канівського старости. Для скульптора ці тандеми відіграли не меншу роль. Враховуючи темпераментні, незвичайні, часто авантюристичні, побажання замовника, скульптор мав можливість розкрити свою індивідуальність у новаторських пошуках пластичних засобів, працюючи у багатьох храмах цих земель. У другій половині 40-х та до середини 50-х років XVIII століття роботи велись у м. Бучач та його околицях. Останній період творчості Пінзеля припав, в основному, на виконання замовлень у Львові» [19, 6].

Іоанн Георгій Пінзель багато працював по увічненню задумів і діянь Миколи Потоцького. Особливо варто виділити його роботу над оздобленням кам'яними скульптурами аттику Бучацької ратуші, збудованої за проектом Бернарда Меретина в 1751 році. Алегоричні фігури з фронтона, однією з яких є богиня правосуддя Феміда, пластично представляли чесноти канівського старости. Серед розміщених на парапеті статуй Самсона, Давида, Нептуна, Геркулеса та ін., що мали алегорично втілювати силу й доблесть шляхетського роду Потоцьких, надзвичайно цікава постать Козака з чубом і довгими вусами. Скульптор, вдумливо вивчаючи навколишнє життя, показав цю людину сповненою великої фізичної й духовної сили. У «сарматському мислителі», як називали Козака, була «втілена ідея внутрішньої свободи і непокірності» [144, 33].

Варто зазначити, що М. Потоцький походив з руського (українського) роду, ніколи не підтримував того насильства, яке чинила польська шляхта на західноукраїнських землях. Граф розмовляв українською мовою, носив одяг і оселедця на козацький манер, курих люльку; у кінці 1750-х років став греко-католиком.

Традицією фундаторської діяльності Миколи Потоцького було створення у кожному побудованому ним храмі величних вівтарів, серед фігур яких були й присвячені Св. Миколі – його патронові. Вибір постатей святих, що оточували центральний образ, здійснювався, мабуть, також самим замовником. Ці фігури мали відбивати життєву позицію М. Потоцького, оспівувати його добродієність, а його особу відтворювати як незалежну.

Таким чином, у реалізації творчого обдарування Іоанна Георгія Пінзеля вагому роль відіграли фінансові можливості Миколи Потоцького з його організаторським хистом і співпраця з талановитим архітектором Бернардом Меретином. «Головне ж те, що замовник не пригнічував темперамент і несамоцитість творчої натури визначного скульптора, чий доробок увійшов у скарбницю не лише європейської, але й світової культури [19, 6].

1.3. Скульптури І. Г. Пінзеля в храмах Галичини

XVIII століття на західноукраїнських землях відзначене активним розвитком скульптури в контексті естетики бароко. В рамках мистецької західноєвропейської орієнтації їй належала першорядна роль у релігійному мистецтві Галичини. Початок піднесення скульптури припадає на 40-і роки й пов'язаний з групою європейських митців, які принесли найновіший варіант центральноєвропейської традиції пізнього бароко й виховали середовище місцевих учнів, що стало головною передумовою наступного розквіту скульптури львівського осередку.

Серед авторів барокової скульптури заслуговує на увагу творчість Іоанна Георгія Пінзеля, роботи якого ще не знайшли належної уваги та визнання поза межами регіону. Донедавна твори майстра були відомі лише у вузьких професійних колах. Але сьогодні серед шанувальників мистецтва творчий доробок скульптора І. Г. Пінзеля супроводжується епітетами «неповторний», «геніальний» тощо.

Мистецтво І. Г. Пінзеля несло в собі естетику бароко, нові художньо-пластичні концепції XVIII століття, водночас, увібрало історичні традиції місцевої національної дерев'яної різьби, використовуючи здобутки попередніх шкіл і митців, найхарактерніших відмінних ознак барокового стилю, що розвивався в Західній Україні у поєднанні з професійними здобутками Європи.

Як слушно зауважив Борис Возницький, «Немає сумнівів у тому, що Пінзель був добре ознайомлений з кращими досягнення світової пластики: він знав твори Мікеланджело Буонарроті та Лоренцо Берніні, баварських та празьких майстрів. Однак, важко знайти аналогії новаторському характеру творів митця в сучасній йому європейській пластиці, бо на тлі її стилістичної еволюції періоду бароко та рококо його скульптури займають особливе місце. Передусім, характерними пошуками нових пластичних форм та ефектів, що спрямовані на глибинний пафос образів Святого Письма.

Загальний напружений драматизм, психологічна заглибленість персонажів виявляються у підвищено експресивних формах, досягнутих сміливою і віртуозною обробкою матеріалу. Бентежні людські почуття, душевний неспокій часто передані несподіваними ракурсами спірально розгорнутих, готично винягнутих фігур, динамічною напругою мускулів оголеного тіла» [19, 5].

Найважливіші скульптурні ансамблі І. Г. Пінзеля виникли з фундації канівського старости М. Потоцького в середині XVIII століття. Працюючи у Львові, Бучачі, Монастирській та інших містах і селах краю, майстер залишив помітний слід у мистецтві Західної України. Яскравим доказом цього є скульптури майстра, що збереглися до нашого часу.

Іоанн Георгій Пінзель жив на Тернопільщині. Творчість «галицького Мікеланджело», як нині прийнято називати майстра XVIII століття, була пов'язана з містом Бучачем, де митець створив більшість своїх шедеврів на замовлення мецената, канівського старости Миколи Потоцького (1712–1782), який був на той час власником міста Бучача.

Талановитий скульптор працював як для католицьких костьолів, так і для православних і греко-католицьких церков. Прикладом цього може слугувати місто Бучач, у якому донині збереглися храми, в свій час прикрашені скульптурами І. Г. Пінзеля.

Вірогідно, Іоанн Георгій Пінзель, прибувши в Бучач у 1740-х роках, виконав свої перші замовлення для графа Миколи Потоцького для старих будівель церкви Покрови Пресвятої Богородиці та костьолу Успіння Богородиці в Бучачі. Вівтарі, після спорудження нових більших храмів, були перенесені туди. Як цілісно виглядали інтер'єри, можна побачити лише на світлинах 30-х років XX століття, опублікованих у працях Т. Маньковського та З. Горнунга [144; 147].

«Покровська мурована церква виникла на місці старої на східному передмісті Бучача, за одними твердженнями, у 1765–1766 рр. (архітектор І. Шюльцер), однак, оскільки в церкві були роботи І. Г. Пінзеля, могла бути

споруджена і в 1755 р., або ж вівтарі перенесли зі старої церкви у новозбудовану» [112, 35]. Водночас, її міг проектувати архітектор Б. Меретин, тоді, на думку Г. Логвина, «з архітектурного погляду Покровська церква – рядовий твір Меретина» [73, 307]. Про стару церкву у візитаційному акті від 11 березня 1743 року писалося: «Церква Богородиці, мурована, дуже стара, без склепіння, гонтами побита, як давно існує, ніхто не пам'ятає. Під вівтарем напис 1709 р. З царськими вратами та образами давньої сницарської роботи і помальована» [151, 433–434].

Камінь із розібраної церкви використали для будівництва нового храму. Площу, на якій зводили споруду, підсипали землею і укріпили з півдня і сходу кам'яною стіною. «Покровська церква – невелика, однефна, тридільна; збудована з ламаного білого та червоного каменю, композицією нагадує місцеві дерев'яні церкви. Центральна частина храму квадратна, бабинець і вівтарна частина – прямокутні, зовсім короткі бічні рамена. Усі об'єми одної висоти, із заокругленими зовнішніми кутами. Простежується слабо виражена хрещатість у об'ємно-просторовому рішенні. Центральна частина була завершена банею з ліхтариком, яка була втрачена після Другої світової війни» [111, 7].

В оформленні інтер'єру храму простежується принцип, характерний для західноукраїнських споруд II половини XVIII століття, коли скульптура активно входить в інтер'єри церков східного обряду. Як писав Дмитро Кравич: «Архітектори запропонували нові форми іконостасних архітектурних модифікацій. Ішлося про це, щоб, з одного боку, зберегти існування намісних ікон, царських врат і дияконських дверей, з другого – зробити над намісним рядом вільний простір, у якому проглядалися б головний вівтар і абсида церкви» [65, 133–134]. Набули розвитку також форми бічних вівтарів, які були багато оздоблені об'ємними фігурами, рельєфними антепедіями, композиціями з променями та путі (ангеликами).

Саме на скульптурних об'єктах, які домінували над живописом, побудоване все храмове мистецьке оздоблення церкви Покрови Пресвятої

Богородиці у Бучачі. Внутрішнє оздоблення храму – різьблені вівтарі з фігурними скульптурами виконали скульптори І. Г. Пінзель (амвон і бічні вівтарі Св. Миколая і Вознесіння, декоровані алегоричними постатями Віри, Мужності, Мудрості, Св. Товія), а також М. Філевич (головний вівтар). У головному та бокових вівтарях І. Г. Пінзелю також належали рельєфи «Чудо Св. Миколая», «Відсічення голови Іоанну Предтечі», «Подорож в Емаус», дяконські двері: «Благовіщення» й «Ангел-Охоронець», царські врата. У цих рельєфах яскраво простежуються засади рокайльного мистецтва, моделювання об'ємів більш деталізоване, зокрема, це скрупульозно вирізьблені деталі будівель і постатей, загалом детально опрацьований весь задній план рельєфів. Композиції обрамлені асиметричним орнаментом, який будується з переривчастих завитків, де немає жодної прямої лінії, жодного прямого кута – суцільний ланцюг віньєток. В інтер'єрі храму зберігся амвон, у верхній частині якого вмонтована скульптура «Добрий пастир», стилістично подібна до пластичного трактування алегоричних постатей Віри, Мужності, Мудрості, Св. Товія з бічних вівтарів [112, 39].

Аналізуючи пластичні пошуки скульптора І. Г. Пінзеля у його ранніх творах, різьблених для церкви Покрови Пресвятої Богородиці, слід відзначити, що скульптури позначені виразними анатомічними пластичними пошуками у заокругленнях форм, що характерні для творів невеликих розмірів, які дещо нагадують різьбу в мармурі. Роботи пофарбовані в білий колір, на деяких елементах автор використав позолоту (Алегорія Мужності, Св. Товій).

Для скульптур І. Г. Пінзель використовував дерево. Дерево стало основою творчості сницарів і так званого «верхнього» бароко. Власне липа, як більш легкий матеріал для інтер'єрного декору, розкрила пластичні можливості різьби, про які сницар не міг навіть мріяти у камені. Це «сприяло появі нової стилістики живописної пластики. Особливо це простежується у трактуванні драперій, ніби завихрених у повітрі. У конструюванні ліній і складок І. Г. Пінзелю вдалося домогтися експресивних пластичних ходів

різьби, надто у трактуванні граційних алегоричних жіночих образів. Він моделював форму динамічно і виразно [111, 17].

Будівничим нового костьолу Успіння Богородиці в Бучачі, спорудженого у XVIII столітті на місці готичного храму XVII століття біля підніжжя Замкової гори, був відомий львівський архітектор Мартин Урбанік, який після смерті Бернарда Меретина працював над замовленнями Миколи Потоцького. Зведення парафіяльного костьолу тривало з 1761 по 1763 роки. За бажанням фундатора храму М. Потоцького, кути хрещатої будови заповнили невеликими капличками, завдяки чому її план повторює форму герба Потоцьких – хреста «Пілява». Про це навіть написано над головним входом до храму [143, 222].

Головний фасад був декорований кам'яними вазами, що нагадує костьол, спроектований у Годовиці Б. Меретином. Virізнявся бучацький храм характерними рисами мистецьких творів. Багате скульптурне оздоблення інтер'єру в костьолі виконали: І. Г. Пінзель (у 1750-х рр. – вітвар Св. Тадея, який спочатку містився у готичному костьолі, згодом його перенесли до нового храму; вітвар Св. Миколая, для них майстер вирізьбив фігури Святих Франциска Борджія, Вікентія та Яна Непомука), М. Філевич та Ф. Олендзький (головний і два бічні вітвари у 1772 р.) [138, 96–97]. Цілісний інтер'єр храму можна побачити лише на довоєнних світлинах 30-х років XX століття. Як писав Д. Антонович, «в добу рококо розвинулася пристрасть наповнювати церкви та костьоли цілими рядами статуй, але в них часто більше експресії, завжди багато руху, вони неспокійні, в кращих творах вони справляють враження акцентованою рухливістю і темпераментним поривом» [2, 312].

Вважається, що бокові вітвари Св. Тадея та Св. Миколая, виготовлені для костьолу Успіння Богородиці в Бучачі, були одними з ранніх робіт І. Г. Пінзеля. Скульптури демонструють високий професіоналізм І. Г. Пінзеля «як вітварного скульптора, його новаторство у трактуванні пластичних

пошуків, де він часто для підсилення пластичних акцентів скульптурних образів використовував поліхромію на відкритих частинах тіла» [114, 36].

З бучацького костьолу дві скульптури – Св. Вікентій та Св. Франциск Борджіа сьогодні зберігаються у фондах Тернопільського обласного краєзнавчого музею. Святий Вікентій – засновник місіонерського ордену єзуїтів, відтворений одухотвореним і лагідним. Образ Франциска Борджіа, генерала ордену єзуїтів, зображено впевненим і незалежним, він повинен був відповідати характеру самого М. Потоцького [112, 43].

У майстерні І. Г. Пінзеля виконали також антепендії (рельєфи) для трьох віктарів на історичну тематику (донині не збереглися). На одному з них було відтворено епізод оборони Бучача від турецьких завойовників у 1672 році. У подіях тих часів особлива роль відводилась бабусі Миколи Потоцького – Терезі Потоцькій, завдяки мудрій дипломатії якої султан Магомет IV зняв облогу та не зруйнував місто. Ці перекази стали улюбленою темою творчості митців різних поколінь, які оспівували образ героїчної та безстрашної жінки в історії краю.

У доробку майстра на Тернопільщині варто виділити скульптури з парафіяльного костьолу Вознесіння Пресвятої Діви Марії в Монастириськах. Іоанн Георгій Пінзель, згідно з архівними документами, виконав для храму п'ять віктарів й отримав виплати за їх роботу (1761). З робіт митця для костьолу збереглися тільки фігури Св. Анни з віктаря Богородиці та невелика постать Аарона [112, 45]. На жаль, бічні віктарі, які виготовив скульптор, відомі тільки з фотографій 30-х рр. ХХ століття. Для віктаря Богородиці він виконав фігури батьків Богородиці – Якима і Анни, а для віктаря Розалії створив скульптури Давида й Авраама, також виконав віктарики Св. Миколая та Св. Антонія Падуанського. Ці скульптурні твори були виконані у 1760-х роках, після повернення І. Г. Пінзеля до Бучача після смерті Б. Меретина (1759), з яким його поєднувала тісна співпраця. Музей сакральної барокової скульптури XVIII століття імені І. Г. Пінзеля у Львові (нині – Музей Івана Георгія Пінзеля) має серед експонатів фігуру святої Анни з костьолу у

Монастириськах. Її після руйнувань костьола за часів СРСР використали як надмогильну фігуру, на кладовищі знайшов цей шедевр дослідник Борис Возницький і привіз до Львова.

У 1759–1761 роках І. Г. Пінзель виконував замовлення для собору Святого Юра у Львові. За монументальні постаті Святих Атанасія та Лева на фасаді греко-католицького катедрального собору він «отримав небувалу суму – майже 23000 злотих. Святоюрські фігури відзначає, насамперед, велетенський масштаб. Виконані в камені, вони мають заданий його специфікою компактний характер, а ритм архітектурних форм визначив статичність й відсутність зовнішньої патетики. Вона свідомо приглушена й у кінній скульптурі на фронтоні, яка порівняно з фігурами святих дещо здрібнена» [55, 867]. Найважливішими прикметними особливостями стилю І. Г. Пінзеля є монументальний характер величних фігур, духовна наповненість образів, активне моделювання тіл, деталізація облич, своєрідні «кристалізовані» складки одягу [55, 868]. Увінчує собор Св. Юра композиція Святий Юрій Змієборець, у якій поєдналася тілесна краса і сила духу, що є принципом Відродження. Скульптор відтворив свого героя у вирішальний момент, коли від святого вимагалася мобілізація духовних і фізичних сил у боротьбі зі злом.

Вершинним досягненням не лише І. Г. Пінзеля, а й скульптури західноєвропейської традиції XVIII століття, є ансамбль оздоблення інтер'єру костьола місіонерів у Городенці. Пам'ятки Городенки завдяки фундації М. Потоцького складають грандіозний за задумом і довершений за виконанням комплекс, який зберігся частково і лише у понівеченому вигляді, в окремих фігурах. «Для його стилю характерна підкреслена патетика «барочної готики», а специфічна особливість полягає у грандіозному масштабі й унікальній для мистецької практики українських земель цього часу глибині життєво переконливих екзальтованих образів шести фігур головного вівтаря» [55, 869].

До найвидатніших творів митця належить сьогодні неіснуючий скульптурний ансамбль парафіяльного костюлу Непорочного Зачаття Діви Марії в Городенці (1743–1760), з якого вдалося врятувати тільки деякі пошкоджені скульптури. Авторство І. Г. Пінзеля тут не підтверджене документально, але є загально визнаним на основі переконливих стилістичних порівнянь. Вважається, що митець виконав для внутрішнього інтер'єру храму п'ять вівтарів і майже 30 скульптур. У центрі головного вівтаря був образ Богоматері, над високим цоколем піднімалися чотири колони, прикрашені фігурками ангелів. Між ними і збоку від них стояли, зображені у живому русі, чотири дерев'яні фігури, які імітували своїм білим пофарбуванням мармурові статуї: Св. Анна і Св. Єлизавета – матері Марії та Іоанна Хрестителя, Св. Йосип, чоловік Марії, та її батько – Св. Яким [боцеті]. У вівтарі Святої Трійці було встановлено скульптурну композицію «Жертвоприношення» та рельєф Спасителя. У правому боковому нефі – вівтар зі скульптурами Св. Вінцента та Св. Роха, а під вікном – Розп'яття з пристоячими Богородицею та Св. Іоанном. На амвоні була композиція «Розіслання Христом апостолів», рельєф «Ісус у єрусалимському храмі» та фігури чотирьох апостолів [114, 44].

Свій неповторний характер мав збудований за проектом Б. Меретина парафіяльний костюл Усіх Святих у с. Годовиця на Львівщині, який після пожежі в 1974 році знаходиться в напівзруйнованому стані. Храм прикрашали скульптури І. Г. Пінзеля (тепер вони становлять основу музею Пінзеля у Львові). Польський дослідник П. Красний подав опис втраченої пам'ятки: «Усередині ніші містилося розп'яття, оздоблене золотою променистою глорією, якому вклонялися два укляклі ангели, обабіч були підвішені дві консолі з фігурами Скорботної Богоматері та Св. Івана Євангеліста, а загал композиції доповнено постаментами, на яких розміщені групи Авраама, котрий приносить Ісаака в жертву Богові, та Самсона, котрий бореться з левом. Компактна іконографічна програма, яка проголошує ідентичність хресної жертви Христа й таїнства Євхаристії, блискуче

підкреслена тим, що усі фігури вписані в легко читальний рівнобедрений трикутник» [62]. Всі скульптури дерев'яні, поліхромні та позолочені.

У зображенні святих митець, широко будуючи пластичну форму, разом із тим виявляє в сильних рухах і у виразі облич індивідуальні особливості кожного. Святих часто зображував наче в якомусь екстазі, їхні пози – найрізноманітніші, іноді навіть ексцентричні. Відповідно до різних рухів одяг прорізають глибокі складки, утворюючи гострі заломі. «Надзвичайною гостротою фізичних і душевних страждань позначене скульптурне зображення розп'ятого Христа. Пінзель посилює гостроту моменту майже натуралістичним трактуванням виснаженого тіла Христа й вираженням його непритомного стану» [124, 174]. «Саме годовицький вівтар І. Г. Пінзеля вважають одним із найвідоміших шедеврів України і навіть одним із найкращих мистецьких досягнень людства» [87, 66].

Однією з останніх робіт І. Г. Пінзеля вважається скульптура Св. Онуфрія, яка була вмонтована в нішу над вхідною брамою церкви Святого Онуфрія в селі Рукомиш поблизу Бучача. Довгий час вона була прихована під багат шаровим набілом вапна. В. Стецько припускає, що скульптура була подарована церкві М. Потоцьким. Постаць святого виконана з місцевого вапняку, заввишки до одного метра. Св. Онуфрій зображений як пустельник з довгим волоссям і бородою, його тіло покриває лише пов'язка на стегнах. Він у молитві простягає руки до неба й «одухотворено спілкується з Богом» [114, 52]. Цей святий був популярний на західноукраїнських землях як покровитель церков і монастирів.

Точна хронологія появи творів майстра, яких наразі відомо близько 150, не встановлена, адже щодо більшості з них відсутні документальні свідчення. Втім, їх авторство дослідники встановили на основі порівнянь. Вони й допомагають встановити просторову та часову географію діяльності митця:

1750 р. – І. Г. Пінзель створив першу відому свою роботу – придорожню статую Св. Яна Непомука у Бучачі;

приблизно 1750 р. – вівтар з фігурами Архангелів Михаїла та Гавриїла для парафіяльного костюлу у Монастириськах;

1750-ті рр. – вівтар Св. Тадея і вівтар Св. Миколая для Успенського костюлу у Бучачі, зокрема, скульптури Св. Вікентія і Франциска Борджія, ангелів, рельєф на тему турецьких війн, розп'яття;

1750–1751 рр. – скульптурні композиції для Бучацької ратуші: «12 подвигів Геракла», «Давид перемагає Голіафа», «Самсон розриває пащу лева», «Посейдон заспокоює море», Феміда, Невільник, Козак;

1751 р. – придорожня статуя Богородиці у Бучачі.

1755 р. (?) – для церкви Покрови Богородиці у Бучачі: різьблені амвон і бічні вівтарі Св. Миколая і Вознесіння з алегоричними постатями Віри, Мудрості, Мужності, Св. Товія, а також рельєфи «Відсічення голови Іоанну Предтечі», «Чудо Св. Миколая», «Подорож в Емаус», рельєфи «Ангел-Охоронець» і «Благовіщення» на дияконських дверях храму, царські врата;

1755–1758 рр. – скульптурна група «Святий Фелікс з Дитиною» для костюлу у Маринополі;

1756–1757 рр. – скульптури для костюлу тринітаріїв у Львові (храм згорів у 1848 р.);

1757–1758 рр. – скульптурні групи «Самсон роздирає пащу левові», «Жертвопринесення Авраама», «Розп'яття» з при стоячими Богоматір'ю, Іоанном та ангелами у костюлі села Годовиця поблизу Львова;

кінець 1750-х рр. – статуя Святого Онуфрія для монастиря у Рукомиші;

1759–1761 рр. – скульптури для фасаду собору Св. Юра у Львові, «Юрій Змієборець у битві зі змієм», святий Атанасій, святий Лев;

1760 р. (інша версія – 1752–55 рр.) – вівтар Марії парафіяльного костюлу у Городенці зі скульптурами Святих Анни, Марії, Єлизавети, Йосипа, Якіма та ангела;

1760 р. – скульптури для костюлу у Буданові, зокрема, отця Церкви Святого Ієроніма;

1761 р. – п'ять вівтарів для парафіяльного костюлу у Монастириськах, зокрема статуї Святих Якима, Анни, царя Давида та Авраама [51].

Отже, І. Г. Пінзель творив до самої смерті й залишив по собі дуже багатий спадок. Сучасних дослідників вражає титанічна праця скульптора.

Таким чином, на західноукраїнських землях у XVIII столітті створилися сприятливі умови для розвитку сакральної пластики, яка набула нових естетичних ознак і наголосів. Саме скульптурам І. Г. Пінзеля притаманні глибокий психологізм образів, драматичні відчуття й яскрава експресивна форма втілення, доповнена сміливим декоративним і живописним трактуванням складок одягу. На відміну від Центральної та Східної України у Галичині й на Поділлі мистецтво XVIII століття продовжувало розвивати засади бароко. На хвилі пізньобарокового сплеску, що прокотився по західноукраїнських землях, постають справжні архітектурні перлини: церква Покрови Пресвятої Богородиці та костюл Успіння Богородиці у Бучачі, костюл Вознесіння Пресвятої Діви Марії у Монастирській, собор Святого Юра у Львові, костюл Непорочного Зачаття Діви Марії й костюл місіонерів у Городенці, костюл Усіх Святих у Годовиці, – над оформленням яких з кінця 1740-х років і до середини 1761 року працював скульптор Іоанн Георгій Пінзель [Додаток А]. Геніальному майстрові в результаті синтезу європейських художніх традицій з особливостями місцевої різьби вдалося витворити новий феномен пластики, що увійшла в європейський контекст як українська експресивна пізньобарокова пластика другої половини XVIII століття.

Висновки до розділу 1

Таким чином, для архітектури західноукраїнських земель XVIII століття визначальним був розвиток європейських барокових традицій на українському культурно-історичному просторі. Огляд архітектурної спадщини засвідчує чисельні здобутки в церковному будівництві. Визначні пам'ятки на зразок ансамблів собору Святого Юра у Львові чи Почаївської лаври були справою рук майстрів європейського походження. Поширена в Галичині архітектура європейського зразка дала такі визначні споруди, як костьоли домініканців у Львові та місіонерів у Городенці, ратушу в Бучачі, значення яких виходить за рамки місцевого культурно-історичного кола. Аналіз шляхів розвитку архітектури демонструє європейську орієнтацію митців на західноукраїнських землях.

Водночас, розвиток архітектури сприяв піднесенню скульптури, головним напрямом цього виду мистецтва в добу бароко було оздоблення храмів. Основним матеріалом для скульптур майстри обирали дерево та камінь. Скульптура театралізується за позами, драматургією жестів, ситуаціями дії. Ніколи раніше вона не відігравала такої важливої ролі в загальній картині мистецького процесу. Мистецтвознавці стверджують, що після XVIII століття не було іншого періоду з такою кількістю статурної кам'яної та дерев'яної пластики.

На західноукраїнських землях у XVIII столітті виникли сприятливі умови для розвитку сакральної пластики, яка набула нових естетичних ознак і наголосів. Найоригінальніший характер мають мистецькі здобутки, збудовані коштом канівського старости Миколи Потоцького за проектами Бернарда Меретина та прикрашені скульптурами Іоанна Георгія Пінзеля.

Найважливіші скульптурні ансамблі І. Г. Пінзеля виникли з фундації М. Потоцького в середині XVIII століття. Працюючи у Львові, Бучачі, Монастирській та інших містах і селах краю, майстер залишив помітний

слід у мистецтві Західної України. Яскравим доказом цього є скульптури майстра, що збереглися до нашого часу.

Спадок І. Г. Пінзеля наскрізь пройнятий релігійними мотивами. Скульптурам митця притаманні глибокий психологізм образів, драматичні відчуття й яскрава експресивна форма втілення, доповнена сміливим декоративним і живописним трактуванням складок одягу. На хвилі пізньобарокового сплеску, що прокотився західноукраїнськими землями, постали справжні перлини: церква Покрови Пресвятої Богородиці та костьол Успіння Богородиці в Бучачі, собор Святого Юра у Львові, костьол Непорочного Зачаття Діви Марії у Городенці, парафіяльний костьол Усіх Святих у Годовиці, костьол Вознесіння Пресвятої Діви Марії у Монастирській, над оформленням яких з кінця 1740-х років і до середини 1761 року працював скульптор.

Скульптури Іоанна Георгія Пінзеля ставлять його поряд з визначними європейськими майстрами епохи бароко, а творчу манеру митця порівнюють з роботами видатного чеського майстра Матея Брауна, італійського скульптора й архітектора Лоренцо Берніні. Геніальному майстрові в результаті синтезу європейських художніх традицій з особливостями місцевої різьби вдалося витворити новий феномен пластики, що увійшла в європейський контекст як українська експресивна пізньобарокова пластика другої половини XVIII століття.

РОЗДІЛ 2

ЗБЕРЕЖЕННЯ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ І. Г. ПІНЗЕЛЯ В МУЗЕЯХ УКРАЇНИ

2.1. Виставкова «Зала Іоанна Георгія Пінзеля» в Тернопільському обласному краєзнавчому музеї

Сьогодні більша частина творів Іоанна Георгія Пінзеля зберігається у фондів збірках музеїв Тернополя, Львова, Івано-Франківська, куди вони потрапили у 60–80-х роках ХХ століття завдяки пошуковій роботі наукових експедицій. Скульптури майстра вдалося врятувати від знищення в період тоталітарного режиму, в часи боротьби з релігією загалом, сакральним мистецтвом зокрема, однак, чимало пам'яток, переважно кам'яної пластики, втрачено назавжди.

Тернопільський обласний краєзнавчий музей належить до найдавніших закладів культури Західної України, в 2013 році установі виповнилося 100 років від часу заснування. Його родовід починається від Регіонального Подільського музею, відкритого 13 квітня 1913 року в чотирьох залах Товариства «Народної школи». Вже тоді у фондах музею налічувалося майже 100 тис. експонатів.

Музейна установа від 1982 року знаходиться в спеціально побудованому приміщенні (за проектом архітектора Олега Головача та інженера Юзефа Зімельса), в центрі м. Тернополя на площі Героїв Євромайдану. Завдяки наполегливості тодішнього директора Венедикта Лавренюка було створено нову, за останнім словом музейної науки, експозицію краєзнавчого музею, що розмістилася на площі 1800 м².

Сьогодні посаду очільника установи обіймає краєзнавець Степан Костюк. У структурі музею працює сім відділів: три експозиційні відділи (природи, давньої історії, нової та новітньої історії), а також відділи фондів і

художньо-реставраційний, науково-методичної та науково-просвітницької роботи.

Фондові збірки музею – вагомий матеріал, який є унікальною джерельною базою для науковців широкого профілю (істориків, культурологів, етнографів, мистецтвознавців, краєзнавців тощо). Представлені у музеї експонати відтворюють не лише природу та історичне минуле краю, а й багатогранну культурну спадщину регіону. Сьогодні у фондах музею зберігається 274 тис. матеріальних пам'яток, зокрема, археологічні артефакти (близько 40 тис. одиниць), стародруки Почаївської Лаври XVII–XVIII століть, старовинна зброя, рідкісні світлини та документи, предмети міського та сільського побуту з різних регіонів Тернопільщини, збірка національного одягу, філателістична та нумізматична колекція, особисті речі й архіви видатних уродженців краю – все те, що створив український народ упродовж століть [131].

У музеї представлена доволі чисельна колекція творів мистецтва: художня група (живопис, графіка, скульптура) налічує 3790 одиниць збереження [27, 137]. Гордістю музейної колекції сакрального мистецтва є твори скульптора Іоанна Георгія Пінзеля (Додаток Б), основоположника нової експресивної пізньобарокової пластики II половини XVIII століття. Його ікони та різьба опинилися в музейній збірці із закритих церков Тернопільщини за часів радянської влади.

У повоєнний період у Галичині відбувалися масові акції зі знищення «ідеологічно шкідливих» творів сакрального мистецтва. Відразу після 1946 року руйнувалися інтер'єри костьолів, згодом церков. Ікони, скульптура опинилися на грані знищення. Єдиним порятунком для збереження величезної сакральної спадщини тоді стали експедиції науковців, які забирали цінні артефакти у музеї. На жаль, пам'ятки, які не вдалося врятувати, були втрачені назавжди.

У 60-х роках XX століття в храмі Покрови Пресвятої Богородиці був демонтований іконостас. Царські врата з Покровської церкви вважалися

втраченими. В пошуках твору дослідникам довелося звернутися до тих часів, коли сподвижники національної культури забирали твори у музеї Львова. Виявилось, що в 1960-х рр. царські врата з бучацької церкви разом з іншими творами сакрального мистецтва Бучача перевезли у фонди Художнього музею (нині – Національного музею імені Андрея Шептицького) члени наукової експедиції під керівництвом досвідченого музейника Віри Свенціцької. У 2007 році їх виявили в інвентарних книгах музею, де пам'ятка числилася як робота невідомого майстра XVIII століття (НМЛД-1121) [110, 477]. Рельєфи-приділи та дияконські врата залишалися у Бучачі до кінця 70-х років XX століття.

До ювілейних святкувань 1000-ліття хрещення Київської Русі у 1988 році масово проводилося «перепрофілювання» й «освоєння» закритих церков під музеї, клуби, склади. Закривали храми Тернопільщини, серед них і церкву Покрови Пресвятої Богородиці у Бучачі. В той час у храмі створили музей природи. Роботи з бічних вівтарів «Вознесіння» та «Св. Миколая» були демонтовані, деякі з них зазнали значних пошкоджень. Після реставрації у Львівській галереї мистецтв вперше врятовані твори були представлені на виставці «Майстер Пінзель – легенда та реальність» у музеї-заповіднику «Олеський замок» (1987). Згодом скульптури І. Г. Пінзеля експонували на виставках у Москві (1988), Празі (1989), Вілянувському замку біля Варшави (1990), Вроцлаві (1990), окремі твори – на виставці «Театр і містика» (1993, м. Познань) [110, 478].

Сьогодні у фондах Тернопільського обласного краєзнавчого музею зберігається вісім скульптур і рельєфів Іоанна Георгія Пінзеля [131]. «Колекція сформувалася як систематизоване досліджене мистецьке явище на початку 90-х рр. XX ст. Зважаючи на проблему браку інформативного матеріалу щодо життя і творчої спадщини І. Г. Пінзеля, формування зазначеної збірки супроводжувалося ґрунтовною дослідницькою, пошуковою та атрибуційною роботою, на базі раніше зібраного експонативного матеріалу» [110, 476].

У статті Віри Стецько, відомої дослідниці творчості скульптора, подано інформацію про походження представлених у фондах Тернопільського обласного краєзнавчого музею оригінальних робіт майстра: «Це матеріали з церкви Покрова Пресвятої Богородиці у Бучачі: алегоричні постаті Віри (ТОКМ, інв. № Ск-250), Мужності (ТОКМ, інв. № Ск-252), Мудрості (ТОКМ, інв. № Ск-268), Св. Товія (ТОКМ, інв. № Ск -251), рельєфи – «Відсічення голови Іоанну Предтечі» (ТОКМ, інв. № Ск-35), «Чудо Св. Миколая» (ТОКМ, інв. № Ск-36) та скульптури Св. Вікентій а Пауло (ТОКМ, інв. № Ск-253), Св. Франциск Борджіа (ТОКМ, інв. № Ск-254) з костьолу Успіння Богородиці у Бучачі. Три твори, зокрема дяконські двері «Благовіщення» (ТОКМ, інв. № Ск-15), «Ангел-Охоронець» (ТОКМ, інв. № Ск-16), а також рельєф «По дорозі в Емаус» (ТОКМ, інв. № Ск-17), що поступили у фонди музею разом з рештою експонатів з Бучача в 1978 р., у 1990 році були передані у Тернопільський обласний художній музей, створений на базі картинної галереї – відділу Тернопільського обласного краєзнавчого музею» [110, 476–477].

Дослідниця зазначила, що перші роботи потрапили у фонди музею в травні 1978 року. Їх авторство, загалом, визнається за І. Г. Пінзелем [110, 477]. Йдеться про рельєфи-приділи з бічного та головного вівтаря церкви Покрови Пресвятої Богородиці в Бучачі: «Відсічення голови Іоанну Предтечі» (липове дерево, левкас, позолота, 85,5×128 см), «Чудо Св. Миколая» (липове дерево, левкас, позолота, 88×128 см), «Подорож в Емаус» (липове дерево, левкас, позолота, 82×194 см), дяконські двері з цієї ж церкви: «Ангел-Охоронець» (липове дерево, левкас, позолота, 183,5×84,5 см), «Благовіщення» (липове дерево, левкас, позолота, 182×85 см) [131]. У 80-х роках твори ввійшли в постійну експозицію картинної галереї, відділу Тернопільського обласного краєзнавчого музею.

Ігор Герета, директор картинної галереї, що тоді розміщувалася в приміщенні Домініканського костьолу міста Тернополя, в путівнику установи зазначив: «Шедеврами художньої різьби, що належать долоту

знаменитого скульптора другої половини XVIII століття Пінзеля, автора славнозвісних кам'яних скульптур на Бучацькій ратуші та соборі Юрія у Львові й дерев'яних – в інтер'єрах культових споруд, зокрема костюлу в місті Монастирська Тернопільської області. Роботи Пінзеля захоплюють гуманізмом, динамікою композиції, емоційною напругою, енергійною пластичною мовою, досконалою технікою різьби. Гордістю галереї є його барельєфи «Подорож в Емаус», «Відсічення голови Іоанну Предтечі», «Св. Миколай», «Ангел-Охоронець» та «Благовіщення», які були виготовлені для бучацької церкви Покрови, збудованої у XVIII столітті» [30, 30].

Після відкриття в 1991 році Тернопільського обласного художнього музею в експозицію новоствореної установи було передано три рельєфи: «Подорож в Емаус», «Ангел-Охоронець» та «Благовіщення».

У 1993 році чотири твори Іоанна Георгія Пінзеля – дві скульптури: Св. Вікентій а Пауло (липове дерево, левкас, поліхромія, позолота, вис.116 см) та Св. Франциск Борджіа (липове дерево, левкас, поліхромія, позолота, вис.120 см) та два рельєфи: «Чудо Св. Миколая» (липове дерево, левкас, позолота, 88×128 см) й «Відсічення голови Іоанну Предтечі» (липове дерево, левкас, позолота, 85,5×128 см) – були виставлені в постійній експозиції Тернопільського обласного краєзнавчого музею у розділі «Культура краю кінця XVII – I половини XIX століть» [131]. У результаті цього «представлені сакральні твори в експозиції музею набули нової якості в процесі вивчення, дослідження і пропаганди пам'яток, як музейних експонатів, що представляють культуру краю XVIII століття. Однак, музеєфіковані твори продовжують зберігати складний комплекс містичних, художніх, національних міфологем, які вже є частиною історії музею» [110, 479].

2007-й рік в Тернопільській, Львівській, Івано-Франківській областях було проголошено «Роком Пінзеля». З цієї нагоди у Львові було відкрито спільну виставку творів скульптора, які зберігаються в музеях Галичини. Експозицію побачили в Івано-Франківську та Тернополі. Відповідний культурний захід відбувся в приміщенні Тернопільського обласного

краєзнавчого музею. Шанувальники творчості майстра могли ознайомитися на виставці в Тернополі з кращими творами І. Г. Пінзеля, що зберігаються в музеях Львова та Івано-Франківська. У рамках «Року Пінзеля» у Тернополі було видано пам'ятну афішу про музейний захід, підготовлену відомим графіком Я. Омеляном, набір листівок творів скульптора у музеях міста, працю В. Стецько «Пінзель і Тернопільщина» (2007).

У січні 2012 року в краєзнавчому музеї було відкрито виставку, яку організували з нагоди 250-річчя від дня смерті скульптора І. Г. Пінзеля. Куратор заходу В. Стецько відібрала для експозиції понад 300 експонатів – книжки про майстра, архівні фотографії 20-х років ХХ століття, спецконверти, публікації, портрети, марки, ювілейну монету, альбоми тощо. Крім того, зібрали всі згадки про вшанування майстра у Тернопільській, Львівській та Івано-Франківській областях 2007 року, який офіційно оголосили «Роком Пінзеля». Серед представлених експонатів були листи-подяки з Лувру, а також японський фільм про І. Г. Пінзеля, який знімали на Тернопільщині. Найцінніше – шість скульптур та два барельєфи, що їх виготовив І. Г. Пінзель, виставили в окремому залі на третьому поверсі музейної установи [85].

Вперше було продемонстровано публіці чотири алегоричні постаті з бічних вівтарів церкви Покрови Пресвятої Богородиці у Бучачі – Віри (липове дерево, біла фарба, вис.75 см), Мудрості (липове дерево, біла фарба, вис.75 см), Мужності (липове дерево, біла фарба, вис.75 см) та Св. Товія (липове дерево, біла фарба, вис.75 см), – які раніше зберігалися у фондах музею [131].

Ці експонати викликали інтерес у міжнародної спільноти. Сім з восьми шедеврів були відібрані для майбутньої виставки творів скульптора в Луврі. Перед відправлення до Парижу відбулася їх реставрація у Львові. Виставка «Іоанн Георгій Пінзель. Барокова скульптура України XVIII століття» діяла в музеї Лувру протягом 22 листопада 2012 року – 25 лютого 2013 року. Після її завершення твори І. Г. Пінзеля повернулися до музеїв Галичини.

У 2014 році роботи скульптора І. Г. Пінзеля розмістили в окремій виставковій залі Тернопільського обласного краєзнавчого музею, оформленій у стилі бароко. Нині у «Залі Іоанна Георгія Пінзеля» зберігається вісім скульптур і рельєфів митця: алегоричні постаті Віри, Мужності, Мудрості, Св. Товія, рельєфи – «Відсічення голови Іоанну Предтечі», «Чудо Св. Миколая» (з церкви Покрови Пресвятої Богородиці у Бучачі) та скульптури Св. Вікентій а Пауло і Св. Франциск Борджіа (з костюлу Успіння Богородиці у Бучачі) (Додаток Б).

В експозиції музею варто виділити скульптури Св. Вікентія та Св. Франциска Борджіа з бічного вівтаря Святого Миколая бучацького костюлу Успіння Богородиці. Святий Вікентій – засновник місіонерського ордену єзуїтів, відтворений одухотвореним і лагідним. Тримаючи за руку неслухняну дитину, він заспокоює її, направляючи на праведний шлях. Франциска Борджіа, генерала ордену єзуїтів, зображено впевненим і незалежним. Ці роботи демонструють високий професіоналізм І. Г. Пінзеля як вівтарного скульптора, його новаторство у трактуванні пластичних пошуків, де він часто для підсилення акцентів скульптурних образів використовував поліхромію на відкритих частинах тіла.

Серед творів майстра виділяють різьблені ікони для парафіяльної церкви Бучача, зокрема, в експозиції представлені дерев'яні антепендії «Відсічення голови Іоанну Предтечі» та «Чудо Св. Миколая», поверхня яких позолочена. Майстер у цих роботах скрупульозно вирізьбив деталі будівель і постатей, детально опрацював задній план композиції. Кожна ікона обрамлена асиметричним орнаментом з переривистих завитків.

Віра Стецько висунула гіпотезу, що на правому плечі скульптури алегорії Мужності Іоанн Георгій Пінзель вирізьбив свій портрет-маску, сповнену драматичного трагізму. Як припускає дослідниця, «спотворене болем обличчя на правій руці може бути автографом автора. У ті часи не прийнято було підписувати роботи, створені для храмів, тому майстер на одній з останніх робіт вирізьбив автопортрет» [99]. Оскільки І. Г. Пінзель у

своїй творчості керувався прийомами митців епохи Відродження, коли автори вводили свої автопортрети у сюжети власних композицій, то можна стверджувати, що він створив саме автопортрет. Подібно як Мікеланджело зобразив себе у вигляді трагічної маски на здертій шкірі апостола Варфоломія, яку він сам тримає у руках на фресці «Страшного суду» [112, 22].

Слід зазначити, що для своїх скульптур І. Г. Пінзель використовував дерево. Вже навіть його ранні твори, різьблені в 1740-х роках для церкви Покрови Пресвятої Богородиці в Бучачі, були позначені «виразними анатомічними пластичними пошуками у заокругленнях форм, що характерні для творів невеликих розмірів, які дещо нагадують різьбу в мармурі» [110, 485]. Більшість робіт майстра пофарбовано в білий колір, на окремих елементах автор використав позолоту («Алегорія Мужності», «Св. Товій»).

Створюючи свої скульптури для храмів Тернопільщини, І. Г. Пінзель, безперечно, запозичував все краще з відомих взірців італійського мистецтва, зокрема, з робіт основоположника бароко, придворного скульптора римських пап у Ватикані, італійця Л. Берніні. Водночас, відчувається у творчій манері галицького майстра і захоплення культурною спадщиною титана доби Ренесансу Мікеланджело. Зокрема, у своїх творах І. Г. Пінзель талановито зреалізував естетичний принцип епохи Відродження: «Висока людяність, увага не тільки на почуттях, а й на значимості героїв». Відомий дослідник творчості скульптора Борис Возницький слушно зауважив: «Сприйняття Пінзелем (подібно до іншого європейського художника Ель Греко) традицій візантинізму і застосування їх у досягненнях європейського бароко-рококо, свідчить про надзвичайне обдарування, чутливість та високу естетичну культуру мистця-новатора» [17, 104].

Вагомий внесок у збереження та популяризацію творчого доробку скульптора Іоанна Георгія Пінзеля належить українській дослідниці «галицького Мікеланджело», мистецтвознавцю, краєзнавцю, громадській діячці, науковому співробітникові Тернопільського обласного краєзнавчого

музею Вірі Стецько (1956–2016). Закінчивши факультет журналістики Львівського державного університету імені Івана Франка, вона розпочала роботу в Тернопільському обласному краєзнавчому музеї в 1984 році. Мистецтвознавець стала ініціатором створення художнього музею в Тернополі (1991), була автором проекту обласної мистецької премії імені Михайла Бойчука (1989). Дослідниця стажувалась в Одеському художньому музеї, Львівській картинній галереї, Ермітажі; була куратором понад 300 мистецьких виставок в Україні та за кордоном; опублікувала близько 200 статей про барокову скульптуру, каталоги творів митців Тернопільщини.

Під керівництвом Бориса Возницького, в той час директора Львівської картинної галереї, Віра Стецько працювала в експедиціях по обстеженню архітектурних комплексів Бучача, Монастириська, Буданова, Рукомиша. Разом з Б. Возницьким тернопільська дослідниця заново відкрила унікального митця не лише для українців, а й для європейської спільноти, тим самим зробила вагомий внесок у збереження світової культурної спадщини. Йдеться, насамперед, про впорядковані В. Стецько видання, присвячені творчості галицького скульптора доби бароко.

У 2007 році дослідниця опублікувала науково-популярне видання «Пінзель і Тернопільщина», на сторінках якого висвітлила внесок Іоанна Георгія Пінзеля в створення «художнього образу» Бучача за сприяння власника міста Миколи Потоцького. Мистецтвознавець ґрунтовно дослідила скульптури «галицького Мікеланджело», створені для бучацької ратуші, Покровської церкви, Успенського парафіяльного костьолу; описала унікальність придорожніх статуй Богоматері та Яна Непомука, котрі «відповідали духові часу та смакам самого фундатора, увібрали найхарактерніші ознаки пограничностильової системи бароко та рококо, які паралельно розвивалися в рамках стилю епохи на Західній Україні у другій половині XVIII століття. Саме у той час Бучач формувався як місто-музей архітектурних пам'яток та скульптурних шедеврів, саме з цим містом

пов'язане ім'я Іоанна Георгія Пінзеля, скульптора, чия творчість сьогодні визначає цілий період в розвитку пластики бароко, його апофеоз» [112, 5].

У 2012 році Віра Стецько впорядкувала до друку мистецьке видання під назвою «Таїна Пінзеля» [115], опубліковане напередодні виставки «Іоанн Георгій Пінзель. Барокова скульптура України середини XVIII століття» у паризькому Луврі. Вихід цього альбому та його презентація громадськості стали своєрідним підсумком двадцятирічної дослідницької роботи В. Стецько над поверненням імені митця сучасникам.

Видання альбому «Таїна Пінзеля» було присвячене світлій пам'яті Бориса Возницького, який трагічно загинув незадовго до відкриття виставки І. Г. Пінзеля у Луврі. Це перше повне зібрання творів скульптора, відомих в Україні, атрибутованих на основі архівних документів і стилістичних порівнянь. У книзі представлено 55 зразків дерев'яної та кам'яної пластики, що репрезентують твори майстра, які нині зберігаються не лише в музеях, а й виставлені у храмах Галичини, для яких скульптор створював свої шедеври.

Репродукції Костянтина Сачека передають найхарактерніші ракурси експресивних скульптур Іоанна Георгія Пінзеля. Фотохудожник вміло обіграв роботи світлом, створивши містичне дійство з геніальних образів майстра. На обкладинці поміщено одну з кращих робіт І. Г. Пінзеля – «Святий Вікентій а Пауло», що походить з костьолу Успіння Пресвятої Богородиці в м. Бучач. У виданні також поміщено мапу трьох областей Західної України – Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської, – з позначками місць, де можна побачити роботи геніального скульптора XVIII століття. Завершує видання вичерпний каталог 55 скульптурних творів І. Г. Пінзеля з музейних збірок, у т. ч. Тернопільського обласного краєзнавчого музею, а також з храмів Галичини, де нині вони зберігаються. Альбом виданий українською й англійською мовами, а підписи під репродукціями – ще й французькою. Меценатом видання став тернопільський підприємець Тарас Демкура.

Вагомою складовою багатогранної діяльності Тернопільського обласного краєзнавчого музею є збереження й організація виставок робіт талановитих особистостей Галичини – живописців, графіків і скульпторів. Серед відомих діячів краю, творчість яких активно популяризує музей упродовж багатьох років, варто виділити ім'я Іоанна Георгія Пінзеля. Завдяки подвижницькій праці музейників у фондах краєзнавчого музею близько сорока років зберігаються твори відомого скульптора, що стали феноменом європейського мистецтва доби бароко. Сьогодні кожен відвідувач музейної установи має можливість пізнати геніальність майстра, який у власних творах зумів поєднати європейські художні традиції з каноном місцевої професійної різьби, створив новий феномен скульптури, що ввійшла в європейський контекст як українська експресивна пізньобарокова пластика другої половини XVIII століття. Саме завдяки багатогранній подвижницькій праці Віри Стецько, наукової співробітниці краєзнавчого музею в Тернополі, заново відкрито скульптури унікального українського мистця не лише для українців, а й для європейської спільноти.

2.2. Твори І. Г. Пінзеля в Тернопільському обласному художньому музеї

Тернопільський обласний художній музей створено у 1991 році на підставі рішення виконавчого комітету Тернопільської обласної ради. Він повстав за типовою схемою для художніх музеїв України: на основі збірки творів мистецтва місцевого краєзнавчого музею. Про це зобов'язувала постанова ради Міністрів УРСР від 13 січня 1987 року «Про стан і заходи щодо поліпшення збереження експонатів у музеях республіки» [42, 218].

Згідно рішення обласної ради Тернопільський обласний художній музей відкрито 1 травня 1991 року «на базі картинної галереї Тернопільського обласного краєзнавчого музею» [42, 218]. Новоствореному

музею передали приміщення картинної галереї, що знаходилася у павільйоні-прибудові до житлового будинку (нині – вул. С. Крушельницької, 1). Директором музейної установи призначено Дуду Ігоря Микитовича, мистецтвознавець обіймає цю посаду донині.

У жовтні 1991 року в художньому музеї відкрилася постійно діюча експозиція українського та зарубіжного мистецтва з 136 творів (нині – 230). Її основу склали роботи з картинної галереї Тернопільського обласного краєзнавчого музею. Спочатку новому закладу передали 552 твори образотворчого мистецтва, згодом краєзнавчий музей додатково передав до новоствореної інституції 139 експонатів, загалом, поповнивши її фонди на 691 твір, в тому числі живопису – 313, графіки – 333, скульптури – 45 [42, 218–223].

Основні фонди художнього музею у 2017 році склали 9061 експонат, у т. ч. живопису – 936, графіки – 7382, скульптури – 170, декоративно-ужиткового мистецтва – 573 [92].

Постійна експозиція художнього музею побудована за історико-хронологічним принципом і представляє мистецтво України та країн Західної Європи XVIII–XXI століть. Три музейні зали мають назви: «Мистецтво України», «Зарубіжне мистецтво», «Меморіальна зала Діонізія Шолдри».

Зал українського мистецтва поділений на три секції. У першій подано сакральне мистецтво, давнє малярство, різьба та графіка Галичини XVIII – початку XX століть. Тут представлені оригінальні твори українського бароко: різьблені барельєфи І. Г. Пінзеля, дерев'яна пластика А. Осинського, гравюра Й. Гочемського. Продовжують експозицію ікони: «Пресвята Богородиця», «Ісус Христос» А. Шурми, «Вознесіння» Ю. Панькевича, «Бог-Отець, Пресвята Богородиця з малим Ісусом та святими». На сайті музейної установи наголошено: «Барельєфи Пінзеля – справжні музейні перлини, що мають світове значення» [92].

У другій секції представлено твори часу розквіту українського мистецтва другої половина XIX – початку XX століть. Про творчість

пейзажистів С. Васильківського, П. Левченка, М. Пимоненка дають уявлення ліричні етюди-мініатюри. В експозиції представлені регіональні школи: київська, львівська, закарпатська. Серед особливо цінних – живописні роботи І. Труша, О. Новаківського, М. Глуценка, Т. Яблонської, С. Григор'єва. Творів М. Бойчука, уродженця Тернопільщини, музей не має, проте засади «бойчукізму» відчутні в картині «Козак Мамай» О. Кравченка, його учня. На стенді з творами графіки привертають увагу гравюри В. Заузе, М. Дерегуса і Н. Хасевича. Скульптуру презентують роботи Д. Кравича, Г. Кальченко, Е. Миська, В. Ропецького тощо.

У третій секції розміщені твори митців, які народилися або працюють на Тернопільщині: картини А. Манастирського, О. Шатківського, П. Обалю, гравюри О. Кульчицької, Л. Левицького, Я. Музики, І. Марчука. Тут можна ознайомитися з здобутками сучасних живописців і графіків Тернополя (А. Ткаченко, Д. Шайнога, С. Ковальчук, С. Нечай, Я. Омелян, Є. Удін). Різні напрями представляють скульптури В. Голофаєва, І. Сонсядла, І. Мердака, В. Лупійчука. Окремий розділ складають твори митців української діаспори: скульптура М. Парашука, графіка Я. Гніздовського, ін.

У залі зарубіжного мистецтва технічною досконалістю вирізняються офорти та літографії з картин майстрів Італії, Німеччини, Франції. Окреме місце займають полотна польських живописців Ф. Лампі, Ю. Фалата, Ю. Мегоффера, Є. Коссака, Г. Вигживальського, твори релігійного живопису невідомих майстрів Австрії, Німеччини, Італії. Експозицію доповнили відреставровані портрети короля Польщі С. Лещинського і бургомістра Тернополя В. Лучаківського.

У меморіальному залі Діонізія Шолдри (1925–1995) – митця і реставратора з Нью-Йорку, уродженця Тернополя, – представлені для огляду картини, особисті речі, документи, каталоги виставок, реставраційні інструменти, фотографії відреставрованих ним картин.

У виставковій залі щорічно проводиться 25–30 вернісажів – індивідуальних і збірних, тематичних, з фондів музею. Вже традиційними

стали виставки: «Різдвяна», «Шевченківська», «Великодня», «Творчість юних» (йдеться про роботи учнів художніх шкіл Тернопільщини). Музей популяризує творчість сучасних художників Тернополя й області.

У збірці художнього музею від часу заснування установи зберігалися ікони та різьба із закритих за часів радянської влади церков Тернопільщини, в тому числі унікальні рельєфи І. Г. Пінзеля «Подорож в Емаус», «Ангел-Охоронець» та «Благовіщення» з церкви Покрови Пресвятої Богородиці в Бучачі; статуї А. Осинського зі Збараського костюлу, – ці роботи датуються серединою XVIII століття [42, 223].

Рельєф «Подорож в Емаус» І. Г. Пінзеля (липове дерево, левкас, позолота, 82×194 см / інв. № Ск-17) – за походженням антепендій з центрального вівтаря церкви Покрови Пресвятої Богородиці в Бучачі – сьогодні єдиний шедевр скульптура в експозиції художнього музею (Додаток Б). Його фото представлено для широкого ознайомлення і на офіційному сайті установи. Скульптор у барельєфі відтворив відомий біблійний сюжет: «Двоє подорожніх, йдучи по дорозі до міста Емаус біля Єрусалима, оплакували смерть вчителя Ісуса, коли до них приєднався таємничий незнайомиць. Ісус з'явився двом учням, однак вони не впізнають його, тому що не повірили в нього, не прийняли у своє серце істину, що Христос воскрес із мертвих. Протягом наступних декількох годин незнайомиць повідав їм багато таємниць, які були заховані в древніх писаннях. Незабаром мандрівникам стала ясною мета життя Ісуса, і їх печаль змінилася великою радістю». Митець майстерно вирізьбив три постаті на фоні міського пейзажу, який обрамлює декоративний орнамент з асиметричних завитків.

В експозиції музею до останнього часу зберігалися дияконські двері іконостасу з церкви Покрови Пресвятої Богородиці в Бучачі. Відомі рельєфи «Ангел-Охоронець» (липове дерево, левкас, позолота, 182×85 см / інв. № Ск-16) і «Благовіщення» (липове дерево, левкас, позолота, 182×85 см / інв. № Ск-15) були представлені на виставці в Луврі поряд з іншими шедеврами майстра. Згодом, на вимогу мешканців міста Бучача, за рішенням депутатів

Бучацької районної ради та Тернопільської обласної ради, дирекція художнього музею змушена була передати пам'ятку сакрального мистецтва до храму, для якого різьбу було виготовлено.

На думку І. Дуди, «найбільш визначною музейною подією України 2012 року, за рішенням Міжнародного благодійного фонду «Україна – 3000» та Українського центру розвитку музейної справи, визнана організація та експонування виставки «Іоанн Георгій Пінзель. Барокова скульптура України XVIII століття» в музеї Лувр (Париж), що діяла протягом 22 листопада 2012 року – 25 лютого 2013 року» [42, 231]. Серед чотирьох лауреатів за 1-е місце у номінації «Найкраща музейна подія року – 2012» був визнаний і Тернопільський обласний художній музей. На цій виставці експонувалися дияконські врата І. Г. Пінзеля («Ангел-Охоронець» і «Благовіщення») з церкви Покрови Пресвятої Богородиці міста Бучача, що належать художньому музею Тернополя.

Отже, Тернопільський обласний художній музей від часу створення установи зберігав три барельєфи І. Г. Пінзеля з церкви Покрови Пресвятої Богородиці у Бучачі. Ці твори становили основу експозиції в першій залі музею, присвяченій українському мистецтву. Дияконські врата з храму були реставровані напередодні виставки скульптур І. Г. Пінзеля в Луврі, а сьогодні вони зберігаються у бучацькому храмі, для якого їх виготовив майстер на замовлення власника міста М. Потоцького.

2.3. Музей «Івана Георгія Пінзеля» у Львові

Музей «Івана Георгія Пінзеля» у Львові – один з найбагатших музеїв України, у ньому сьогодні зібрано найбільшу колекцію робіт одного з найталановитіших європейських скульпторів ХУІІІ століття. У музейній збірці представлено 32 експонати – це 80% збережених творів Іоанна Георгія Пінзеля. Ця унікальна установа, що є відділом Львівської національної

галереї мистецтв імені Бориса Возницького, розмістилася в колишньому костьолі та монастирі кларисок у Львові (площа Митна, 2).

Музей розташований у пам'ятці архітектури XVII століття. Будівництво костьолу за проектом італійського архітектора Павла Римлянина на місці каплиці Св. Анни монахинь кларисок бернардинського ордену було завершено в 1607 році. У 1740-х роках костьол зазнав реконструкції у бароковому стилі. В 1760 році Станіслав Строїнський, який закінчив Римську академію, виконав розписи на його склепіннях на теми Старого та Нового заповітів і сцени з життя святих ордену кларисок, а на початку XX століття польський художник Тадеуш Попель намалював три фрески для південної стіни храму: «В'їзд Собеського до Відня», «Присяга Яна Казимира у Львівському кафедральному костелі» й «Оборона львівського бернардинського монастиря». В 30-х роках архітектором Яном Лобосом було відбудовано основну вежу костьолу.

Костьол і монастир існували до 1782 року, а після їх скасування костьол перетворили на склад тютюну, в монастирських приміщеннях розмістилися митні служби, відтоді площа стала називатися Митною. У 1937–1939 роках відбулася реставрація приміщення у зв'язку з його пристосуванням під гарнізонний костьол [89]. У 1945 році пустий костел передали Львівській картинній галереї.

У 1978 році в приміщенні колишнього костьолу розмістився виставковий зал Львівської картинної галереї. У 1996 році тут було відкрито Музей сакральної барокової скульптури XVIII століття імені І. Г. Пінзеля, в якому представлено творчість останнього великого скульптора цієї епохи.

Ініціатором створення Музею сакральної барокової скульптури XVIII століття імені І. Г. Пінзеля був відомий львівський історик і мистецтвознавець Борис Возницький. З 1960-х років він опікувався долею творів сакрального мистецтва, залишених напризволяще в часи більшовицького режиму. Вже на початку своєї музейної діяльності в Українському Національному музеї, а потім ще активніше після вступу на

посаду директора Львівської картинної галереї (згодом Львівської державної галереї мистецтв) у 1962 році, він рятував і збирав приречені на загибель скарби культурної спадщини. Зокрема, великих втрат зазнали твори І. Г. Пінзеля у Городенці, де у профтехучилищі порізали на дрова 13 з 18 майже триметрових фігур. Там було близько 200 голівок ангелів і путі, однак Б. Возницькому вдалося врятувати лише 6 голівок, а також голову однієї великої скульптури, частина тулуба від якої сьогодні зберігається в Івано-Франківському музеї.

Твори мистецтва, які вдалося віднайти в результаті експедиційної роботи у 1960–1970-х роках працівниками Львівської картинної галереї, знайшли своє «спасіння» у запасниках музею. У 1987 році відбулася перша виставка врятованих, хоча і понівечених, робіт І. Г. Пінзеля в музеї-заповіднику «Одеський замок». Згодом вона була показана у Москві (1988), Празі (1989), замку у Вілянові біля Варшави (1990) та Вроцлаві (1990). На Познанському колоквиумі, організованому К. Калиновським до виставки І. Г. Пінзеля, з його творами змогли ознайомитися дослідники барокової скульптури з різних країн. Відтак ім'я цього видатного майстра стало відомим у Європі. Про нього заговорили, він отримав фахове зацікавлення істориків мистецтва. Прислужилася цьому й наукова конференція, організована Б. Возницьким у 1995 році [29].

На офіційному сайті Львівської національної галереї мистецтв в розділі Музею «Івана Георгія Пінзеля» про феномен митця йдеться лише в кількох реченнях, а саме: «І. Г. Пінзель – один з найталановитіших європейських скульпторів XVIII ст., творчість якого набуває особливого розмаху і сили у 2-й пол. XVIII ст. У своїй творчості зумів досягнути досконалості в зображенні містичного і драматичного. Це видно і у творах, які експонуються в музеї. Серед них – «Розп'яття», «Жертвоприношення Авраама», «Самсон, що роздирає пащу лева», «Ангел» та ін.» [89].

У Музеї «Івана Георгія Пінзеля» у Львові найчисельнішою за сюжетом є колекція розп'ять з галицьких храмів різних релігійних конфесій. Варто

погодитися з твердженням В. Стецько, що «найхарактернішим для Пінзеля є мотив «Розп'яття». Сьогодні авторство Пінзеля приписують розп'яттям з Годовиці, Городенки та Лопатина. Це високомистецькі твори – шедеври творення образу гармонійної духовно досконалої постаті Божого Сина. Експресія краси, краси неземної, високодуховної. Образ монументально-величний, сповнений спокою після виконання важливої місії – спасіння людства на Землі» [114, 47].

Серед експонатів музею у Львові є дві документально зафіксовані роботи І. Г. Пінзеля у дереві, які в свій час прикрашали костюл Вознесіння Пресвятої Діви Марії в Монастирських. Це масштабна фігура святої Анни (липове дерево, вис. 275 см) з вівтаря Богородиці та невелика скульптура Аарона (липове дерево, поліхромія, вис. 53 см) з бічного вівтарика, що розміщувалася поряд зі скульптурою Мойсея (про це свідчить архівне фото з 1930-х рр.). Скульптуру Св. Анни після руйнувань костюлу за часів СРСР використовували як надмогильну фігуру, цей шедевр Б. Возницький знайшов на кладовищі та привіз до Львова. Фігура святої, сконструйована в типових динамічних формах для пізнього бароко, вражає експресією та монументалізмом. Обличчя святої трактовано з психологічним драматизмом, можливо, автор вдається до гіперболізації у вираженні душевної напруги образу, підкресленої динамікою поклубочених драперій.

У Музеї «Івана Георгія Пінзеля» у Львові сьогодні можна оглянути врятовані шедеври І. Г. Пінзеля з костюлів у Годовиці та Городенці (Додаток Б). Більшість з годовицьких статуй були передані Львівській державній галереї мистецтв у 1965 році. «З точки зору мистецької вартості, скульптури з Годовиці належать до найвищих досягнень львівської школи» [88].

Для центрального вівтаря парафіяльного костюлу Усіх Святих у Годовиці, який проектував Б. Меретин на замовлення львівського каноніка Щ. Мікульського, І. Г. Пінзель виконав скульптурні групи: «Жертвоприношення Авраама», «Самсон, що роздирає пашу лева», «Розп'яття» з пристоячими Богоматір'ю, Святим Іоанном та ангелами. Всі

скульптури дерев'яні, поліхромні та позолочені. Творам з годовицького комплексу притаманні риси пізньобарокові пластики – експресія руху фігур і драперій. «Статуї зі спірально укладеним торсом, замасковані в буревій заломів і вигинів драперій, що мчать довкола фігур, ніби виринають з містичного дійства. Пластично вимодельовані ті частини тіла, які видно з-під драперій, тобто голови, плечові пояси, руки, ноги. Драперії, творені площинами, які почленовані ламаними гранями, ніби відриваються від основ фігур та самостійно існують в просторі як окремі елементи. Власне, вони надають образу несподіваного багатства руху, створюють ауру неповторності» [114, 46].

Серед найбільш емоційних образів – постать Богоматері (липове дерево, поліхромія, левкас, позолота, вис. 185 см). Фігура жінки, заглибленої у своє горе, – один з кращих творів І. Г. Пінзеля. Її композиційно доповнюють постаті «Святого Іоанна» (липове дерево, поліхромія, левкас, позолота, вис. 176 см) та «Янгола» (липове дерево, поліхромія, левкас, позолота, вис. 153 см). Сильні емоції передано скульптором у постатях двох пророчиць (липове дерево, поліхромія, позолота, вис. 90 і 85 см) та алегоричній фігурі (липове дерево, поліхромія, левкас, позолота, вис. 93 см), що містились у свій час на консолях костьолу.

Найбільшу увагу відвідувачів музею привертають скульптурні групи: «Жертвоприношення Авраама» (липове дерево, поліхромія, левкас, позолота, тканина, вис. 149 см) та «Самсон, що роздирає пашу лева» (липове дерево, поліхромія, позолота, тканина, вис. 113 см), що вражають своїми розмірами та позолотою. Відомий польський мистецтвознавець Ян К. Островські про динаміку в їх створенні писав наступне: «Повоєнні дослідження дали цікаві спостереження стосовно переміни форм деяких скульптур із головного вівтаря. Фігури Самсона та Ісаака спочатку були майже голі, а відтак, ймовірно, на прохання донатора, отримали шати з грубої тканини, просоченої в гіпсі та позолоченої. Головний вівтар присвячений темі

спокути, збагаченій типологічним підходом (групи «Жертвоприношення Авраама» і «Самсона з левом» як прообрази Страстей Христових)» [88].

З костюлу Непорочного зачаття Діви Марії у Городенці до музею передано «Розп'яття» та скульптури з головного вівтаря храму: «Свята Єлизавета» (липове дерево, вис. 298 см), «Святий Яким» (липове дерево, вис. 280 см), «Янгол» (липове дерево, вис. 253 см), «Свята Анна» (липове дерево, вис. 275 см); з бічного вівтаря скульптура «Святого Іоанна» (липове дерево, вис. 223 см); чисельні голівки янголів і путі; більшість творів зазнали руйнувань, мають тріщини на дереві [114, 160–162].

Упродовж останніх років виставки скульптур з колекції Музею «Івана Георгія Пінзеля» з успіхом пройшли у музеях Західної Європи (Луврі в Парижі, комплексі-палаці Бельведер у Відні, Музеї сучасного мистецтва в Антверпені). Водночас, українські й західноєвропейські музеї передають для виставок у Музеї І. Г. Пінзеля свої раритети, що належать авторству митця.

Досить поширеною у виконавчій практиці скульпторів готичних, ренесансних чи барокових майстерень було виготовлення шкіців чи боцетті (бозетто) до масштабних монументальних творів. У Баварському національному музеї в Мюнхені сьогодні перебувають сім боцетті, що виконані І. Г. Пінзелем. Шість боцетті були виявлені у 1999 році на баварському мистецькому ринку в Мюнхені й придбані музеєм при сприянні меценатів. Це, зокрема, постаті Святого Якима та Святої Анни, царя Давида й Авраама – ці чотири твори співставляють з відповідними фігурами костюлу у Монастириськах. Також Баварський музей придбав боцетті із зображенням Святого Ієроніма (ймовірно, аналог фігури з Буданівського костелу) і Святого Йосипа та ангела (обидва останні не мають відомих повномірних аналогів скульптур). Це перші відомі нині пластичні ескізи такого типу, що презентують львівську школу скульптури. П'ять з них були передані на тимчасове експонування до Музею І. Г. Пінзеля у Львові. Шосте – боцетто Св. Йосипа – залишилося на постійній експозиції у Баварському національному музеї [9].

У Національному музеї у Львові імені Андрея Шептицького зберігаються царські врата з бучацької церкви Покрови Пресвятої Богородиці (липове дерево, поліхромія, позолота, 203,5×143 см) та модель Св. Юрія (липове дерево, поліхромія, позолота, вис. 51 см). Вирізьблена з липового дерева модель святого на коні у битві зі змієм вважається підготовчою роботою І. Г. Пінзеля до його кам'яної скульптури на фасаді собору Святого Юра у Львові. Авторство майстра щодо цієї «моделі» є безсумнівним, а незвична для ескізної роботи позолота могла бути нанесена пізніше, щоб надати їй характеру самостійного твору. Незважаючи на деякі відмінності, пластичні риси, притаманні дерев'яній моделі, наприклад, загострення граней, їх динамічний рух, маневрування пластикою тканини, що ніби розвіяна вітром, зберігаються при виконанні величної статуї Св. Юрія Змієборця на фасаді Святоюрського собору. Проте, впадають у вічі розходження між «моделлю» та її кам'яним виконанням. Зміни у зображенні гриви та хвоста коня, а також плаща вершника можна було б пояснити намаганням сильнішого акцентування контуру з розрахунку на ефектний вид монументальної групи вгорі на фасаді.

На офіційному сайті Львівської національної галереї мистецтв у рубриці «Виставки» можна ознайомитись з останніми заходами в Музеї «Івана Георгія Пінзеля». Наприклад, упродовж 08/05/2018 – 06/07/2018 у музеї можна було оглянути виставку «Споріднені душі». Це міжнародний культурно-мистецький проект Національного музею Тараса Шевченка за участі іспанського скульптора й художника Карлоса Гарсія Лаоса. У проекті репрезентуються графічні твори Т. Г. Шевченка з колекції Національного музею Тараса Шевченка та копії офортів Франсіско де Гойї з серії «Капрічос» і «Лихоліття війни», оригінали яких зберігаються в колекції музею Франсіско де Гойї в м. Сарагоса (Іспанія) [89].

Попередній проект у Музеї «Івана Георгія Пінзеля» продовжив традицію виставки однієї картини, глядачів запросили на вернісаж виставки К. Сіхульського (08/02/2018 – 13/05/2018). Казимир Сіхульський один із

найвідоміших художників-львів'ян польського походження, чия творчість припадає на першу половину ХХ століття й у переважній своїй більшості відображає природу, життя та звичаї жителів гуцульською краю. Захоплений художник відкривав для культурно-мистецького загалу Європи яскравий і барвистий світ української Гуцульщини, передаючи його вишуканими й експресивними засобами сецесійного малярства. Пропонований увазі відвідувачів знаменитий триптих «Гуцульська Богородиця» (1914) розкриває найвищий рівень професійної майстерності художника. Автор часто використовує форму триптиху для представлення сцен сакрального характеру, які не призначалися для розміщення у вітварі. У серединній частині триптиху Богородиця з дитиною на руках зодягнені в барвистий гуцульський стрій. У бокових частинах дівчата-гуцулки з хрестом і глечиком. Цей триптих має ще іншу назву «Поклоніння пастухів» [89].

Музей «Івана Георгія Пінзеля» має свою сторінку у соцмережах, де періодично інформує про музейні заходи, запрошує до участі в сучасних мистецьких акціях тощо. До музейних інновацій слід віднести проекти 2018 року: «Міжнародний флешмоб музейних селфі» (17 січня) «День неспішного мистецтва – Slow Art Day в Музеї Пінзеля» (14 квітня). Сьогодні в музеї реалізується проект інноваційних методів 3D-сканування, що має на меті зацікавити якнайширшу аудиторію до ознайомлення, вивчення, осмислення та збереження скульптур видатного майстра Іоанна Георгія Пінзеля.

Отже, Музей «Івана Георгія Пінзеля» належить до найбагатших музеїв України, у ньому зібрано найбільшу колекцію робіт одного з найталановитіших європейських скульпторів ХУІІІ століття, що сьогодні оцінюється приблизно в 30 млн. євро. У музейній збірці представлено 32 скульптури – це 80% збережених творів Іоанна Георгія Пінзеля. Унікальна установа, створена завдяки подвижництву Бориса Возницького, сьогодні є відділом Львівської національної галереї мистецтв й задіяна в різноманітних заходах щодо збереження та популяризації творчої спадщини скульптора в Україні та за її межами.

2.4. Скульптури І. Г. Пінзеля в Музеї мистецтв Прикарпаття

Музей мистецтв Прикарпаття розміщується в найдавнішій архітектурній пам'ятці міста Івано-Франківська – колишньому римо-католицькому костюлі Непорочного Зачаття Діви Марії, святих Андрія та Станіслава, що є пам'яткою архітектури національного значення. Будівництво храму було розпочате на початку 1670-х років коштом тодішнього власника міста, польського магната Андрія Потоцького. Споруда розміщується в центрі міста (вул. А. Шептицького, 8).

Фондова колекція Музею мистецтв Прикарпаття почала формуватися з часу відкриття музею в 1980 році. Головною концепцією її формування визначено поглиблене вивчення мистецтва західного регіону України, зокрема, Івано-Франківської області. Початком колекції стали твори, передані з фондів Івано-Франківського краєзнавчого музею, з яких була побудована перша експозиція музею. Вона функціонувала до 1989 року, а 18 серпня 1993 року, після проведених ремонтно-реставраційних робіт з розкриттям фресок художника-декоратора Еразма-Рудольфа Фабіанського в інтер'єрі, відкрилась нова тематична експозиція «Сакральне мистецтво Галичини XV – XX століть». До неї увійшли твори, які поступили до фондів у результаті ґрунтового обстеження впродовж 1983 – 1990 років працівниками музею «складів культового майна», що були створені у силоміць закритих атеїстичною радянською владою храмах на території області. Підсумком цієї масштабної пошукової та науково-дослідної роботи стало поповнення фондової збірки музею на 700 одиниць творів сакральної тематики, які послужили базою для ґрунтового наукового дослідження сакрального мистецтва Галичини XV – XX століть, проведеного Віктором Мельником, завідувачем відділу образотворчого мистецтва [90]; вони викладені в його праці «Сакральне мистецтво Галичини XV – XX століть» [78].

Експозиція «Сакральне мистецтво Галичини XV – XX століть» зайняла весь простір споруди костьолу та органічно в неї вписалась. У східній наві на огляд відвідувачів було представлено іконописні твори народних майстрів та напівпрофесійних авторів, у цій же наві знаходилась власноруч змонтована вітрина, в якій розміщено народну скульптуру малих форм: розп'яття, свічники та хрести-ручники, які побутували на теренах Івано-Франківщини. У західній наві експонувались ікони XV–XVIII століть. Культова скульптура І. Г. Пінзеля, М. Полейовського, Д. Станетті, Я. Оброцького розміщувалась по всьому периметру експозиції, а барокову пластику, що колись була складовою частиною розкішних вівтарів храму Непорочного зачаття Діви Марії, зосереджено, здебільшого, у вівтарній частині та поблизу неї. Експозиція стала самобутнім явищем вітчизняної музейної практики [78, 7].

«Хоча експозиція сакрального мистецтва ідеально підходила до інтер'єру, творячи з нею єдине ціле, з огляду на її тривалість (близько 18 років) назріла потреба у переекспозиції. Та й відвідувачі музею з числа містян все частіше наголошували на тому, що музей повинен демонструвати і світське мистецтво, а не пропагувати лише сакральне. Упродовж 2011–2012 років відбулась підготовка до зміни експозиції» [40, 61]. Нова експозиція перебудована таким чином, щоб представити на огляд твори з чотирьох самостійних відділів музею: сакральне мистецтво, зарубіжне мистецтво, українське образотворче та декоративно-прикладне мистецтво. Було найоптимальніше використано простір споруди костьолу, зокрема, твори відділу сакрального мистецтва XV–XIX століть експонувались переважно у вівтарній частині. «Перлиною колекції культової скульптури є п'ять фігур з напівзруйнованого в радянський час костьолу Непорочного Зачаття Діви Марії (Місіонерів) у м. Городенці Івано-Франківської обл. Їх автор – визначний скульптор пізнього бароко Йоган-Георг Пінзель» [40, 61].

У східній наві розмістили роботи зарубіжних митців XVIII–XIX століття, що позначені впливами стилів класицизму, романтизму, реалізму, імпресіонізму. Експозиція багата на твори представників польської

німецької, австрійської, французької, російської мистецьких шкіл. Західна нава презентує українське образотворче та декоративно-прикладне мистецтво, зокрема, найповніше представлено мистецьке життя краю.

Станом на 1 січня 2016 року музейна збірка налічувала 12 032 музейних предметів, в т. ч. творів образотворчого мистецтва – 5 153, декоративно-ужиткового мистецтва – 6 752, стародруків – 127.

Живописна збірка включає в себе низку робіт західноєвропейських художників, твори відомих українських митців ХХ століття, а також живопис сучасних українських авторів. Західноукраїнське малярство початку ХХ століття представлено творами І. Труша, Я. Пстрака, О. Новаківського, Ю. Панькевича, Романа та Марії Сельських, О. Кравченка, А. Манастирського, Й. Бокшая, Д. Іванцева, ін., графічними – О. Кульчицької, Г. Нарбута, О. Сорохтея, Я. Лукавецького, М. Зорія, скульптурою Г. Крука, М. Бринського. Декоративно-ужиткове мистецтво музею характеризує побут і народну творчість етно-культурних регіонів області: Гуцульщини, Покуття, Бойківщини, Опілля, зокрема, це народний одяг, вишивка, ткацтво, вироби із дерева, металу, шкіри. Широко представлені також кераміка, писанки, витинанки.

Колекція сакрального мистецтва є не тільки однією з найбільших в регіоні (налічує біля дев'ятсот творів основного фонду), але й надзвичайно різноманітною за складом. Вона включає в себе пам'ятки: ікони XV – початку ХХ століть, барокова скульптура, народна різьба, стародруки, твори літургійно-обрядового призначення. Іконопис і культова скульптура доносять до наших днів взірці різних стилів – від візантійського до бароко, зокрема: краківська школа готики – «Св. Маргарита» (1460-ті рр.); твори бойківської школи монастирського майстра Дмитрія, візантійський стиль – «Розп'яття», «Богоматір Одигітрія» (XVI ст.); епоха Ренесансу представлена частиною празничного ярусу іконостасу з Калущини; барокові іконописні твори «Благовіщення» (XVII ст.) та «Христос Пантократор» (XVII ст.); народна ікона представлена рядом творів з Космацького іконостасу церкви Св.

Параскеви. Сакральна пластика в колекції представлена в найбільшій кількості творами барокового періоду майстерні Т. Гуддера і К. Кутченрайтера. Особливою витонченістю та граційністю відзначаються скульптури Іоанна Георгія Пінзеля та його учнів – Матвія Полейовського, Яна Оброцького. Перлиною збірки сакрального мистецтва є іконостас церкви Св. Духа в Рогатині (1650 р.), який зберігається в музеї-пам'ятці дерев'яної архітектури XVI століття; це одна з найдавніших в Україні дерев'яних будівель з характерними ознаками галицької народної архітектури [90].

Відвідувачі музею мають змогу ознайомитися з творами майстра доби бароко Іоанна Георгія Пінзеля, які було привезено з парафіяльного костелу місіонерів м. Городенки. У фондах івано-франківського музею є п'ять робіт митця (Додаток Б). Це три скульптури пугті (*лат. putus* – маленький хлопчик) – маленьких хлопчиків з крилами, що зустрічається в мистецтві бароко, символізують передвісника земного чи ангельського духу, образи походять з грецької та римської міфології. Розмір «Путо» відповідно 95, 105, 120 см. Вони прикрашали консолі правої та лівої капітелей головного вівтаря костельу Непорочного Зачаття Діви Марії в Городенці. З цього ж храму походять дві ушкоджені частини тулуба під назвою «Добрий пастор» (ІФММП, інв. № КСК 108, вис. 132,5 см) та «Горс фігури Янгола» (ІФММП, інв. № КСК 107, вис. 132,5 см). Всі скульптури І. Г. Пінзеля виконані з липового дерева й пофарбовані білою фарбою [114, 162–163].

Директором Музею мистецтв Прикарпаття впродовж багатьох років є відомий мистецтвознавець Михайло Дейнега. Він спричинився до різноманітних проектів у популяризації імені скульптура в Україні та світі. Зокрема, брав діяльну участь в організації «Року Пінзеля» в 2007 році, коли виставляли роботи майстра в Львові, Тернополі та Києві. В той час представники Лувру зацікавилися шедеврами пластики й згодом приїхали відібрати твори І. Г. Пінзеля для виставки в Парижі. У 2012 році з колекції музею «три скульптури ангелів-пугті були відібрано закордонними фахівцями для експонування разом з іншими творіннями геніального майстра

з м. Львова та м. Тернополя у Луврі (м. Париж) упродовж трьох місяців 2012–2013 рр.» [40, 61]. За словами директора музею М. Дейнеги, вони «подивували відвідувачів Лувру. Організатори французької виставки помістити ангелів у подібний до франківського музею інтер'єр – виставили їх в одній з капличок» [107].

На офіційному сайті Музею мистецтв Прикарпаття подано детальну інформацію про музей та його експозицію. У рубриці, присвяченій «Відділу сакрального мистецтва», наголошено, що «Відвідувачі музею мають змогу ознайомитися з творами всесвітньо відомого майстра доби бароко Йоганна-Георга Пінзеля, які було привезено із напівзруйнованого в радянський час костелу Місіонерів міста Городенки» [90], однак, фотографій врятованих пам'яток не має на сторінках інформаційного ресурсу музею.

У рубриці «Заходи» подано інформацію про сучасні проекти в музеї, що проілюстровані якісними репродукціями творів. Серед останніх – виставки: «Живопис Олександра Шеванюка», «Колір Життя», «Вознесіння», «Полтавські Обереги», «Емалі: Історія. Україна. Світ», «Виставка Витинанок», «Емалі: Історія. Україна. Світ», «Виставка української народної картини», ін. [90]. На відвідувачів чекають: інтерактивні лекції, кіноклуби, мультклуби, зустрічі з цікавими людьми, майстер-класи для дітей і дорослих, екскурсії по експозиції виставки. В експозиції часто лунає класична музика у виконанні знаних артистів, цьому сприяє унікальна атмосфера та акустика храму.

Отже, збереження творів мистецтва – пріоритетне завдання Музею мистецтв Прикарпаття. Особливої уваги потребує сакральна спадщина, яка відчула стільки потрясінь. У збірці музею представлено 5 скульптур Іоанна Георгія Пінзеля, які прикрашають головний вівтар культової споруди. Музейна установа Івано-Франківська сьогодні відома серед шанувальників мистецтва завдяки різноманітним проектам і виставкам, куратором більшості з яких був директор музею – Михайло Дейнега.

Висновки до розділу 2

Сьогодні більша частина творів Іоанна Георгія Пінзеля – одного з найталановитіших європейських скульпторів ХУІІІ століття – зберігається у фондівих збірках музеїв Тернополя, Львова, Івано-Франківська, куди вони потрапили у 60–80-х роках ХХ століття завдяки пошуковій роботі наукових експедицій Віри Свенціцької, Бориса Возницького, Віри Стецько, Віктора Мельника та ін. дослідників. Часом шедеври знаходили під шаром вапна або в напівзруйнованих церквах. Скульптури майстра вдалося врятувати від знищення за часів тоталітарного режиму, в часи боротьби з сакральним мистецтвом, однак, чимало пам'яток, переважно кам'яної пластики, втрачено назавжди.

Завдяки клопіткій праці українських і польських дослідників в архівах, музеях, бібліотеках, у старих церквах Галичини, стало відомим в Україні та світі ім'я одного з найзагадковіших митців ХVІІІ століття – скульптора Іоана Георгія Пінзеля. Усього близько 55 скульптур митця вдалося атрибутувати на основі архівних документів чи стилістичних порівнянь.

Сьогодні майже всі вцілілі твори І. Г. Пінзеля зібрані до державних музеїв Західної України. Скульптури «галицького Мікеланджело» зберігаються у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї (8), Тернопільському обласному художньому музеї (1), Музеї «Івана Георгія Пінзеля» у Львові (32), Музеї мистецтв Прикарпаття (5) в Івано-Франківську. Безперечно до найбагатших музеїв України належить львівська установа, у колекції якої репрезентовано найбільшу кількість робіт одного з найталановитіших європейських скульпторів ХVІІІ століття, ці скульптури сьогодні оцінюються приблизно в 30 млн. євро.

Кожен відвідувач музейних установ має можливість пізнати геніальність майстра Іоанна Георгія Пінзеля, який у власних творах зумів поєднати європейські художні традиції бароко з каноном місцевої різьби, створив новий феномен скульптури, що ввійшла в європейський контекст як

українська експресивна пізньобарокова пластика другої половини XVIII століття. Завдяки подвижницькій праці наукових співробітників музеїв у Тернополі, Львові, Івано-Франківську заново відкрито скульптури унікального митця не лише для українців, а й для європейської спільноти. Цьому сприяли виставки скульптури І. Г. Пінзеля закордоном, які з успіхом пройшли у найвідоміших музеях Західній Європі: паризькому Луврі, комплексі-палаці Бельведер у Відні, Музеї сучасного мистецтва в Антверпені тощо.

РОЗДІЛ 3

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ ТВОРЧОЇ СПАДЩИНИ І. Г. ПІНЗЕЛЯ

3.1. Творчість І. Г. Пінзеля у музейних інноваціях ХХІ століття

Музейні установи України є скарбницею культурної спадщини, а їх експонати – носіями безцінної інформації про історичне минуле народу. Сьогодні музеї виступають не тільки сховищами, де зберігаються безцінні пам'ятки культури, вони повинні дивувати, розвивати креативність відвідувачів. Тому, щоб музей залишався сучасним, йому необхідно запроваджувати інноваційні форми діяльності.

Розвиток інформаційних технологій у ХХІ столітті ставить перед музеями завдання: впровадження цифрових систем надання інформації відвідувачам. Новітні технічні засоби дозволяють значно розширити можливості експозиції в показі експоната, в наданні додаткової текстової та графічної інформації, показати відсутні експонати, організувати віртуальні виставки.

У сучасних музеях широко використовується нова технологія – голографія – це об'ємне зображення предметів на голограмі за допомогою випромінювання лазера, внаслідок чого відвідувачі можуть ознайомитись з об'ємними зображеннями експонатів, які знаходяться в інших музейних колекціях, водночас, створюють виставки голографічних зображень. Значно збагатило комунікаційні можливості музею застосування 3D-технологій. Впровадження у музейній галузі інтерактивних проекцій, 3D-зображень, 3D-сканувань дає можливість відтворити пам'ятку, місце її знаходження тощо.

Наприклад, у Музеї «Івана Георгія Пінзеля» у Львові сьогодні тривають роботи над створенням перших в Україні 3D-моделей скульптур. Кожна модель буде супроводжуватись історичною довідкою. Ці моделі будуть загальнодоступними на спеціально створеному веб-ресурсі, а також

мають з'явитись мобільні додатки, які дозволять використовувати їх для віртуальної реальності.

Проект «Pinsel_AR» є прикладом співпраці Мистецької ради ГО «Діалог», Львівської галереї мистецтв ім. Б. Возницького та реалізується за підтримки управління культури Львівської міської ради, як переможець конкурсу соціокультурних проектів 2018 року. Постаць І. Г. Пінзеля вважається важливим культурним маркером Львова, тому міська влада виділила перший грант у розмірі 92 тис. грн. Цей проект має на меті зробити спадщину І. Г. Пінзеля доступною, цікавою й актуальною за допомогою новітніх засобів доповненої реальності. Директор Мистецької ради ГО «Діалог» Григорій Семенчук зазначив, що всі партнери, задіяні в проекті, «зацікавлені в ньому, оскільки разом ми отримаємо унікальний культурний продукт і для Львова, і для світу» [108].

Ідея «Pinsel_AR» належить львів'янам Романові Гуку та Марії Киселенко, вони за допомогою колег втілюють проект у життя. Скульптуру І. Г. Пінзеля ретельно фотографують (для кожної робиться близько 2 тис. фотографій, такий процес називається фотограмметрія), сканують (3D-сканування), а потім відбувається постобробка. Як виглядає процес обробки даних, отриманих після 3D-сканування скульптури «Богоматір», можна побачити на мал. (Додаток В). «Для обробки однієї скульптури потрібно понад тиждень. Наприклад, фотографування «Богоматері» тривало 7 год., сканування – 4 год; постобробка забрала три дні; тиждень тривало створення 3D-моделі» [108].

Проект потребує професійного освітлення, для цього в музеї вибудували білий куб, який дозволяє добитися рівного освітлення, без глибоких тіней. Самі роботи велися вночі, щоб фотографам не заважало денне світло, зокрема, коли працюєш із позолоченими скульптурами.

3D-моделі мають відреставровані скульптури: «Богоматір», «Святий Іоанн», «Жертвопринесення Авраама». У майбутньому будуть зроблені 3D-моделі десяти скульптур, хоча в планах авторів проекту – вся творчість

І. Г. Пінзеля, що зберігається в Україні, Австрії та Польщі. Також за допомогою дронів планується зафіксувати роботи І. Г. Пінзеля, які прикрашають архітектурні споруди, в т. ч. собору Святого Юра у Львові.

Завдяки отриманій 3D-моделі в майбутньому можна буде експонувати об'єкт у різних форматах доповненої й віртуальної реальності. Створену 3D-модель можна роздивлятись, як завгодно, видрукувати на 3D-принтері, переносити у 3D-ігри. Водночас, модель за допомогою чотирьох проекторів і скла можна відтворити у реальному інтер'єрі. Вона є корисною для наукових досліджень реставраторів, при викладанні у мистецьких закладах, для арт-проектів та інсталяцій.

Попит на роботи І. Г. Пінзеля весь час зростає, тому проект відкриває широкі можливості для їх експонування, адже можна експонувати голограми, без скульптур. Такий спосіб експонування є дешевшим, крім того унікальні скульптури не піддаються небезпеці при транспортуванні. Якщо ж музеї світу робитимуть виставку оригіналів, у Львові відвідувачі музею зможуть побачити 3D-копії. Основна мета проекту – створення онлайн-експозиції.

Нині триває робота над сайтом і мобільним додатком. Автори проекту планують, «що він включатиме майстер-класи та лекції від провідних експертів в галузі історії, мистецтва, реставрації, 3D моделювання» [108]. Права на використання контенту належатимуть Львівській галереї мистецтв ім. Б. Возницького, проте кожен охочий зможе скористатися сайтом он-лайн.

Отже, цифрові технології XXI століття допоможуть зробити твори І. Г. Пінзеля ближчими для глядача. Проект «Pinsel_AR» відкриває широкі можливості для їх експонування за допомогою голограми. Створення онлайн-експозиції, мобільного додатку дозволить роздивитись кожному скульптуру, що стане у пригоді не лише шанувальникам мистецтва, а й ученим і реставраторам. Основна мета проекту «Pinsel_AR» полягає у збільшенні доступності спадщини І. Г. Пінзеля для загалу за допомогою новітніх засобів доповненої реальності, популяризації та зростанні суспільного інтересу до творів мистецтва, розкриття в унікальній медіаформі інформації про життя та

творчість скульптора. Проект поширюється на Львівську, Тернопільську та Івано-Франківську області.

Сучасна інтерпретація музейних колекцій є місцем для інновацій. К. Мюллер-Штратен вважає, що «потенціал постійних експозицій вичерпується відносно швидко» [83, 39], тому відвідувачів слід приваблювати чимось новим і цікавим. Саме спеціальні виставки («виставка одного дня») збільшують кількість відвідувачів у музеї.

Однієї квітневої суботи в цілому світі в музеях організують «День неспішного мистецтва» – Slow Art Day. За статистикою, під час відвідин музею люди витрачають, приблизно, 8–17 секунд на оглядання мистецького твору. Ця акція задумана заради того, щоб споглядати твори повільно та вдумливо, а не швидко «пробігтися» залами музею. Важливою є неспішність і відкритість до твору мистецтва, який споглядають.

2018 року українські музеї вперше приєдналися до цієї міжнародної акції та запросили відвідувачів на повільне вдумливе споглядання вибраних творів у суботу 14 квітня (з 12.00 до 13.00). «День неспішного мистецтва» пройшов у Музеї «Івана Георгія Пінзеля» у Львові. На сторінці музею в соціальній мережі Facebook було поширено таку інформацію: «Запрошуємо у Музей скульптури Йоана-Георга Пінзеля без поспіху вдивлятися в полотно Казимира Сіхульського та знамениті врятовані скульптури св. Якима, св. Єлизавети, св. Йосипа, св. Анни, знаходити приховані сенси та збагачуватися новими відкриттями для себе. Ви матимете нагоду також поділитися із друзями чи представниками музею своїми думками, розпитати, обміркувати побачене. Вхід у музей на акцію з 12.00 до 13.00 безкоштовний» [38].

До пошуку інноваційних форм взаємодії з відвідувачем у рамках музейного простору наукових співробітників музею підштовхують зміни, які відбуваються в музейній аудиторії, а саме зміна ціннісних орієнтирів, установка сучасного покоління на «видовищність» у сприйнятті різних видів і форм мистецтва. 17 січня у цілому світі проходить «Міжнародний флешмоб музейних селфі». Акція полягає в тому, щоб зробити «селфі» (фотопортрет

власноруч) на фоні або поруч з улюбленим експонатом та опублікуйте його у соціальних мережах Facebook, Twitter чи Instagram. У 2018 році Львівська галерея мистецтв ім. Б. Возницького теж приєдналася до міжнародного флешмобу: запросила відвідувачів прийти до музею та зробити «селфі». На сторінці музею в соціальній мережі Facebook було поширено таку інформацію: «Улюблені експонати в улюбленому музеї чекають на вас. Запрошуємо на всі наші експозиції у всіх відділах Галереї! Обов'язково додавайте хештеги #MuseumSelfie і #LvivArtGallery#селфівмузеї – ваші фотографії і наші музеї зможуть побачити у всьому світі. Ми будемо розміщувати ваші фотографії на наших сторінках у соціальних мережах. Найактивніші та найкреативніші отримають відзнаки. Давайте зробимо стрічку цікавою і яскравою!» [84].

Як дієвий засіб комунікації з суспільством музеї активно використовують засоби масової інформації, які допомагають зацікавити громадян до відвідин музеїв. Дослідження доводять, що кількість відвідувань виставкової експозиції музею прямо залежить від висвітлення її в ЗМІ, демонстрації репортажів у телевізійному ефірі, випусків радіопередач, повідомлень у пресі. Перед музейниками стоїть потреба налагодження систематичного співробітництва із ЗМІ, оскільки імідж у суспільстві необхідно сформувати сучасними засобами музейного піару. Такий вид діяльності потребує введення фахівця з Public Relations чи відкриття інформаційного відділу, розробки спеціальної програми взаємодії музею зі ЗМІ. Наприклад, до структури Львівської національної галереї мистецтв входить прес-служба, діяльність музеї для ЗМІ презентує прес-секретар [123].

Перспективним напрямом у розвитку музейництва є використання Інтернет-технологій, що відкривають великі можливості для комунікації музею з широкою аудиторією відвідувачів, їх ознайомлення з культурним надбанням, розширення музейних контактів, інтеграції у світове музейне співтовариство. В Інтернеті представлено декілька тисяч музеїв світу. Відрізняючись змістом і якістю виконання, музейні сайти набувають все більш інтерактивного характеру, включають основну інформацію,

притягують глядача до спілкування з музеями через плани і схеми, відео-панорами, пошукові системи, ігри, торгівлю квитками, книгами, сувенірами он-лайн. Відомі музеї рекламують свою діяльність через Інтернет-екскурсії. Те, що експонати з'явилися он-лайн і людина зможе їх проглянути, збільшує шанси на те, що вона прийде до музею, щоб побачити експонат «наживо».

Більшість музейних сайтів в Україні представляють собою короткий путівник музеєм, доповнений новинами про поточні та майбутні виставки. Частіше на веб-сайті коротко представлено історію музею, інформацію про постійну експозицію та виставки, години роботи музею тощо.

Українські музеї тільки починають використовувати на своїх веб-сайтах віртуальну екскурсію як додатковий спосіб підвищити відвідування музею, тоді як беззаперечний інтерес викликають проекти в Інтернет: «Museum on line» (www.museums-on-line.com) та «Combis» (www.combis.com), що дають можливість доступу до широкої бази даних з високоякісними зображеннями шедеврів світових музеїв і приватних колекцій, а, при необхідності, за окрему платню замовити слайд або файл із зображенням, що сподобалось.

У режимі «віртуальної мандрівки» користувач мережі Інтернет може «відвідати» окремі музеї України, «пройтися» експозиційними залами, уважніше роздивитися окремі експонати, прочитати про них і підготуватися до відвідання музею в реальності. Тому музейники повинні опанувати віртуальні екскурсії музеєм як додаткову промоцію, можливість заявити про себе в туристичному середовищі, зацікавити потенційних відвідувачів до подальшого, глибшого ознайомлення з музейною експозицією.

Розміщення віртуальної екскурсії на сайті музею є важливим, але вона буде дієвою лише для осіб, зацікавлених у відвідуванні саме цього музею. Натомість, розміщення на сторонніх порталах приверне увагу тих, хто не знав про музей, відтак, це збільшить потенційну кількість відвідувачів.

Прикладом популяризації музеїв України є презентація віртуальних екскурсій музейними залами на офіційному веб-сайті Всеукраїнської газети

«День» (www.day.kyiv.ua/uk) в рубриці «Музеї онлайн». Зокрема, там представлено віртуальні екскурсії Музеєм-садибою Івана Котляревського у Полтаві, Музеєм історії та культури євреїв Буковини, Національним військово-історичним музеєм України, Літературно-меморіальним музеєм Григорія Сковороди, Музеєм Степана Бандери у Лондоні, Будинком-музеєм Ігоря Стравінського в Устилузі, Музеєм волинської ікони, Дніпропетровським національним історичним музеєм ім. Д. І. Яворницького, Дубенським та Острозьким замками, церквою Святого Духа в Рогатині, Історико-археологічним музеєм «Прадавня Аратта – Україна» в с. Трипілья, музейним комплексом у Батурині, музеєм-меморіалом «Тюрма на Лонцького» у Львові тощо. Створення цих віртуальних екскурсій – оригінальний спецпроект співробітників газети «День» у контексті популярної рубрики «Україна Incognita».

Одним з інноваційних видів діяльності музеїв є віртуальні музеї, що існують у глобальній інформаційно-комунікаційній мережі Інтернет завдяки об'єднанню інформаційних і творчих ресурсів для створення принципово нових віртуальних продуктів: віртуальних виставок, колекцій, віртуальних версій неіснуючих об'єктів. Сьогодні в Інтернеті склалися три види віртуальних музеїв: 1) віртуальні експозиційні галереї чи окремі тематичні виставки, що є цифровими аналогами реальних експозиційних залів, колекцій та виставок відповідного музею (вони репрезентовані на веб-сайті цього музею); 2) віртуальні музеї «другого покоління», створені шляхом суміщення міжмузейних колекцій та експозиційних галерей; такі музеї поєднують у собі цифрові зображення реальних пам'яток, що зберігаються й експонуються у сотнях різних музеїв світу; 3) музеї віртуального мистецтва (net-art) – це комп'ютерне мистецтво, створене в Інтернеті спеціально для користувачів. За своєю суттю, твори net-art – це сукупність візуальних та акустичних образів, анімації, тексту, графіки, алгоритмізованої естетичної взаємодії різного роду додатків і програм, що втілюють авторський задум [104, 74].

В інформаційному просторі ХХІ століття діє безкомпромісна формула: «Якщо музею немає в Інтернеті чи на шпальтах туристичних довідників-путівників, – його взагалі немає». Інформацію про музеї Тернополя, Львова, Івано-Франківська, де зберігаються твори І. Г. Пінзеля, можна почерпнути, насамперед, з офіційних сайтів цих установ, однак, вони відповідають традиційним уявленням про веб-ресурс в Україні, винятком є якісне наповнення інформацією веб-сайту «Музею мистецтв Прикарпаття». На жаль, не існує окремого сайту у Музеї «Івана Георгія Пінзеля» у Львові, йому лише відведено окрему сторінку на офіційному веб-сайті Львівської галереї мистецтв ім. Б. Возницького.

Таким чином, актуальним є запровадження музейних інновацій у контексті популяризації творчості І. Г. Пінзеля. Особливо гостро стоїть проблема презентації творчого доробку скульптора на офіційних веб-сайтах музеїв України, у фондах яких сьогодні зберігаються роботи майстра. На нашу думку, веб-сайт музею повинен постійно оновлюватися шляхом своєчасного анонсування музейних подій, розміщення нових аналітичних статей і досліджень окремих музейних експонатів, а також зміни структури сайту, додавання нових розділів, «вивішення» на сайті каталогів і колекцій зображень музейних предметів.

3.2. Проект «Рік Іоанна Георгія Пінзеля»

Однією з форм культурної дипломатії в ХХІ столітті є маркування країни чи міста, створення унікального бренду, за яким їх будуть впізнавати. Наприклад, Відень асоціюється з В.-А. Моцартом, у місті наче потрапляєш у світ австрійського композитора, тому що він всюди – в музеї, у філармонії, в подарунках, навіть на цукерках.

З проголошенням незалежності України виникла необхідність виокремити країну з пострадянського простору. Тоді постало питання

брендування, яке б включало не лише українську вишивану чи козацький танець гопак, а й інші маркери, які б характеризували різноманіття соборної української держави.

Для міста Львова та Галичини загалом знаковим було ім'я Іоанна Георгія Пінзеля, яке потрібно було «розкрутити». Сьогодні замало відкрити музей скульптур майстра, оскільки є вірогідність, що митець залишиться відомим або фахівцям, або нечисленним відвідувачам і гостям міста. «Одним словом Пінзель потребував промоції», – таку думку у свій час висловив Тарас Возняк, який займався промоцією Львова та регіону в Львівській обласній раді [21].

Було вирішено з імені І. Г. Пінзеля створити бренд не лише для Львова, а й для інших міст Галичини. 2007 рік у трьох областях, в яких працював скульптор, було ініційовано проголосити «Роком Іоанна Георгія Пінзеля». У грудні 2006 року план промоції затвердили три обласні ради й адміністрації Львівської, Івано-Франківської та Тернопільської областей, представники міських рад Львова, Тернополя, Івано-Франківська. Обласні ради прийняли відповідні ухвали. 23 грудня у Музеї барокової скульптури ім. І. Г. Пінзеля голова Львівської обласної ради М. Сенік, голова Івано-Франківської обласної ради І. Олійник, заступник голови Тернопільської обласної ради М. Білик, міський голова Львова А. Садовий, секретар Івано-Франківської міської ради В. Бойчук та міський голова Тернополя Р. Заставний підписали Декларацію про намір проголосити 2007 рік у Галичині Роком Іоанна Георгія Пінзеля [28].

Урочиста церемонія відкриття «Року І. Г. Пінзеля» відбулася в грудні 2006 року у Львові в палаці Потоцьких – головній споруді Львівської галереї мистецтв. Організатором культурного заходу став Незалежний культурологічний часопис «І». Водночас, було презентовано дизайнерський календар, в основі якого лежали твори І. Г. Пінзеля – 12 оригінальних композицій з доробку майстра.

У Тернополі до проекту долучилася мистецтвознавець з Тернопільського обласного краєзнавчого музею В. Стецько, в Івано-Франківську – мистецтвознавець і директор Івано-Франківського обласного художнього музею М. Дейнега. В результаті їх співпраці з директором Львівської галереї мистецтв Б. Возницьким упродовж 2007 року було проведено регіональні виставки творів І. Г. Пінзеля в Україні. Також було презентовано нові видання концептуальних альбомів про творчість «галицького Мікеланджело».

Разом з Б. Возницьким заново відкрила унікального митця не лише для українців, а й для європейської спільноти, тернопільська дослідниця В. Стецько. Вагомим внеском у збереження та популяризацію культурної спадщини Іоанна Георгія Пінзеля стали впорядковані нею видання, присвяченого творчості галицького скульптора. У 2007 році було опубліковане в Тернополі науково-популярне видання В. Стецько «Пінзель і Тернопільщина», на сторінках якого науковець висвітлила внесок І. Г. Пінзеля у створення «художнього образу» Бучача за сприяння власника міста М. Потоцького. Мистецтвознавець ґрунтовно дослідила скульптури «галицького Мікеланджело», створені для бучацької ратуші, церкви Покрови Пресвятої Богородиці, парафіяльного костьолу Успіння Богородиці. Описала унікальність придорожніх статуй Богоматері та Яна Непомука, котрі «відповідали духові часу та смакам самого фундатора, увібрали найхарактерніші ознаки пограничностильової системи бароко та рококо, які паралельно розвивалися в рамках стилю епохи на Західній Україні у другій половині XVIII століття. Саме у той час Бучач формувався як місто-музей архітектурних пам'яток та скульптурних шедеврів, саме з цим містом пов'язане ім'я Іоанна Георгія Пінзеля, скульптора, чия творчість сьогодні визначає цілий період в розвитку пластики бароко, його апофеоз» [112, 5].

У контексті «Року І. Г. Пінзеля» був реалізований спільний проект київського видавництва «Грані-Т» і Незалежного культурологічного журналу «Ї»: за участі культуролога Тараса Возняка впорядковано до друку мистецьке

видання «Іоанн Георг Пінзель. Перетворення. Скульптура», яке показувало І. Г. Пінзеля в його історичному та культурному контексті. Редактором проекту виступила менеджер культури Діана Ключко, до творення концепції видання долучилася Ірина Магдиш, яка запропонувала залучити інституції Івано-Франківської та Тернопільської областей. «Так скульптор XVIII століття з підозрілим іменем та прізвищем Йоган Георг Пінзель об'єднав всю Галичину» [21]. Як наголосив Т. Возняк, «концепція альбому полягала у тому, щоб через Пінзеля та тексти його сучасників показати шлях Людини – від народження (пугті), через життя (Син Людський), страсті (Розп'яття), а потім Вознесіння (Ангели). Тексти обиралися різних пізньобарокових авторів – від поета Івана Величковського до Сведенборга. Це не був звичайний і нудний ординарний альбом. У ньому був певний кураж і навіть провокація – як от написані у якості передмови «Пропозиції до життєпису та інтелектуальної біографії Майстра Пінзеля (?–1761)» [21].

Передмову до видання під назвою «Феномен Майстра Пінзеля» написав Б. Возницький, директор Львівської галереї мистецтв, заслужений працівник культури України та Польщі, лауреат Державної премії ім. Т. Шевченка, Герой України, Почесний член Академії мистецтв України. У виданні, крім передмови Т. Возняка «Життєпис та інтелектуальна біографія Майстра Пінзеля», також поміщено хронологію епохи Пінзеля. Сам альбом нараховує понад сто сторінок репродукцій, які презентують 34 роботи митця.

Мистецький альбом «Іоанн Георг Пінзель. Перетворення. Скульптура», що вийшов друком у Києві, був презентований у травні 2007 року на 52-му Варшавському книжковому ярмарку, там це видання стало альбомом року. 7 червня захід відбувся у Музеї сакральної барокової скульптури ім. І. Г. Пінзеля у Львові. До презентації альбому львівський вокальний ансамбль «A cappelle Leopoldis» влаштував театралізоване музичне дійство «Muzikalische ehequien». «Концерт у формі заупокійної меси Гайнріха Шютца (1585–1672) був обраний для концерту не випадково, адже внаслідок

пошукових досліджень реставратори давньої музики, які складають вокальний ансамбль «A cappelle Leopoldis» під мистецьким керівництвом Роман Стельмащука, виявили, що саме твори Гайнріха Шютца звучали у львівських храмах в той час, як на наших теренах працював визначний майстер барокової пластики Іоанн Георг Пінзель» [45]. У зв'язку з «Роком І. Г. Пінзеля» в останню суботу кожного місяця музей працював від шостої години вечора до дванадцятої години ночі, таким чином, було реалізовано концепцію «вечірнього музею», такий захід є популярним у Європі. У час «вечірнього музею» у Львові проходили лекції, екскурсії, концерти музичних колективів з філармонії тощо.

У межах кампанії з промоції І. Г. Пінзеля серед широкого загалу київське видавництво «Грані-Т» замовило написання двох повістей. «І вони впродовж року були написані та видані. Це роман письменника Володимира Єшкілева «Втеча майстра Пінзеля» (2007) та історико-містичний детектив Євгенії Кононенко «Жертва забутого майстра» (2007). І не лише видали, але й провели з цими чудовими письменниками кілька турів Україною» [21].

Зокрема, 29 березня 2007 року в Києві відбулася презентація роману відомої письменниці Євгенії Кононенко «Жертва забутого майстра». Під час заходу авторка розповіла, що існує дві причини, які спонукали звернутись до суперечливої постаті Іоанна Георгія Пінзеля й написати роман. Перша – інтрига навколо біографії відомого вітчизняного скульптора другої половини XVIII століття, який жив і творив на Західній Україні. Майстер і до цього часу залишається загадкою для мистецтвознавців, бо майже вся його біографія залишається таємницею. Друга причина – творчість митця, в скульптурах якого поєднане божественне та демонічне, що на той час (XVIII століття) було небаченим [35].

В історико-містичному романі «Жертва забутого майстра» Є. Кононенко вдалося глибоко передати загадковий світ І. Г. Пінзеля. «Варто зазначити, що у багатьох моментах значно проникливіше, ніж у схожому за жанром романі Дена Брауна «Код да Вінчі». Вона відтворила бурхливу

атмосферу, повну таємниць і несподіванок. А також авантюрні пригоди, в основі яких – пошук спадщини таємничого майстра» [35].

До заходу монетний двір Національного банку України видав срібну ювілейну монету номіналом у 5 гривень, «Укрпошта» випустила дві марки.

Про важливість культурного проекту 2007 року Т. Возняк зазначив: «Якщо на початку промоційної кампанії про Пінзеля у Львові знало 3% реципієнтів, то на кінець року вже 17%» [21].

Таким чином, презентація І. Г. Пінзеля в інформаційному просторі через регіональні виставки, видання мистецьких альбомів і художній творів сприяла перетворенню імені скульптора І. Г. Пінзеля на бренд не лише Львова, а й Галичини та України загалом.

3.3. Проект «Під Зорею Пінзеля»

Одним з успішних напрямів культурної дипломатії та філантропічної ініціативи українського підприємництва є культурно-мистецький проект «Під зорею Пінзеля», що ставить за мету проведення заходів, спрямованих на популяризацію імені талановитого європейського скульптора І. Г. Пінзеля. Його ініціатором є тернопільський підприємець, нині Віце-президент Міжнародної торгової палати, Тарас Демкура. На його думку, українському бізнесу сьогодні важливо підтримувати українську культуру та презентувати її спадок на міжнародній арені. На думку мецената, «культурна дипломатія – це «форма «м'якої сили», яка має стати важливою складовою інструментарію міжнародних відносин» [132]. В українському суспільстві вже сформовано запит на політику культурної дипломатії, яку визнано ефективним інструментом формування позитивного іміджу країни у світі, що ставить відповідні завдання не тільки перед державою, але і перед міжнародними громадськими об'єднаннями, діяльністю їх представників» [132].

За фінансової підтримки тернопільських підприємців Ірини та Тараса Демкура у 2012 році було видано мистецький альбом «Таїна Пінзеля» [115], впорядкований дослідницею В. Стецько; видання присвячене світлій пам'яті Б. Возницького. Це перше повне зібрання творів скульптора, атрибутованих в Україні на основі архівних документів і стилістичних порівнянь. У книзі представлено 55 зразків дерев'яної та кам'яної пластики І. Г. Пінзеля, які нині зберігаються не лише в музеях, а й виставлені у храмах Галичини, для яких скульптор створював свої шедеври. Репродукції К. Сачека передають найхарактерніші ракурси експресивних скульптур майстра; на обкладинці поміщено одну з кращих робіт І. Г. Пінзеля – «Святий Вікентій а Пауло», що походить з костьолу Успіння Пресвятої Богородиці в м. Бучачі. У виданні поміщено мапу трьох областей Західної України (Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської) з позначками місць, де можна побачити роботи геніального скульптора. Завершує видання каталог 55 творів І. Г. Пінзеля з музейних збірок і храмів Галичини. Альбом виданий українською й англійською мовами, а підписи під репродукціями – ще й французькою.

Перший етап проекту «Під зорею Пінзеля» відбувся у 2012–2014 роках під час презентації першого видання мистецького альбому В. Стецько «Таїна Пінзеля». Організаторами було проведено понад 60 презентацій в Україні, більше 700 альбомів роздано Т. Демкурою для бібліотек, шкіл і вишів. Водночас, книга про творчість скульптура була представлена під час виставки «Іоанн Георгій Пінзель. Барокова скульптура України середини XVIII століття» (листопад 2012 р. – лютий 2013 р.) у Луврі [Додаток Г], презентована в Українському культурному центрі в Парижі. Понад сто альбомів залишив меценат у бібліотеках та архівах Лувру [132].

Другий етап проекту «Під зорею Пінзеля» пройшов 16 вересня 2017 року «у рамках 24-го Форуму видавців у м. Львові, під час якого у залах Палацу Потоцьких Львівської національної галереї мистецтв ім. Б. Возницького відбулась презентація другого перевидання мистецького альбому В. Стецько «Таїна Пінзеля» з широкою програмою заходів» [132]

[Додаток Г]. Зокрема, координатор і співавтор проекту львівська модельєр-дизайнер Івона Лобан підготувала авторську колекцію жіночого одягу «Пінзель. Львів. Бароко» (Арт-студія Івони Лобан) з метою привернути увагу земляків до постаті майстра, який жив і твори в Галичині. Як зазначила авторка, «кожна річ з колекції переносить нас у час, коли шедеври створювалися роками. Вишиті янголи, які ніби зійшли зі скульптур Пінзеля, прикрашають одяг і влучно влилися у весь ансамбль, створений у пастельних тонах» [56, 21]. Дефіле моделей відбулося під барокову музику, що створило святкову атмосферу. Захід відвідав і підтримав міністр культури України Євген Нищук.

Проект був продовжений у 2017 році у рамках презентацій в обласних центрах України (Львові, Чернівцях, Дніпрі), м. Бучачі Тернопільської області. Філантропічна ініціатива родини Демкур була презентована на Міжнародній конференції шоу-кейс «Культурні відносини України та ЄС: перші досягнення» у м. Києві (14 грудня 2017 року), на Міжнародному форумі креативних індустрій «Україна – світу» у м. Дніпро (22 листопада 2017 року), Міжнародній науково-практичній конференції «Культурна дипломатія: стратегії, моделі, напрями» у м. Києві (24 листопада 2017 року), у Львівському національному університеті ім. І. Франка на факультеті міжнародних відносин у рамках теми «Культурна дипломатія як інструмент формування іміджу держави» [132].

Третій етап розпочався 14–15 квітня 2018 року з презентації культурно-мистецького проекту «Під зорею Пінзеля. Барокове мистецтво і строї епохи» в Національному Палаці Мафра у м. Лісабон (Португалія) [Додаток Г]. Цей захід пройшов за ініціативи «Благодійного фонду родини Демкур» та за підтримки Управління публічної дипломатії Міністерства закордонних справ України і Посольства України в Португальській Республіці. На заході відбулась презентація альбому «Таїна Пінзеля», присутнім було продемонстровано документальний фільм «Таїна Пінзеля. Від Бучача до Лувру» та «Борщівська вишиванка. Світ, що єднає» (обидва з англійськими

субтитрами), водночас, відбулась авторська презентація картин тернопільського художника О. Шупляка під назвою «Рідна земля» та концертна програма за участю місцевих колективів. Формат презентації мистецького проекту включав серію бізнес-зустрічей, які провів Т. Демкура.

1 червня 2018 року проект «Під Зорею Пінзеля» відкривав фестиваль «Дні Пінзеля в Бучачі». Зокрема, було презентовано фільм «Таїна Пінзеля. Від Бучача до Лувру», картини сучасних львівських художників (П. Сипняка, В. Москалюка, О. Скоп, С. Міхновського, М. Москалюка, Р. Грабара, О. Білобран, О. Жеребецької, О. Крохмалюк, Л. Панчишин), колекцію одягу І. Лобан і прикрас М. Стефури, відео-ролик з костьолу Всіх Святих у с. Годовиця Львівської області. Голова ГО «Туристична асоціація Тернопілля» Н. Волощук розповіла про плани проекту «Під зорею Пінзеля» в 2018–2019 роках [95].

Один з напрямів проекту «Під Зорею Пінзеля» передбачає відновлення знищеного за радянської влади парафіяльного костьолу Всіх святих у с. Годовиця. Йдеться про перекриття споруди скляним дахом, щоб у майбутньому до храму повернути скульптури І. Г. Пінзеля саме на ті місця, для яких вони були створені; також можливий варіант реалізації ідеї щодо 3D-копій робіт митця у соборі.

Відомий польський мистецтвознавець Ян К. Островскі залишив ґрунтовну студію про історію храму, що збудований близько 1751–1758 років завдяки дотації львівського архідиякона о. С. Микульського. Архітектором споруди був Б. Меретин, автором «багатого скульптурного декору» – І. Г. Пінзель у співпраці з М. Полейовським. У міжвоєнний період була проведена реставрація церкви. Близько 1927 року був відновлений головний вівтар, у 1929–1931 роках – стінопис, проведене електричне освітлення завдяки субсидії воєводського управління у Львові. В 1932 році храм офіційно набув статусу пам'ятки архітектури. Після окупації Галичини радянськими військами останній адміністратор годовицької парафії о. Я. Хомицький у квітні 1946 році репатріювався разом з більшістю

віруючих. Частину спорядження церкви було тоді вивезено до Сілезії, окремі предмети сьогодні знаходяться у вроцлавських католицьких костьолах Св. Августина, Божого Тіла та Св. Ядвіги. Костьол у Годовиці було остаточно закрито в 1961 році. Більшість із статуй, які залишалися в церкві, були передані в 1965 році Львівській картинній галереї та виставлені у її відділі «Олеський замок». В 1974 році церкву пошкодила пожежа, відтак вона втратила більшу частину склепінь. «Нині храм перебуває в стані глибокої руїни: церква позбавлена даху та більшої частини склепінь, мури послаблені й потріскані, бракує значної частини штукатурки» [88].

Ян К. Островскі відзначив унікальність цієї пам'ятки: «Годовицька церква є першою та найдосконалішою ланкою в цілій низці аналогічних споруд, які пов'язані з творчістю Меретина. Будівля привертає увагу вишуканими пропорціями та чудовими деталями. Її слід розглядати як авторську роботу Меретина не лише в аспекті архітектури, але й у випадку скульптурного декору, акцентованого Меретином, а може, й запроектованого ним у загальних рисах, а також поліхромії, зокрема, оригінальної концепції головного вівтаря. Найбільше значення має скульптурне оздоблення церкви, особливо фігури головного вівтаря. На користь авторства Пінзеля висловився Мечислав Гембарович, а додаткові аргументи з'явилися після першої виставки 1987–1990 рр., завдяки якій постала змога прямо констатувати серед іншого стилістичну єдність фігур із Годовиці та інших творів Пінзеля» [88].

Львівська модельєр-дизайнер Івона Лобан звернула увагу на унікальну споруду біля Львова й зорганізувала в її руїнах фотозйомки моделей в авторській колекції одягу «Пінзель. Львів. Бароко» (Арт-студія Івони Лобан). Про мету цього заходу І. Лобан зазначила: «Своєю колекцією одягу хочу привернути увагу можновладців, суспільства, небайдужих громадян і меценатів до цієї будівлі, яка доживає свої останні місяці і навряд чи переживе цю зиму. Хочу популяризувати ім'я талановитого галицького скульптора середини XVIII століття Іоанна Георгія Пінзеля, роботам якого

немає аналогів у світі та чий роботи прикрашали цей неймовірний храм... Кожен, працював хто зі мною над цим проектом, не залишився байдужим до історії храму та його творців... Я щиро вірю, що це святе місце отримає свій достойний вигляд і наші люди звернуть свої погляди на те, чим багата наша земля» [56, 21].

Світлини колекції І. Лобан були надруковані у багатьох виданнях України [Додаток Г], про проект розповідали на радіо й телебаченні, згодом був знятий короткий ролик-фільм, де представлено сукні з колекції «Пінзель. Львів. Бароко». Ідею про популяризацію галицького генія підтримав жіночий фестиваль «Аніма»: на відкриття організатори та ведучі були вбрані в костюми з колекції І. Лобан. У стилі бароко дизайнер підготувала новорічні прикраси на ялинку, яку встановили на подвір'ї Палацу Потоцьких у Львові [67].

Четвертий етап реалізації культурно-мистецького проекту «Під зорею Пінзеля. Барокове мистецтво і строї епохи» розпочався восени 2018 року. Зокрема, один з напрямів проекту передбачає створення 3D-копій робіт митця. Завдяки співпраці родини Демкур з Українським культурним фондом у жовтні розпочато сканування скульптур І. Г. Пінзеля в Тернопільському обласному краєзнавчому музеї для створення віртуальної експозиції робіт майстра в майбутньому. Другим напрямом проекту стала популяризація культурної спадщини Тернопільщини на сході України, цей захід проходить за підтримки Українського культурного фонду. Різноманітні події в контексті проекту сьогодні активно репрезентуються на окремій сторінці в соціальній мережі Facebook [95].

Таким чином, проект «Під зорею Пінзеля» став культурно-мистецькою подією в Україні та за її межами завдяки меценатській підтримці родини Демкур з Тернополя. Його успішність – це приклад філантропічної ініціативи українського підприємництва, водночас, захід репрезентує культурну спадщину регіону в контексті культурної дипломатії XXI століття.

3.4. Проект «Дні Пінзеля в Бучачі»

Проект «Дні Пінзеля в Бучачі» – це спроба показати топографічний і культурний контекст, в умовах якого творив видатний скульптор XVIII століття Іоанн Георгій Пінзель. Проект засновано в 2016 році з метою привернути увагу до спадщини визначного митця, який жив у Бучачі. До участі в проекті були запрошені науковці, мистецтвознавці, всі, хто цікавиться творчою спадщиною І. Г. Пінзеля.

Під час проведення фестивалю «Дні Пінзеля в Бучачі» гостям заходу було відкрито доступ до всіх архітектурних пам'яток і музеїв Бучача, а також створено спеціальні екскурсійні автобусні тури в село Рукомиш до фігури Святого Онуфрія, що зберігається в місцевому храмі. Про основні події детально інформували на сторінці проекту в соціальній мережі Facebook.

У 2018 році «Дні Пінзеля в Бучачі» проходили впродовж трьох днів: 1–3 червня. Під час відкриття академії в костьолі Успіння Богородиці відбулися презентація перевидання мистецького альбому В. Стецько «Таїна Пінзеля», показ документального фільму «Таїна Пінзеля – від Бучача до Лувру», концерт камерного ансамблю Хмельницької філармонії та заслуженої артистки України Фатіми Чергіндзії. Завершив перший день фестивалю показ авторської колекції одягу «прет-а-порте» Арт-студії Івони Лобан «Пінзель. Львів. Бароко», цей захід пройшов в Арт-дворі Бучача.

2 червня було відкрито виставку творів художників Львова та Тернополя на тему спадщини І. Г. Пінзеля. Експозиція мистецьких робіт у галереї міста стала окрасою заходу та своєрідним продовженням популяризації творчості майстра. Водночас, фахівці зі Львова говорили не лише про генезу творчості митця («Ранні скульптури Пінзеля», лекція Олега Рибчинського), а й про майбутнє його творів («Перспективи відновлення скульптур на ратуші», лекція Любомира Кукіля та Володимира Завалія). Захід у костьолі був завершений концертом камерного ансамблю Тернопільської філармонії. Тоді як в 21:00 розпочалася нічна літературна

мандрівка Бучачем «Темні сторінки життя Пінзеля», яку проводила Маріанна Максимяк. Екскурсія мала чотири зупинки й охопила визначні архітектурні пам'ятки міста; учасники дійства мали змогу поглянути на творчість І. Г. Пінзеля з більш таємничого ракурсу. Як зазначено на сторінці проекту «Дні Пінзеля в Бучачі» в соціальній мережі Facebook, екскурсію «відвідало понад 60 людей, які зацікавлено слухали розповідь пані Мар'яни про видатного митця. Було озвучено декілька гіпотез щодо приватного життя майстра та справжньої мети створення шедеврів» [39].

3 червня в рамках фестивалю відбулися літературні читання, квест «Скарб Пінзеля». Закрив культурно-мистецький захід у Бучачі концерт духового оркестру Івано-Франківського музичного училища ім. Д. Січинського (диригент Петро Гундер) в костьолі міста.

На святкуванні «Днів Пінзеля в Бучачі» було влаштовано світлове шоу на старовинній міській ратуші. Ця споруда була обрана центром культурно-мистецького фестивалю не випадково. Таким чином, організатори заходу хотіли привернути увагу до цієї унікальної архітектурної пам'ятки та незадовільного стану збережених кам'яних скульптур І. Г. Пінзеля. На жаль, мистецькі твори митця зазнали руйнувань під час пожежі 1865 року. У 1866 році ті, що збереглися, були реставровані, однак, у радянський час їх було знову понищено. Ще з початку 1990-х років науковці пропонували зняти з бучацької ратуші вісім кам'яних скульптур роботи І. Г. Пінзеля й встановити їх у музеї, а на ратуші, натомість, поставити їхні копії. Фігури Нептуна, Геракла, Козака та ін. втратили окремі фрагменти; деякі з них не мають голів, тож відновлювати їх доведеться за знімками 1920-х років.

У 2018 році на Тернопільщині заплановано завершити реставрацію бучацької ратуші. На ремонтні роботи було скеровано 10,4 млн. грн. Щоб відновити унікальний вигляд споруди, фахівцями запропоновано встановити копії скульптур Іоанна Георгія Пінзеля. Як повідомили УНІАН в прес-службі Тернопільської облдержадміністрації, «відповідне рішення було прийнято на спільному засіданні містобудівної та художньої рад при управлінні

містобудування та архітектури облдержадміністрації за участі представників управління культури» [86]. Обумовлено, що копії скульптур виготовлятимуть із штучного каменю з фарбуванням під колір оздоблення фасадів пам'ятки архітектури. Втілити задум планується за кошти Європейського Союзу, цей проект буде подано для участі у грантовому конкурсі ЄС.

Таким чином, проведення фестивалю «Дні Пінзеля в Бучачі» стало одним з успішних культурно-мистецьких заходів на Тернопіллі. Його мета полягає в популяризації імені та творчості скульптора серед мешканців міста та області. Також ним зацікавились і представники інших регіонів України, зокрема, в 2018 році активну участь у проекті взяли львів'яни.

Висновки до розділу 3

Популяризація творчості Іоанна Георгія Пінзеля повинна відбуватися як у контексті діяльності музеїв, так і завдяки ініціативам меценатів і шанувальників творчості видатного скульптора доби бароко.

Насамперед, актуальним є запровадження музейних інновацій у контексті популяризації творчості І. Г. Пінзеля. Сьогодні напрацьовано різноманітні заходи, що сприяють зацікавленню відвідувачів музейними експозиціями в Україні. Йдеться про впровадження у музейній галузі інтерактивних проєкцій і 3D-зображень, створення віртуальних екскурсій залами музеїв, проведення таких заходів, як «Ніч у музеї», «Міжнародний флешмоб музейних селфі», «День неспішного мистецтва» («Slow Art Day») тощо.

Прикладом успішного музейного проєкту стала виставка робіт І. Г. Пінзеля, які були привезені до Парижу з чотирьох музеїв України, цей захід проходив у Луврі впродовж 21 листопада 2012 року – 25 лютого 2013 року. Скульптури І. Г. Пінзеля за три місяці оглянули близько мільйона відвідувачів, тоді як українські громадяни не часто бувають у музеях Галичини, де виставлено роботи митця, більшість з них не знає імені майстра.

Особливо гостро стоїть проблема репрезентації творчого доробку скульптора на офіційних веб-сайтах музеїв України, у фондах яких сьогодні зберігаються роботи І. Г. Пінзеля. На нашу думку, веб-сайт музею повинен постійно оновлюватися шляхом своєчасного анонсування музейних подій, розміщення нових аналітичних статей і досліджень окремих музейних експонатів, а також зміни структури сайту, додавання нових розділів, «вивішення» на сайті каталогів і колекцій зображень музейних предметів.

Творчість Іоанна Георгія Пінзеля стала об'єктом різноманітних немuseumних культурно-мистецьких проєктів, що ставлять собі за мету популяризацію спадщини визначного скульптора XVIII століття. Йдеться про державні та громадські ініціативи: проведення «Року Іоанна Георгія Пінзеля»

в Львівській, Тернопільській та Івано-Франківській областях у 2007 році, організація фестивалів «Дні Пінзеля у Бучачі», зйомки фільмів і видання мистецьких альбомів, присвячених творчості І. Г. Пінзеля тощо.

Проведення в 2007 році «Року Іоанна Георгія Пінзеля» стало успішною презентація творчості відомого скульптора XVIII століття в інформаційному просторі України через регіональні виставки, видання мистецьких альбомів і художніх творів. Окреслені проекти, безперечно, сприяли перетворенню імені скульптора І. Г. Пінзеля на бренд не лише Львова, а й Галичини та України загалом.

Варто виділити проект «Під зорею Пінзеля», що став відомий як в Україні, так і за її межами. Координатори проекту – Тарас Демкура та Івона Лобан – провели близько двадцяти зустрічей-презентацій, серед яких і закордонні заходи у м. Лісабон (Португалія), взяли участь у міжнародних форумах і конференціях з напряму культурної дипломатії, ознайомили з мистецьким альбомом «Таїна Пінзеля» відомих політичних, громадських і релігійних діячів України й Європи, реалізували різноманітні тематичні мініпроекти (наприклад, колекція одягу І. Лобан «Пінзель. Львів. Бароко» тематична фотосесія в годовицькому костюлі), пов'язані з популяризацією творчості Іоанна Георга Пінзеля. Стрімкий розвиток проекту підтриманий сьогодні Міністерством закордонних справ України, Міністерством культури України, місцевими органами влади, а також громадськими інституціями та небайдужими в Україні та за кордоном. Безперечно, що культурно-мистецький проект «Під Зорею Пінзеля» відкриває по-новому Україну для світу.

Проведення «Днів Пінзеля у Бучачі», об'єднаних з попереднім проектом однією метою – популяризувати твори геніального скульптора І. Г. Пінзеля, стало важливою подією в активізації мистецького середовища Галичини, оскільки заохотило художників, скульпторів, керамістів, літературних, театральних і музичних діячів до створення мистецьких творів, перфоменсів, інтерпретацій, присвячених творчості І. Г. Пінзеля.

ВИСНОВКИ

Збереження та популяризація творчої спадщини Іоанна Георгія Пінзеля, одного з найталановитіших європейських скульпторів XVIII століття, набуває в Україні особливої актуальності, оскільки доробок митця репрезентує тісний зв'язок західноукраїнських земель з європейською культурою.

Сьогодні назріла потреба ввести ім'я Іоанна Георгія Пінзеля в історію світового мистецтва. Коли дослідили скульптури майстра, виявилось, що такої динаміки у своїх творіннях до нього не міг досягти жоден з попередників. Щодо стилю скульптора, то його творчість перегукується з чеською та баварською скульптурою. Водночас, на доробок на І. Г. Пінзеля мало вплив мистецтво Італії: дослідники припускають, що він був безпосередньо знайомий з кращими творами епохи Бароко та Відродження, зокрема, спадком визначних скульпторів Лоренцо Берніні та Мікеланджело Буонарроті. Окрім згаданих впливів європейської культури, у його роботах відчувається вплив української дерев'яної різьби та візантійського мистецтва.

Для архітектури західноукраїнських земель XVIII століття визначальним був розвиток європейських барокових традицій на українському культурно-історичному просторі. Огляд архітектурної спадщини засвідчує чисельні здобутки в церковному будівництві. Визначні пам'ятки на зразок ансамблів собору Святого Юра у Львові були справою рук майстрів європейського походження. Поширена в Галичині архітектура європейського зразка дала такі визначні споруди, як костьоли домініканців у Львові та місіонерів у Городенці, ратушу в Бучачі, значення яких виходить за рамки місцевого культурно-історичного кола. Аналіз шляхів розвитку архітектури демонструє європейську орієнтацію митців на західноукраїнських землях.

Водночас, розвиток архітектури сприяв піднесенню скульптури, головним напрямом цього виду мистецтва в добу бароко було оздоблення

храмів. Основним матеріалом для скульптур майстри обирали дерево та камінь. Скульптура театралізується за позами, драматургією жестів, ситуаціями дії. Ніколи раніше вона не відігравала такої важливої ролі в загальній картині мистецького процесу. Мистецтвознавці стверджують, що після XVIII століття не було іншого періоду з такою кількістю статурної кам'яної та дерев'яної пластики.

На західноукраїнських землях у XVIII столітті виникли сприятливі умови для розвитку сакральної скульптури, яка набула нових естетичних ознак. Найоригінальніший характер мають мистецькі здобутки, збудовані коштом канівського старости Миколи Потоцького за проектами Бернарда Меретина та прикрашені скульптурами Іоанна Георгія Пінзеля.

Найважливіші скульптурні ансамблі І. Г. Пінзеля виникли з фундації М. Потоцького в середині XVIII століття. Працюючи у Львові, Бучачі, Монастирській та інших містах і селах краю, майстер залишив помітний слід у мистецтві Західної України. Яскравим доказом цього є скульптури майстра, що збереглися до нашого часу.

Спадок Іоанна Георгія Пінзеля наскрізь пройнятий релігійними мотивами. Скульптурам митця притаманні глибокий психологізм образів, драматичні відчуття й яскрава експресивна форма втілення, доповнена сміливим декоративним і живописним трактуванням складок одягу. На хвилі пізньобарокового сплеску, що прокотився по західноукраїнських землях, постали справжні перлини: церква Покрови Пресвятої Богородиці та костьол Успіння Богородиці в Бучачі, собор Святого Юра у Львові, костьол Непорочного Зачаття Діви Марії у Городенці, парафіяльний костьол Усіх Святих у Годовиці, костьол Вознесіння Пресвятої Діви Марії у Монастирській, над оформленням яких з кінця 1740-х років і до середини 1761 року працював скульптор.

Скульптури Іоанна Георгія Пінзеля ставлять його поряд з визначними європейськими майстрами епохи бароко, а творчу манеру митця порівнюють з роботами видатного чеського майстра Матея Брауна, італійського

скульптора й архітектора Лоренцо Берніні. Геніальному майстрові в результаті синтезу європейських художніх традицій з особливостями місцевої різьби вдалося витворити новий феномен пластики, що ввійшла в європейський контекст як українська експресивна пізньобарокова пластика другої половини XVIII століття.

Сьогодні більша частина творів Іоанна Георгія Пінзеля зберігається у фондівих збірках музеїв Тернополя, Львова, Івано-Франківська, куди вони потрапили у 60–80-х роках XX століття завдяки пошуковій роботі наукових експедицій Віри Свенціцької, Бориса Возницького, Віри Стецько, Віктора Мельника та ін. дослідників. Часом шедеври знаходили під шаром вапна або в напівзруйнованих храмах. Скульптури майстра вдалося врятувати від знищення за часів тоталітарного режиму, в часи боротьби з сакральним мистецтвом, однак, чимало пам'яток, переважно кам'яної пластики, втрачено назавжди.

Завдяки клопіткій праці українських і польських дослідників в архівах, музеях, бібліотеках, у старих церквах Галичини, стало відомим в Україні та світі ім'я Іоана Георгія Пінзеля, одного з найзагадковіших митців XVIII століття. Всього близько 55 скульптур митця вдалося атрибутувати на основі архівних документів чи стилістичних порівнянь.

Сьогодні майже всі вцілілі твори І. Г. Пінзеля зібрано до державних музеїв Західної України. Скульптури «галицького Мікеланджело» зберігаються у Тернопільському обласному краєзнавчому музеї (8), Тернопільському обласному художньому музеї (1), Музеї «Івана Георгія Пінзеля» у Львові (32), Музеї мистецтв Прикарпаття (5) в Івано-Франківську. Безперечно, до найбагатших музеїв України належить львівська установа, у колекції якої репрезентовано найбільшу кількість робіт одного з найталановитіших європейських скульпторів, ці твори сьогодні оцінюються приблизно в 30 млн. євро.

Кожен відвідувач музейних установ має можливість пізнати геніальність майстра Іоанна Георгія Пінзеля, який у власних творах зумів

поєднати європейські художні традиції бароко з каноном місцевої різьби, створив новий феномен скульптури, що увійшла в європейський контекст як українська експресивна пізньобарокова пластика другої половини XVIII століття. Завдяки подвижницькій праці наукових співробітників музеїв у Тернополі, Львові, Івано-Франківську заново відкрито скульптури унікального митця не лише для українців, а й для європейської спільноти. Цьому сприяли виставки скульптури І. Г. Пінзеля закордоном, які з успіхом пройшли у найвідоміших музеях Західній Європі: паризькому Луврі, комплексі-палаці Бельведер у Відні, Музеї сучасного мистецтва в Антверпені тощо.

Популяризація творчості Іоанна Георгія Пінзеля повинна відбуватися як у контексті діяльності музеїв, так і завдяки ініціативам меценатів і шанувальників творчості видатного скульптура доби бароко. Насамперед, актуальним є запровадження музейних інновацій у контексті популяризації творчості митця. Сьогодні напрацьовано різноманітні заходи, що сприяють зацікавленню відвідувачів музейними експозиціями в Україні. Йдеться про впровадження у музейній галузі інтерактивних проєкцій і 3D-зображень, створення віртуальних екскурсій залами музеїв, проведення таких заходів, як «Ніч у музеї», «Міжнародний флешмоб музейних селфі», «День неспішного мистецтва» («Slow Art Day») тощо.

Прикладом успішного музейного проєкту стала виставка робіт І. Г. Пінзеля, які були привезені до Парижу з чотирьох музеїв України, цей захід відбувся у Луврі впродовж 21 листопада 2012 року – 25 лютого 2013 року. Скульптури І. Г. Пінзеля зібрали в Луврі за три місяці близько мільйона відвідувачів, тоді як українські громадяни не часто бувають у музеях, де виставлено скульптури митця, мало знають про нього, або взагалі не чули його імені.

Особливо гостро стоїть проблема презентації творчого доробку скульптора на офіційних веб-сайтах музеїв України, у фондах яких сьогодні зберігаються роботи майстра. На нашу думку, веб-сайт музею повинен

постійно обновлюватися шляхом своєчасного анонсування музейних подій, розміщення нових аналітичних статей і досліджень окремих музейних експонатів, а також зміни структури сайту, додавання нових розділів, «вивішення» на сайті каталогів і колекцій зображень музейних предметів.

Творчість Іоанна Георгія Пінзеля стала об'єктом різноманітних немuseumних культурно-мистецьких проєктів, що ставлять собі за мету популяризацію спадщини визначного скульптора XVIII століття. Йдеться про державні та громадські ініціативи: проведення «Року Іоанна Георгія Пінзеля» в Львівській, Тернопільській та Івано-Франківській областях у 2007 році, організація фестивалів «Дні Пінзеля у Бучачі», зйомки фільмів і видання мистецьких альбомів, присвячених творчості І. Г. Пінзеля тощо. Розвиток культурної дипломатії пов'язаний із проведенням чисельних заходів у контексті проєкту «Під зорею Пінзеля».

Проведення в 2007 році «Року Іоанна Георгія Пінзеля» стало успішною презентацією творчості відомого скульптора XVIII століття в інформаційному просторі України через регіональні виставки, видання мистецьких альбомів і художніх творів. Окреслені проєкти, безперечно, сприяли перетворенню імені скульптора І. Г. Пінзеля на бренд не лише Львова, а й Галичини та України загалом.

Варто виділити проєкт «Під зорею Пінзеля», що став відомий як в Україні, так і за її межами. Координатори проєкту – Тарас Демкура та Івона Лобан – провели близько двадцяти зустрічей-презентацій, серед яких і закордонні заходи у м. Лісабон (Португалія), взяли участь у міжнародних форумах і конференціях з напрямку культурної дипломатії, ознайомили з мистецьким альбомом «Таїна Пінзеля» відомих політичних, громадських і релігійних діячів України й Європи, реалізували різноманітні тематичні мініпроєкти (наприклад, колекція одягу І. Лобан «Пінзель. Львів. Бароко», тематична фотосесія в годовицькому костюлі), пов'язані з популяризацією творчості Іоанна Георга Пінзеля. Стрімкий розвиток проєкту підтриманий сьогодні Міністерством закордонних справ України, Міністерством культури

України, місцевими органами влади, а також громадськими інституціями та небайдужими в Україні та за кордоном. Безперечно, що культурно-мистецький проект «Під Зорею Пінзеля» відкриває по-новому Україну для світу.

Проведення «Днів Пінзеля у Бучачі», об'єднаних з попереднім проектом однією метою – популяризувати твори геніального скульптора І. Г. Пінзеля, стало важливою подією в активізації мистецького середовища Галичини, оскільки заохотило художників, скульпторів, керамістів, літературних, театральних і музичних діячів до створення мистецьких творів, перфоменсів, інтерпретацій, присвячених творчості І. Г. Пінзеля, акцентувало увагу не внескові творчої спадщини скульптора в культурне різноманіття Галичини та міжкультурний діалог із Західною Європою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрович В. Пінзель Йоган-Георг. *Енциклопедія історії України* : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. К. : Наук. думка, 2011. Т. 8. С. 257–258.
2. Антонович Д. Українська культура. Мюнхен, 1988. 466 с.
3. Архів Тернопільського обласного художнього музею.
4. Базанов Ю. Гіпотеза про Пінзеля. URL: <http://pinzel.buchach.net>
5. Барб-Галль Ф. Як розмовляти з дітьми про мистецтво. Львів : Вид-во Старого Лева, 2014. 192 с.
6. Бекетова В. М. Музей і майбутнє: тенденції розвитку музеїв у світі на межі тисячоліть. *Музей і майбутнє* : доповіді конф. до Міжнар. дня музеїв (травень 1997 р.). Дніпропетровськ : Поліграфіст, 1998. С. 8–14.
7. Білик Н., Угрин А. Внесок Тернопільського обласного краєзнавчого музею в популяризацію творчості І. Г. Пінзеля. *Тернопіль і Тернопілля в історії та культурі України і світу (від найдавніших часів – до сьогодення)* : м-ли III Міжнар. наук.-практ. конф. [м. Тернопіль, ТНПУ імені В. Гнатюка, 13 жовтня 2017 р.]. Тернопіль : Вектор, 2017. С. 51–53.
8. Біографія Пінзеля – це загадка століть. URL: <http://pinzel.buchach.net>
9. Боцетті Іоганна Георгія Пінзеля. URL: <http://tsikave.ostriv.in.ua/publication/code-9EA04C98B534>
10. Бубнюк Д. Минуле для майбутнього: яким буде рік культурної спадщини. URL: https://lb.ua/culture/2018/02/02/388911_minule_maybutnogo_yakim_bude_rik.ht
11. Бучач Пінзеля. URL: <http://pinzel.buchach.net/>
12. Белофастова Т. Ю. Педагогічні засади діяльності музею як соціально- культурного центру : дис. ... к. пед. н. : 13.00.06. К., 2003. 192 с.
13. Велика Л. П Роль образної побудови експозиції у системі музейної комунікації : автореф. дис. ... к. мист-ва : 17.00.08. Харків, 2000. 20 с.

14. Веселый П. Движение, застывшее в камне. *Для вас из Чехословакии*. 1988. № 2.
15. Виставку робіт Пінзеля відкрили, але... тимчасово. URL: <http://zz.te.ua/vystavku-robit-pinzelya-vidkryly-aletymchasovo/>
16. Вихор О. Інтерактивний музей для кожного. *Музейний простір*. № 6. 2012. С. 50–51.
17. Возницький Б. Микола Потоцький староста Канівський та його митці архітектор Бернارد Меретин і сницар Іоанн Георгій Пінзель. Львів : Центр Європи, 2005. 160 с. ; іл.
18. Возницький Б. Нова робота скульптора Пінзеля. *Галицька брама*. 2004. № 7/12.
19. Возницький Б. Феномен «Майстра Пінзеля». *Іоанн Георг Пінзель. Скульптура. Перетворення* : альбом. К. : Грані-Т, 2007. С. 5–6.
20. Возницький Б., Кравич Д. Скульптор Матвій Полейовський. *Образотворче мистецтво*. 1971. № 6. С. 25–30.
21. Возняк Т. Брендуння міста Пінзелем. URL: https://zaxid.net/statti_tag50974/
22. Возняк Т. Життєпис та інтелектуальна біографія Майстра Пінзеля. *Іоанн Георг Пінзель. Скульптура. Перетворення* : альбом. К. : Грані-Т, 2007. С. 7–14.
23. Возняк Т. Пропозиції до життєпису та інтелектуальної біографії Майстра Пінзеля (?-1761). *Часопис «І»*. 2013. Ч. 72. URL: http://www.ji.lviv.ua/n72texts/Voznyak_Propozycii_do_zhyttypysu.htm
24. Вуйцик В. Бернارد Меретин – видатний архітектор епохи пізнього бароко. *Часопис «І»*. 2013. Ч. 72. URL: http://www.ji.lviv.ua/n72texts/Vujcyk_Bernard_Meretyyn.htm
25. Вуйцик В. Меретин і Пінзель у Городенці. *Галицька брама*. 1996. № 18.

26. Гаврилук О. Музей у Тернополі: історія заснування та розвитку. *Збірник праць : том 8. Музеї Тернопільщини / Тернопільський осередок НТШ / ред. Е. Бистрицька. Тернопіль : ТЗОВ «Терно-граф», 2013. С. 129–135.*

27. Гайдукевич Я., Костюк С. Тернопільський обласний краєзнавчий музей: історична хроніка. *Збірник праць : том 8. Музеї Тернопільщини / Тернопільський осередок НТШ / ред. Е. Бистрицька. Тернопіль : ТЗОВ «Терно-граф», 2013. С. 136–151.*

28. Галичина оголосить 2007-й рік роком Іоанна Пінзеля. URL: <http://lviv.proua.com/news/2006/12/25/124115.html>

29. Гартен М. Таємниці нашого Майстра. *Часопис «І»*. 2013. Ч. 72. URL: http://www.ji.lviv.ua/n72texts/Garten_Tayemnyci.htm

30. Герета І. Картинна галерея тернопільського краєзнавчого музею : путівник. Львів : Каменяр, 1981. 79 с. ; іл.

31. Голубець М. Мистецтво. *Історія української культури*. Львів : Видання Івана Тиктора, 1937.

32. Гордієнко Т. Лувр, Ватикан та Гуггенхайм: найкрутіші віртуальні тури по музеях. URL: http://ms.detector.media/web/online_media/luvr_vatikan_ta_guggenkhaym_naykrutishi_virtualni_turi_po_muzeiyakh/

33. Горнунг З. На маргінесі нещодавніх досліджень львівської скульптури XVIII ст. *Часопис «І»*. 2013. Ч. 72. URL: http://www.ji.lviv.ua/n72texts/Na_marginesi.htm

34. Гудыма М. Александр Ройтбурд: «Музеи в нашей стране существуют, в лучшем случае, в формате столетней давности». URL: <https://zn.ua/ART/aleksandr-roytburd-muzei-v-nashey-strane-suschestvuyut-v-luchshem-sluchae-v-formate-stoletney-davnosti-277017.html>

35. Гулій Г. Євгенія Кононенко презентувала історико-містичний роман. URL: <https://www.unian.ua/culture/39539-evgeniya-kononenko-prezentovala-istoriko-mistichniy-roman.html>

36. Дзік О. У Тернополі вперше показали унікальні скульптури Пінзеля. *Газета по-українськи*. 2012. 12 січня. URL: <https://gazeta.ua/articles/culture/ u-ternopoli-vpershe-pokazali-unikalni-skulpturi-pinzelya/417877>

37. Дзік О. Твори Пінзеля хочуть повернути в Бучач. *Газета по-українськи*. 2009. 19 листопада. URL: <https://gazeta.ua/articles/lviv-newspaper/ tvori-pinzelya-hochut-povernuti-v-buchach/316464>

38. День неспішного мистецтва в Музеї Пінзеля. URL: <https://www.facebook.com/Львівська-Національна-Галерея-Мистецтв-ім-Бориса-Возницького>

39. Дні Пінзеля. URL: <https://www.facebook.com/DaysPinzel/>

40. Доскалюк Н. Становлення та діяльність Музею мистецтв Прикарпаття. *Сучасний контент. Музейна галузь. Історія, здобутки та перспективи* : м-ли міжнар. наук. конф. з нагоди 90-річчя заснування Національного музею народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Й. Кобринського. Коломия : Вік, 2016. С. 59–63.

41. Драган М. Українська декоративна різьба XVI–XVIII ст. К. : Наукова думка, 1970. 198 с.

42. Дуда І. Історія формування музейної збірки Тернопільського обласного художнього музею. *Збірник праць : том 8. Музеї Тернопільщини / Тернопільський осередок НТШ* / ред. Е. Бистрицька. Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2013. С. 218–233.

43. Дуда І., Пиндус Б., Стецько В., Удіна Т. Пінзель Іоанн-Георгій. *Тернопільський енциклопедичний словник* : у 4 т. / редкол. : Г. Яворський та ін. Тернопіль : Збруч, 2008. Т. 3. С. 87.

44. Заник В. Хто ти і звідки, маестро Пінзель? URL: <http://www.karpaty.net.ua/arkhiv/2007-rik/29-9-15-berezen-2007-r/275-khto-ty-i-zvidky-maestro-pinzel>

45. Заупокійна меса у виконанні львівських музикантів озвучила Рік Пінзеля. URL: <http://zik.com.ua>

46. Земля Тернопільська : туристичний путівник. Тернопіль : Джура, 2003. 368 с.
47. Зьобро О. Повернення майстра. *Високий Замок*. 2007. 9 червня. <http://www.wz.lviv.ua>
48. Зубар М. Польський досвід сучасного музейництва. URL: <http://www.polinst.kyiv.ua/news/813.html>
49. Іванченко Н. Відродження Йоанна Георга Пінзеля. URL: <http://h.ua/story/81579/>
50. Іван Георгій Пінзель. URL: <https://www.wikiart.org/uk/ivan-georgiy-pinzel>
51. Іоанн Георг Пінзель. Скульптура. Перетворення : альбом. К. : Грані-Т, 2007. 152 с.
52. Іоанн Георгій Пінзель. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>
53. Історична правда з Вахтангом Кіпіані: Таємниці Пінзеля. *Телеканал ZIK*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7jvYYpINmk>
54. Історія української культури : навч. посіб. / за ред. І. Я. Хоми. Львів : В-во Львівської політехніки, 2013. 356 с.
55. Історія української культури : у 5 т. Т. 3 : Українська культура другої половини XVII – XVIII століть. К. : Наукова думка, 2003. 1246 с.
56. Киринович М. Івона Лобан. «Пінзель. Бароко. Львів». *Вишивка*. 2018. С. 20–21.
57. Коваль Я. Пінзель дочекався альбому. *Львівська газета*. 2007.11 червня. № 97 (167). URL: <http://gazeta.lviv.ua/articles/2007/06/11/23968/>
58. Коваль Я. Слава через триста років. *Львівська газета*. 2006. № 66 (1047). 25 грудня. URL: <http://www.gazeta.lviv.ua/articles/2006/12/25/20615/>
59. Кононенко Є. Жертва забутого майстра. К. : Грані-Т, 2007.
60. Костюк О. Г., Федорук О. К., ін. Українське бароко та європейський контекст. К., 1991. 460 с.

61. Кравцов С. Містобудівельні принципи та семантика деяких міст Галичини 17 ст. *Українське бароко та європейський контекст*. К., 1991. С. 45–49.

62. Красний П. Львівське мистецьке середовище супроти ідеї симбіозу мистецтв при оздобленні та впорядженні сакральних інтер'єрів (1730–1780). *Часопис «І»*. 2013. Ч. 72. URL: http://www.ji.lviv.ua/n72texts/Lvivske_mistecke_seredovysche.htm

63. Крвавич Д. Львівська барокова скульптура: джерела інспірації. *Українське бароко*. К., 1991.

64. Крвавич Д. Львівська скульптура періоду бароко. *Українська скульптура періоду бароко*. Записки НТШ. Праці Комісії образотворчого та ужиткового мистецтва. Т. 236. Львів, 1998. С. 146–157.

65. Крвавич Д. Скульптор Пінзель – феномен мистецтва XVIII ст. *Українська скульптура періоду бароко*. Записки НТШ. Праці Комісії образотворчого та ужиткового мистецтва. Львів, 1998. Т. 236. С. 135–145.

66. Крвавич Д. Скульптор Йоан Пінзель у світлі нових архівних джерел. *Наукові читання пам'яті Святослава Гординського* : доповіді і повідомлення (17 травня 1994 р.). Львів, 1994. С. 38–43.

67. Кришталева О. Івона Лобан та Пінзель. Львів. Бароко. URL: https://koral.info/cikavi-lyudi/ivona-loban-ta-pinzel_-lviv_-baroko.html

68. Лавренюк В., Гайдукевич Я. Тернопільський обласний краєзнавчий музей : нарис-путівник. Тернопіль, 1998. 80 с.

69. Ланько М. Пінзель в Лувре, или Хороший повод для нашей гордости. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2012/11/22/116223/>

70. Лильо О. Львівське середовище скульпторів середини XVIII ст. URL: <http://er.ucu.edu.ua/bitstream/handle/>

71. Львівська Національна Галерея Мистецтв ім. Бориса Возницького. URL: <https://www.facebook.com/Львівська-Національна-Галерея-Мистецтв-ім-Бориса-Возницького-2158770341015699>

72. Львів: хроніки древнього міста: Іоан Пінзель. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=zS2BkTLBKIU>

73. Логвин Г. Н. Архітектура і скульптура ратуші у Бучачі. *Питання історії архітектури та будівельної техніки України*. К. : Держбудвидав УРСР, 1959. С. 159–176.

74. Майстер на ім'я Пінзель. URL: http://youth.tobm.org.ua/2013/02/blog-post_25.html

75. Макаров А. Світло українського бароко. К. : Мистецтво, 1994. 288 с.

76. Мальчинський І. Монастир василіан у Бучачі. Львів, 1859.

77. Мальник В. Колекція сакрального мистецтва Івано-Франківського художнього музею: історія формування та особливості її експонування. *Станиславівська колегіата між минулим і майбутнім* : м-ли міжнар. наук.-практ. конф. Ів.-Франківськ : Місто–НВ, 2003. С.43–50.

78. Мальник В. Сакральне мистецтво Галичини XV–XX століть в експозиції Івано-Франківського художнього музею : путівник-каталог. Ів.-Франківськ : Лілея–НВ, 2007. 224 с.

79. Маньковський Т. Бернард Меретин, львівський архітектор XVIII ст. *Часопис «І»*. 2013. Ч. 72. URL: http://www.ji.lviv.ua/n72texts/Bernard_Meretin.htm

80. Маньковський Т. Львівська рококова скульптура. *Часопис «І»*. 2013. Ч. 72. URL: http://www.ji.lviv.ua/n72texts/Lv_rokokova_sculptura.htm

81. Маньковський Т. Перебіг будівництва катедри Святого Юра. *Часопис «І»*. 2013. Ч. 72. URL: http://www.ji.lviv.ua/n72texts/Perebig_budivnyctva_Sv_Yura.htm

82. Мороз В. Іоан Георгій Пінзель: із храмів у музеї. URL: https://risu.org.ua/ua/relig_tourism/religious_region/29139

83. Мюллер-Штратен К. Маркетинг та піар: 15 смертних гріхів музеїв і як їх потрібно уникати. *Сучасний музей: між скарбницею та підприємством*. Львів, 2008. С. 30–42.

84. MuseumSelfieDay в Україні: учасники 2018. URL: <http://prostir.museum.ua/post/40210>

85. На виставці Пінзеля зібрали сотні експонатів. URL: <http://zz.te.ua/navystavtsi-pinzelya-zibraly-sotni-eksponativ/>

86. На ратуші в Бучачі встановлять копії скульптур Іоана Пінзеля. URL: <https://www.unian.ua/ternopil/10217384-na-ratushi-v-buchachi-vstanovlyat-kopiji-skulptur-ioana-pinzelya.html>

87. Николишин Ю Галицький край. Львівщина. Л., 2007. 168 с.

88. Островскі Ян К. Парафіяльний костел всіх святих у Годовиці. *Часопис «І»*. 2013. Ч. 72. URL: http://www.ji.lviv.ua/n72texts/Parafiyalnyj_kostel_u_Godovyci.htm

89. Офіційний сайт Львівської національної галереї мистецтв імені Бориса Возницького. URL: <http://lvivgallery.org.ua/>

90. Офіційний сайт Музею мистецтв Прикарпаття. URL: <http://artmuseum.org.ua/>

91. Офіційний сайт Тернопільського обласного краєзнавчого музею. URL: <http://tokm.com.ua/>

92. Офіційний сайт Тернопільського обласного художнього музею. URL: <http://artmuseum.te.ua/>

93. Охорона культурної спадщини. Нормативна база : збірник документів. 3-є вид., доп. і перероб. ; авт.-упоряд. : Пархоменко М.Т., ін. ; Українське товариство охорони культурної спадщини, Центр пам'яткознавства НАН України. К., 2010. 580 с.

94. Пастернак Я. Бучачина крізь призму серпанок тисячоліть. Бучачина. Нью-Йорк ; Лондон ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1972. Т. 27.

95. Під зорею Пінзеля. URL: <https://www.facebook.com/underthepinzelstar/>

96. Пінчевська Д. Львів епохи Пінзеля. *Часопис «І»*. 2013. № 72. URL: http://ji-magazine.lviv.ua/anons2014/Pinchevska_pro_Lviv_epohi_Pinzelya.htm

97. Повертаючись до розповіді про нову реальність Пінзеля. URL: <https://www.facebook.com/Львівська-Національна-Галерея-Мистецтв-ім-Бориса-Возницького>
98. Полюхович Д. Бучач: Пінзель і Потоцькі. URL: <https://zbruc.eu/node/38471>
99. Попович Ж. Віра Стецько знайшла автопортрет Пінзеля. *Газета по-українськи*. 2007. 21 серпня. URL: <https://gazeta.ua/articles/history-newspaper/vira-stecko-znajshla-avtoportret-pinzelya/178529>
100. Попович Ж. Віра Стецько знайшла нові роботи Пінзеля. *Газета по-українськи*. 2008. 29 лютого. URL: <https://gazeta.ua/articles/ukraine-newspaper/vira-stecko-znajshla-novi-roboti-pinzelya/211857>
101. Попович Ж. Іоанн Пінзель увічнив себе на плечі «Мужності»? *Дзеркало тижня*. 2007. 7 вересня. URL: https://dt.ua/SOCIETY/іоанн_pinzел_uvichniv_sebe_na_plechi_muzhnosti.html
102. Попович Ж. Скандал із Пінзелем. Люди не дають вивезти скульптури у Лувр. URL: <http://www.istpravda.com.ua/digest/2012/08/14/91689/>
103. Разінкова Л. Пінзель і Возницький: Шляхи, які перетнулися. URL: https://zik.ua/news/2018/03/28/pinzел_i_voznytskyu_shlyahy_yaki_peretnulys_1294383
104. Рутинський М. Музеєзнавство. К. : Знання, 2008. 428 с.
105. Рябчук С. День неспішного мистецтва: як побачити найважливіше. URL: https://lb.ua/culture/2018/04/07/394719_den_nespishnogo_mistetstva_yak.html
106. Рябчук С. Українські музеї вперше проведуть день неспішного мистецтва. URL: <http://prostir.museum/ua/post/40505>
107. Скульптури українця Пінзеля будуть стояти у Луврі. *Газета по-українськи*. 2010. 19 травня. URL: https://gazeta.ua/articles/life/_skulpturi-ukrayincyua-pinzelya-budut-stoyati-u-luvri/339886
108. Сліпченко К. 3D-Пінзель. *ZAXID.NET*. 13 серпня. URL: https://zaxid.net/3d_pinzел_n1463432

109. Стецько В. Барокова пластика Іоана Георгія Пінзеля. *Музейний провулок*. 2008. № 2 (10). С. 14–23.

110. Стецько В. Відображення творчості Іоанна Геогія Пінзеля у збірці Тернопільського обласного краєзнавчого музею. *Збірник праць : том 8. Музеї Тернопільщини / Тернопільський осередок НТШ / ред. Е. Бистрицька*. Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2013. С. 475–495.

111. Стецько В. Майстер Пінзель – український Мікеланджело. *Образотворче мистецтво*. 1993. № 2.

112. Стецько В. Пінзель і Тернопільщина. Тернопіль : Підручники і посібники, 2007. 48 с.

113. Стецько В. Пінзель через призму музейної збірки. *Часопис «І»*. 2010. Ч. 63. URL: <http://www.ji.lviv.ua/n63texts/stecko.htm>

114. Стецько В. [Передмова]. *Таїна Пінзеля* : альбом / упоряд. та передм. Віри Стецько. К. : Майстер книг, 2012. С. 13–60.

115. Таїна Пінзеля : альбом / упоряд. та передм. Віри Стецько. К. : Майстер книг, 2012. 168 с.

116. Твори Пінзеля вночі таємно повертають у музей. URL: <http://zz.te.ua/tvory-pinzelya-vnochi-tajemno-povertayut-u-muzej/>

117. Тернопільський обласний краєзнавчий музей: історія, фонди – 100 років : нарис-путівник. Тернопіль : ТзОВ «Терно-граф», 2013. 32 с.

118. Тернопільський обласний краєзнавчий музей. URL: <https://www.facebook.com/Тернопільський-обласний-краєзнавчий-музей-488112854870288>

119. Угрин А. Проект «Під зорею Пінзеля» як філантропічна ініціатива українського підприємництва. *Актуальні проблеми вітчизняної економіки, підприємництва та управління на сучасному етапі* : м-ли III Міжнар. наук.-практ. конф. студентів та молодих вчених [м. Тернопіль, ТНЕУ, 15 листопада 2018 р.]. Тернопіль : СМП «Тайп», 2018. С. 150–152.

120. У 2007 р. Пінзель стане головною постаттю в культурному житті Львівщини, Тернопільщини та Івано-Франківщини. URL: <http://zik.com.ua>

121. Українська культура в європейському контексті / за ред. Ю. Богуцького. К. : Знання, 2007. 679 с.
122. Українська та зарубіжна культура : навч. посіб. / за ред. М. Заковича. К. : Знання, 2000. 622 с.
123. У Львові творять нову реальність Пінзеля у 3D. URL: <https://prolviv.com/blog/2018/06/20/u-lvovi-tvoriat-novu-realnist-pinzelia-u-3d/>
124. Уманцев Ф. С. Мистецтво давньої України : іст. нарис. К. : Либідь, 2002. 328 с. ; іл.
125. «У музеї працюєш? На стільці в залі сидиш?»: молоді працівники київських музеїв. URL: <http://www.the-village.com.ua/village/culture/culture-people/268369-not-boring-museum>
126. Фестиваль «Віртуози» – в рамках Року Пінзеля. URL: <http://zik.com.ua>
127. Філевич Г. Кілька думок про експозиції музеїв України. URL: <http://prostir.museum/ua/post/40565>
128. Філевич Н. «Не бійся!», або коротка історія великої людини [Б. Возницький]. URL: <http://photo-lviv.in.ua/ne-bijsya-abo-korotka-istoriya-velykoji-lyudyny/>
129. Філевська Т. Павло Гудімов: «Музеї мають заробляти гроші, але робити це завдяки своїй програмі, а не займатися виставками котів, фіалок або білоруського трикотажу». *Тиждень*. 2017. № 11.
130. Філь М. Боцетті Йогана Георга Пінзеля. *Часопис «І»*. 2013. Ч. 72. URL: http://www.ji.lviv.ua/n72texts/Bocetti_Pinzelya.htm
131. Фонди Тернопільського обласного краєзнавчого музею.
132. Чайківська Я. Тарас Демкура: «Бізнес має бути соціально відповідальним». URL: <https://www.tenews.org.ua/post/view/1520691201-taras-demkura-biznes-mae-buti-socialno-vidpovidalnim>
133. Чепелик О. Скульптор Пінзель і духовний ландшафт українського бароко. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2013. № 2. С. 168–170.

134. Єгорова І. Скульптор рівня Мікеланджело став символом об'єднання для Галичини. Проголошено Рік Пінзеля! *День*. 2006. № 228.
135. Єшкілев В. Втеча майстра Пінзеля. К. : Грані-Т, 2007.
136. 7 музеев мира, которые оцифровали свои архивы. URL: <https://officiel-online.com/lifestyle-2/style-life/7-museums-online-archives/>
137. Barocco di Ucraina in Louvre Ivan Georg Pinzel. URL: https://www.youtube.com/watch?v=linm_apVABw
138. Barącz S. Pamiątki Buczackie. Lwów, 1882.
139. Brzezina K. Materiały do dziejów artystycznych kościoła Trynitarzy p. w. Trójcy Przenajświętszej we lwowie. *Sztuka kresów wschodnich*. Kraków, 1996. T. 2.
140. Bołoz-Antoniewicz J. Freski odkryte w gmachu pojezuickim. *Gazeta Lwowska*. 1906. № 192/193.
141. Kozyr O. Expressives Rokoko. *Журнал «І»*. 2007. URL: <http://www.ji-magazine.lviv.ua/gallery/pinzel/kozyr-de.htm>
142. Krasny P., Ostrowski J. K., Wiadomosti biograficzne na temat Jana Jerzego Pinsla. *Biuletyn Historii Sztuki*. Wrocław, 1995.
143. Kunżek T. Przewodnik po wojewodztwie Tarnopolskiem. Tarnopol, 1930.
144. Mańkowski T. Lwowska rzeźba rokokowa. Lwów, 1937.
145. Mańkowski T. Lwowskie kościoły barokowe. Lwów, 1932.
146. Teatr i mistyka. Rzeźba barokowa pomiędzy Zachodem a Wshodem : katalog / pod redakcja K. Kalinnnowskiego. Poznan, 1993.
147. Hornung Z. Majster Pinsel snycerz. Karta z dziejów polskiej rzeźby rokokowej. Wrocław, 1976.
148. Hornung Z. Pinsel (Pinzel), imię nieznane (zm. ok. 1770). *Polski Słownik Biograficzny*. Wrocław ; Warszawa ; Kraków ; Gdańsk : Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1978. T. XXVI/2, zeszyt 109. S. 343–345.
149. Ostrowski J. Jan Jerzy Pinsel – zamiast biografii. *Sztuka Kresów Wschodnich*: materiały sesji naukowej. 1996. № 2. S. 361–373.

150. Ostrowski J. W kręgu mistrza Pinsla: W związku z wystawą w Olesku i we Lwowie. *Folia Historiae Artium*. 1990. № 26. S. 145–169.

151. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Warszawa, 1880. T. 1.

152. Stech Marko Robert. Pinzel, Johann Georg. URL: <http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5CP%5CI%5CPinzelJohannGeorg.htm>

153. Volk P., Kozyr O. Zur Lemberger Rokokoplastik: Bozzetti von Johann Georg Pinsel. Munhen, 2001.

154. Wozniak Taras. A possible biography of Old Master Pinzel (?–1761). URL: <http://www.eurozine.com/articles/2008-01-10-wozniak-en.html>

ДОДАТКИ

Додаток А

Архітектурні споруди, для яких створено скульптури

Іоанна Георгія Пінзеля

Фото: церква Покрови Пресвятої Богородиці у Бучачі (1), костюл Успіння Богородиці у Бучачі (2), ратуша в Бучачі (3), костюл Вознесіння Пресвятої Діви Марії у Монастирській (4), собор Святого Юра у Львові (5, 6), костюл Усіх Святих у Годовиці (7), костюл Непорочного Зачаття Діви Марії у Городенці (8).

Твори Іоанна Георгія Пінзеля в музеях України

Фото: «Жертвоприношення Авраама» (1), «Самсон розриває пащу Лева» (2), «Розп'яття» (3), «Богородиця» (4), Пугті (5), Алегорії Віри, Мужності, Мудрості, «Св. Товій» (6), «Подорож в Емаус» (7), «Чудо Св. Миколая» (8).

**3D-сканування скульптури Іоанна Георгія Пінзеля
«Богоматір»**

Рис. 1. 3D-сканування скульптури Іоанна Георгія Пінзеля «Богоматір»

Проект «Під зорею Пінзеля»

Фото 1, 2. Презентація проекту «Під зорею Пінзеля» у Луврі

24-й Форум видавців у Львові
КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПРОЕКТ
ПІДЗОРЕЮ ПІНЗЕЛЯ

Палац Потоцьких
Львівської національної галереї мистецтв ім. Б.Г.Возницького,
вул. Миколи Коперника, 15
**16 вересня 2017 р.
о 17.00 год.**

Організатори проекту:
Благодійний фонд родини Демкур
Львівська національна галерея мистецтв
ім. Б.Г.Возницького
Форум видавців у Львові
Арт-студія Івони Лобан

Партнери проекту:
Львівська обласна державна адміністрація,
Львівська обласна рада, Львівська міська рада,
Палац Потоцьких Львівської національної
галереї мистецтв ім. Б.Г.Возницького

Партнери авторської колекції
«Пінзель. Львів. Бароко»:
FashionLab Mariya Nikolaenko
Joulie collection (взуття)
Marta Stefura (прикраси)
Martelle - територія краси (зачіски і макіяж)
Yuliya Antonyshyn - Model Agency

Медіа підтримка:
ТВОЄ МІСТО, ЄСПРЕСО, АБІД, ІІІ, ВІСІМ, ВГОЛОС, дивись Євро, ІІІІ/ІІА, ІІІІІІІІ

ТАІНА ПІНЗЕЛЯ PINZEL'S MYSTERY
ART ALBUM
МИСТЕЦЬКИЙ АЛЬБОМ

Куратори проекту:
Тарас Демкура – меценат, віце-президент Міжнародної Торгової
Палати ІСС UKRAINE з питань регіонального розвитку
моб. тел.: +38 050 377 37 21,
e-mail: tdemkura@gmail.com
Івона Лобан – організатор, дизайнер-модельєр, власниця Арт-студії
моб. тел.: +38 067 676 10 70,
e-mail: ivona.loban@gmail.com

- презентація другого видання мистецького альбому Віри Стецько «Таїна Пінзеля»
- демонстрація документального фільму «Таїна Пінзеля. Від Бучача до Лувру»
- показ колекції одягу «прет-а-порте» Арт-студії Івони Лобан «Пінзель. Львів. Бароко»
- пересувна виставка-експозиція мистецьких творів сучасних художників
- виступ співачки Оксани Мухи
- концерт гурту «Rockoko» (м. Львів)

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПРОЕКТ
ПІДЗОРЕЮ ПІНЗЕЛЯ

16 вересня 2017 р.
о 17.00 год.

Палац Потоцьких
Львівської національної
галереї мистецтв
ім. Б.Г.Возницького

ПІДЗОРЕЮ ПІНЗЕЛЯ

**24-й Форум
видавців
у Львові**

- презентація другого видання мистецького альбому Віри Стецько «Таїна Пінзеля»
- демонстрація документального фільму «Таїна Пінзеля. Від Бучача до Лувру»
- показ колекції одягу «прет-а-порте» Арт-студії Івони Лобан «Пінзель. Львів. Бароко»
- пересувна виставка-експозиція мистецьких творів сучасних художників
- виступ співачки Оксани Мухи
- концерт гурту «Rockoko» (м. Львів)

Організатори проекту:
Благодійний фонд родини Демкур
Львівська національна галерея мистецтв ім. Б.Г.Возницького
Форум видавців у Львові
Арт-студія Івони Лобан

Партнери проекту:
Львівська обласна державна адміністрація, Львівська обласна рада,
Львівська міська рада, Палац Потоцьких Львівської національної
галереї мистецтв ім. Б.Г.Возницького

Медіа підтримка:
ТВОЄ МІСТО, ЄСПРЕСО, АБІД, ІІІ, ВІСІМ, ВГОЛОС, дивись Євро, ІІІІ/ІІА, ІІІІІІІІ

Організатори проекту:
Благодійний фонд родини Демкур
Львівська національна галерея мистецтв ім. Б.Г.Возницького
Форум видавців у Львові
Арт-студія Івони Лобан

Фото 3,4. Презентація проекту «Під зорею Пінзеля» у Львові

Фото 5. Презентація колекції одягу Ілони Лобан «Пінзель. Львів. Бароко»

Фото 6. Фотосесія моделей у костюму Всіх Святих у Городенці

Фото 7,8. Презентація проекту «Під зорею Пінзеля» у Києві

 За підтримки МЗС України
 Посольства України в Португальській Республіці

бізнес-семінар: «Україна – ділові можливості для португальських підприємств»
 у заході візьмуть участь Посол України в Португальській Республіці Інна Огнівець та
 Віце-президент з питань регіонального розвитку, керівник регіонального представництва
 у Тернопільській області Міжнародної Торгової Палати (ICC Ukraine) Тарас Демкура

ПІДЗОРЕЮ ПІНЗЕЛЯ

Національний палац МАФРА, м. Лісабон, Португалія

PNMAFRA
14 квітня об 15:30

Мал. 1. Презентація проекту «Під зорею Пінзеля» в Португалії

Проект «Дні Пінзеля в Бучачі»

**Дні Пінзеля
в Бучачі**

Програма мистецької академії
П'ятниця 1 червня

17.00 Костел Внебовзяття Богородиці. Відкриття Днів Пінзеля. Презентація другого мистецького альбому Віри Стецько «Тайна Пінзеля». Показ документального фільму. Показ авторської колекції одягу «прет-а-порте» Арт-студії Івони Лобан «Пінзель. Львів. Бароко», Концерт камерного оркестру Хмельницької філармонії та Заслуженої артистки України Фатіми Чергінді. Виставка художників Львова

20.00 Арт-двір. Відеофільм про Пінзеля.

Субота 2 червня

11.00 Художня школа, вул. Шкільна, відкриття виставки художників Тернополя та Володимира Воронюка.

12.00 Ратуша. Перспективи відновлення скульптур на ратуші. Любомир Кукіль та Володимир Завалій (Львів).

13.00 Екскурсія в с. Рукомиш до фігури св. Онуфрія (виїзд автобусів від адміністрації)

14.00-16.00 Білий павільйон. Музика в місті.

15.00 Костел Внебовзяття Богородиці. Лекція Богдана Гладкого (м. Івано-Франківськ) «Експресія в творчості Пінзеля».

15.00 Екскурсія в с. Рукомиш до фігури св. Онуфрія (виїзд автобусів від адміністрації).

16.00 Кав'ярня на Агнона. Літературна зустріч з Оленою Сурм'як-Козаренко, модератор - Мар'яна Максим'як.

18.00 Костел Внебовзяття Богородиці. Концерт камерного оркестру Тернопільської філармонії.

20.00 Арт-двір. Відеофільм про Пінзеля.

21.00 Нічна літературна мандрівка Бучачем «Темні сторінки життя Пінзеля» (участь від 16+).

22.30 Світлове шоу на Ратуші.

Неділя 3 червня

12.00 Денна літературна мандрівка Бучачем «Світлі сторінки життя Пінзеля».

13.00 Костел Внебовзяття Богородиці. Літературні читання. «Небесне і земне». (міфічне оповідання про дівчину з книжкою)

13.00 Екскурсія в с. Рукомиш до фігури св. Онуфрія (виїзд автобусів від адміністрації).

14.00 Арт-двір. Квест «Скарб Пінзеля».

14.00-16.00 Білий павільйон. Музика в місті.

15.00 Церква Св. Покрови. Лекція Ярослава Пелехатого (м. Тернопіль) «Дослідження спадщини Пінзеля».

15.00 Екскурсія в с. Рукомиш до фігури св. Онуфрія (виїзд автобусів від адміністрації).

17.00 Костел Внебовзяття Богородиці. Закриття Днів Пінзеля. Концерт камерного ансамблю Бучацької музичної школи кер. Оксана Кобзар

19.00 Арт-двір. Відеофільм про Пінзеля.

**1.2.3
червня**

виставки, концерти, світлове шоу,
лекції, зустріч із письменниками

pinzel.buchach.net
2018 р

Мал. 1. Проект «Дні Пінзеля в Бучачі»: програма мистецької академії